

# МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Економічні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC  
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Economic sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ  
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Экономические науки»

№ 8(16) / 2018



**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ  
«ІНТЕРНАУКА».**

**Серія: «Економічні науки»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL  
«INTERNAUKA».**

**Series: «Economic sciences»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ  
«ИНТЕРНАУКА».**

**Серия: «Экономические науки»**

**НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ**

*Свідоцтво  
про державну реєстрацію  
друкованого засобу масової інформації  
КВ № 22443-12343Р*

№ 8(16)

Київ 2018

ББК 65  
УДК 33  
М-43



COSMOS IMPACT FACTOR



Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія: «Економічні науки» представлено в: **НЕБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: РИНЦ; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); Scientific Indexing Services; Electronic Journals Library; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.

## НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,  
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України  
№ 693 від 10 травня 2017 року.

### Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу і права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем економічної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2018

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».  
Серія: «Економічні науки», 2018

ISSN 2520-2294 = Internauka. Seria: Ekonomicheskie nauki (Kiev)/Mezhdunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka".  
Seria: Ekonomicheskie nauki

*Редакція:*

Головний редактор: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Заступник головного редактора: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук (Київ, Україна)

Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

*Редакційна колегія:*

Голова редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, доцент, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилук Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Белялов Талят Енверович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Дудко Павло Миколайович** — кандидат економічних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in ČeskéBudějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

**№ 8 (16)**

**2018**  
**серпень**

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».  
СЕРІЯ: «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»  
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».  
SERIES: «ECONOMIC SCIENCES»  
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».  
СЕРИЯ: «ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ»

## ЗМІСТ

### ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

**Мацієвич Тетяна Олександрівна**  
БОРГОВІ ЦІННІ ПАПЕРИ У КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ..... 7

### ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

**Васильєв Олег Леонідович**  
СТРАТЕГІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ ..... 13

**Васільцова Олена Володимирівна**  
НЕМАТЕРІАЛЬНА КАПІТАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ ..... 18

### ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

**Сотула Оксана Віталіївна**  
МІСЦЕ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОВАДЖЕННІ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ ..... 26

### МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ В ЕКОНОМІЦІ

**Камінський Олег Євгенович**  
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХМАРНИХ ПРОВАЙДЕРІВ..... 33

### СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

**Білик Олена Іванівна**  
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНОЇ АСИМЕТРІЇ НА ЕКОНОМІКУ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ... 40

**Кухтин Ольга Богданівна**  
ВПЛИВ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС ТОРГІВЛІ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ НА ФОНДОВИХ  
РИНКАХ ..... 47

### ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

**Варналій Захарій Степанович, Томашевський Тарас Тарасович**  
МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ..... 53

## CONTENTS

### ECONOMICS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND NATURE MANAGEMENT

- Mazievich Tetyana**  
DEBT SECURITIES IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL MODERNIZATION..... 7

### ECONOMICS AND ENTERPRISE MANAGEMENT

- Vasiliev Oleg**  
STRATEGY OF INVESTMENT POLICY OF RAILWAY TRANSPORT OF UKRAINE..... 13
- Vasiltsova Olena**  
NON-MATERIAL CAPITALIZATION OF FOOD INDUSTRY ..... 18

### ECONOMIC THEORY

- Sotula Oksana**  
ROLE OF HIGHER EDUCATION IN PROMOTING LIFELONG LEARNING ..... 26

### MATHEMATICAL METHODS AND MODELS IN ECONOMICS

- Kaminsky Oleg**  
CONCEPTUAL BASIS OF CLOUD PROVIDERS ..... 33

### WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL RELATIONS

- Bilyk Olena**  
RESEARCH ON THE EFFECT OF GENDER ASSIMMER ON THE ECONOMY: CAUSES,  
CONSEQUENCES ..... 40
- Kukhtyn Olha**  
THE INFLUENCE OF ELECTRONIZATION ON THE PROCESS OF SECURITIES TRADING  
IN STOCK MARKETS..... 47

### FINANCE, BANKING AND INSURANCE

- Varnalii Zakharii, Tomashevskiy Taras**  
PLACE OF FINANCIAL SAFETY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY UKRAINE ..... 53

**Мацієвич Тетяна Олександрівна**  
*кандидат економічних наук,  
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування  
Херсонський національний технічний університет*

**Мацеевич Татьяна Александровна**  
*кандидат экономических наук,  
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования  
Херсонский национальный технический университет*

**Mazievich Tetyana**  
*PhD in Economics, Assistant Professor  
Kherson National Technical University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4056

## БОРГОВІ ЦІННІ ПАПЕРИ У КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

## ДОЛГОВЫЕ ЦЕННЫЕ БУМАГИ В КОНТЕКСТЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ

## DEBT SECURITIES IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL MODERNIZATION

**Анотація.** Ринок цінних паперів є невід'ємною частиною фінансового ринку, забезпечує накопичення та ефективне розподіл заощаджень в економіці, стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних секторах та фінансування природоохоронних заходів.

У статті розглядаються проблеми емісії та обігу боргових цінних паперів у світлі ускладнення екологічних проблем, прискорення темпів та масштабів глобального потепління.

Обґрунтовано переваги державних боргових цінних паперів над отриманням банківського кредиту. Проаналізовано податкові надходження з екологічних надходжень до державного бюджету.

Необхідність впровадження «зелених» інвестицій ґрунтується на можливості українських підприємств отримувати безповоротне фінансування проектів, пов'язаних із скороченням споживання енергії, скорочення викидів парникових газів, зменшення споживання виробничих ресурсів. Проаналізовано рівень фінансування заходів, спрямованих на скорочення викидів.

Перелік фінансових інструментів шляхом введення зелених облігацій та сертифікатів REDD. У майбутньому це дозволить суб'єктам господарювання вкладати мінімальні фонди на реалізацію програм з метою зменшення викидів CO<sub>2</sub> у контексті підтримки темпів глобального потепління. Впровадження зелених облігацій в Україні допоможе зменшити вартість фінансових ресурсів для реалізації проектів з екологічно чистої енергетики, що дозволить мобілізувати необхідні інвестиційні ресурси. Охарактеризовано серед переваг випуску «зелених» облігацій – можливість доступу до Зеленого Кліматичного фонду.

Як результат, вихід із кризи ліквідності державних облігацій вимагає запровадження нових фінансових інструментів та зменшення фінансових та інвестиційних ризиків боргових інструментів у контексті модернізації навколишнього середовища.

**Ключові слова:** боргові цінні папери, екологічна модернізація, зелені облігації, екологічний податок, зелені інвестиції.

**Аннотация.** Рынок ценных бумаг является неотъемлемой частью финансового рынка, обеспечивает накопление и эффективное распределение сбережений в экономике, стимулирование инвестиционной деятельности в приоритетных секторах и финансирование природоохранных мероприятий.



В статье рассматриваются проблемы выпуска и обращения долговых ценных бумаг в контексте усложнения экологических проблем, ускорения темпов и масштабов глобального потепления.

Обоснованы преимущества государственных долговых ценных бумаг перед получением банковского кредита. Были проанализированы поступления экологических налогов в государственный бюджет.

Необходимость введения «зеленых» инвестиций основывается на возможности для украинских предприятий получать безотзывное финансирование проектов, связанных с сокращением потребления энергии, сокращением выбросов парниковых газов, сокращением потребления производственных ресурсов. Проанализирован уровень финансирования мер, направленных на сокращение выбросов.

Список финансовых инструментов путем введения зеленых облигаций и сертификатов REDD. В будущем это будет способствовать экономическим субъектам инвестировать минимальные средства на реализацию программ по сокращению выбросов CO<sub>2</sub> в контексте поддержания темпов глобального потепления. Внедрение зеленых облигаций в Украине поможет снизить стоимость финансовых ресурсов для реализации проектов в области чистой энергии, что позволит мобилизовать необходимые инвестиционные ресурсы. Охарактеризованы среди преимуществ выпуска «зеленых» облигаций – возможность доступа к Зеленому климатическому фонду.

В результате, для выхода из кризиса ликвидности государственных облигаций необходимо введение новых финансовых инструментов и снижение финансовых и инвестиционных рисков долговых инструментов в контексте экологической модернизации.

**Ключевые слова:** долговые ценные бумаги, экологическая модернизация, зеленые облигации, экологический налог, зеленые инвестиции.

**Summary.** The securities market is an integral part of the financial market provides for the accumulation and efficient allocation of savings in the economy, stimulation of investment activity in priority sectors and financing of environmental protection activities.

The article deals with problems of issue and circulation of debt securities in the light of the complication of environmental challenges, acceleration of the pace and scale of global warming.

The advantages of state debt securities over obtaining a bank loan are substantiated. There have been analyzed of environmental tax revenues to the state budget.

The necessity of introducing «green» investments is grounded for the possibility for Ukrainian enterprises to receive irrevocably financing of projects connected with reduction of energy consumption, reduction of greenhouse gas emissions, reduction of consumption of production resources. There have been analyzed of the level of financing activities which are aimed at reducing emissions.

The list of financial instruments by introducing green bonds and REDD certificates. In the future, this will allow economic entities to invest the minimum funds on the implementation of programs to reduce CO<sub>2</sub> emissions in the context of maintaining the pace of global warming. The introduction of green bonds in Ukraine will help to reduce the cost of financial resources for the implementation of clean energy projects and it will enable the mobilization of the necessary investment resources. There have been characterized among the advantages of issuing green bonds – access to the Green Climate Fund.

The result, the exit from the liquidity crisis of government bonds, requires the introduction of new financial instruments and reduce the financial and investment risks of debt instruments in the context of environmental modernization.

**Key words:** debt securities, environmental modernization, green bonds, environmental tax, green investments.

**П**остановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Концепція сталого розвитку стає популярною після публікації доповіді «Наше спільне майбутнє» (The Future We Want), підготовленої у 1987 році комісією ООН з навколишнього середовища і розвитку, під керівництвом Прем'єр-міністра Норвегії Г. Х. Брундтланд (Gro Harlem Brundtland) [1]. Сталий розвиток охарактеризований як «задоволення потреб сьогодення покоління без шкоди здатності майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби». Представле-

не трактування підкреслює обмежений характер ресурсів навколишнього природного середовища, піднімає питання справедливого підходу до інтересів різних поколінь щодо використання ресурсів і забезпечення якості навколишнього середовища в наш час та в майбутньому.

На сучасному етапі багато країн знаходяться в умовах постійно зростаючої державної заборгованості, що актуалізує питання проведення ними ефективної боргової політики. Серед інструментів боргової політики держави важливе місце посідають державні цінні папери. Світова практика налічує

значну кількість різноманітних боргових цінних паперів, які впродовж століть випускались урядами держав добробуту.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У світовій теорії та практиці проблемам використання боргових цінних паперів приділяється достатня увага. Серед зарубіжних вчених варто виділити праці Р. Брейлі, Ю. Бріггема, Р. Вілсона, Р. Кнопа, С. Майерса, У. Шарпа, Ф. Фабоцці та інших.

Проблеми використання боргових цінних паперів висвітлені також у працях вітчизняних науковців, таких як Л. Алексеєнко, В. Базилевич, В. Євтушевський, І. Лютий, О. Мендрул, О. Мозговий, С. Мошенський, В. Міщенко, С. Науменкова, В. Оскольський, О. Охріменко, А. Пересада, Г. Терещенко, В. Шелудько.

**Виділення невирішених раніше питань, що є частиною загальної проблеми, яка досліджується в статті.** Незважаючи на значні здобутки науковців у дослідженні проблемами випуску та обігу боргових цінних паперів залишається багато невирішених аспектів, зокрема щодо доцільності використання нових видів боргових цінних паперів і вдосконалення підходів до їх оцінювання, механізму залучення коштів українськими підприємствами з міжнародних ринків капіталу у контексті екологічної модернізації. Ринок цінних паперів, як складова частина фінансового ринку, забезпечує акумуляцію та ефективно розміщення заощаджень в економіці, стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях та фінансування об'єктів природоохоронної діяльності.

**Формування мети статті.** Дослідити аспекти проблем випуску та обігу боргових цінних паперів у світлі ускладнення екологічних викликів, прискорення темпів і масштабів глобального потепління.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Якщо основним орієнтиром модернізації в Україні вважати рух до «зеленої» економіки, як це рекомендовано на конференції ООН «Ріо+20», то завдяки цьому можливо зекономити суттєві фінансові ресурси, оскільки несприятлива екологічна обстановка в майбутньому потребуватиме значних капіталовкладень на її реабілітацію. Більше того, чим сприятливіше навколишнє середовище, тим вища якість життя в окремому регіоні, оскільки здоров'я середовища і нації — взаємопов'язані речі [2].

Оздоровлення економіки України значною мірою залежить від становлення та налагодженого функціонування ринку цінних паперів, регульованого державою та інтегрованого у світові фондові ринки. Одним із основних завдань ринку цінних паперів є забезпечення умов для залучення інвестицій на під-

приємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з банківськими кредитами, капіталу.

Згідно із Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV, «боргові цінні папери — це цінні папери, що посвідчують відносини позики та передбачають зобов'язання емітента чи особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання» [3].

О. Кириченко, І. Белоусовата В. Кудрицький зазначають, що державні цінні папери — це папери, емітовані урядом та його центральними установами, а також урядовими органами нижчих рівнів [4].

На противагу, Н. Лубкей стверджує, що потрібно окремо розглядати боргові державні цінні папери, які випускаються на загальнодержавному рівні, та боргові цінні папери, що випускають місцеві органи влади, оскільки в Україні державний борг не включає місцеві боргові зобов'язання. Іншими словами, державні боргові цінні папери — це емітовані центральними органами влади цінні папери, що засвідчують зобов'язання держави сплатити їх власнику певну суму у визначений строк [5, с. 825].

Якщо порівнювати державні боргові цінні папери з отриманням кредиту, то вони мають такі переваги перед останнім:

- більш гнучкий борговий інструмент;
- сприяють розширенню кола інвесторів, дають змогу мобілізувати значні кошти для фінансування заходів;
- значна мобільність та диверсифікація;
- державні боргові цінні папери випускаються на умовах, що визначаються виключно державою, а їх покупці лише приймають їх під час придбання.

Слід зазначити, що напрямок зеленого фінансування в Україні — не достатньо розвинута ніша, якщо порівнювати з фінансовим ринком Європи або США. На міжнародних ринках капіталу гроші, які проходять по категоріях зеленого фінансування є дешевшими, ніж звичайний капітал. На противагу, інструменти екологічної політики, які застосовуються в Україні, мають вузьку спрямованість та застосовуються переважно стягнення зборів (платежів) за забруднення повітря, води й утилізації відходів, тобто направлені на ліквідацію наслідків забруднення. Держава має сформувати нові економічні умови ведення бізнесу, які сприятимуть екологічній модернізації та залученню інвестицій саме в екологічно орієнтовані сфери.

Якщо брати до уваги динаміку надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету України

(табл. 1), то можна зробити висновок, що переважну частину надходжень екологічного податку становили у середньому 0,2% до ВВП за аналізований період.

Нестабільна ситуація спостерігається й в екологічних надходженнях до доходів бюджету, а саме частка надходжень екологічного податку зменшилась з 1,1% у 2014 році до 0,4% у 2016 році. Починаючи з 2014 року частка екологічного податку в податкових надходженнях зменшилась з 1,3% до 0,5% у 2016 році.

Окрім того, із розвитком промисловості зростає рівень забруднення навколишнього природного середовища та збільшуються масштаби використання природних ресурсів, а це посилює ризики екологічної кризи. Для усунення залежності між розмірами використання ресурсів та екологічними наслідками від економічного зростання необхідне впровадження «зелених» інвестицій. Інвестиції за рахунок бюджетних коштів за своєю суттю є бюджетними видатками. Вони фінансують природоохоронні заходи [7, с. 159]. Те, що інвестиції набирають обертів на ринку «зелених» інновацій, підтверджується отриманням гранту в рамках інноваційного конкурсу EDF Pulse від Electricite de France.

Міжнародні, національні та регіональні угоди, пов'язані з глобальною зміною клімату, не лише передбачають заходи з обмеження негативного антропогенного впливу на кліматичну систему, а й визначають низку інструментів, що спрямовують фінансові ресурси на інвестування у зниження викидів парникових газів (ПГ). Окрім цього, попри

незначне скорочення викидів парникових газів, у рамках реалізації проектів за схемою «зелених» інвестицій, Україні вдалося досягнути високого соціального ефекту та запровадити сучасні енергозберігаючі японські технології, що було передбачено домовленостями сторін [8].

Завдяки розгортанню «зелених» технологій за 2010–2017 роки було зафіксовано тенденцію до зростання динаміки фінансування заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів з 940,3 млн грн у 2010 році до 3884,6 млн грн у 2014 році, тобто на 2944,0 млн грн. (рис. 1).

Однак, починаючи з 2015 року було припинено фінансування абсолютно всіх екопроектів Кіотського протоколу на території України через постійні затримки та невіплати суми, сплаченої за квоти на викиди в атмосферу, які призвели відключення Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів України. У 2016 році Україні вдалось повернути свої позиції й виконати свої зобов'язання за першим періодом дії Кіотського протоколу.

Враховуючи особливе державне значення та цінність лісових ресурсів, що перебувають переважно у державній власності, вважаємо за доцільне, на підставі повномасштабної реалізації норм Кіотського протоколу залучити інвестиції в такі національні проекти, як збереження, відновлення та створення лісів на радіоактивно забрудненій території, як один з механізмів досягнення нульових викидів. Доцільно запропонувати розширення переліку новітніх фі-

Таблиця 1

Динаміка надходжень екологічного податку до Зведеного бюджету України за 2014–2017 роки

Показники	Роки				Абсолютне відхилення (+, -)		
	2014	2015	2016	2017	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
ВВП, млрд грн.	1566,7	1979,4	2383,1	2982,9	+412,7	+403,7	+599,8
Доходи бюджету, млрд грн	456,1	652,0	715,5	1016,9	+195,9	+63,5	+301,4
у % до ВВП	29,1	32,9	30,0	34,1	+3,8	-2,9	+4,1
Податкові надходження	367,5	507,6	599,2	828,1	+140,1	+91,6	+229,0
у % до ВВП	23,4	25,6	25,1	27,7	+2,2	+0,5	+2,6
у % до доходів бюджету	80,6	77,8	83,7	81,4	-2,8	+5,9	-2,3
Екологічний податок, млрд грн	4,8	2,7	2,8	44,7	-2,1	+0,1	+1,9
у % до ВВП	0,3	0,1	0,1	0,2	-0,2	0,0	+0,1
у % до доходів бюджету	1,1	0,4	0,4	0,5	-0,7	0,0	+0,1
у % до податкових надходжень	1,3	0,5	0,5	0,6	-0,8	0,0	+0,1

Джерело: складено автором на основі [6]

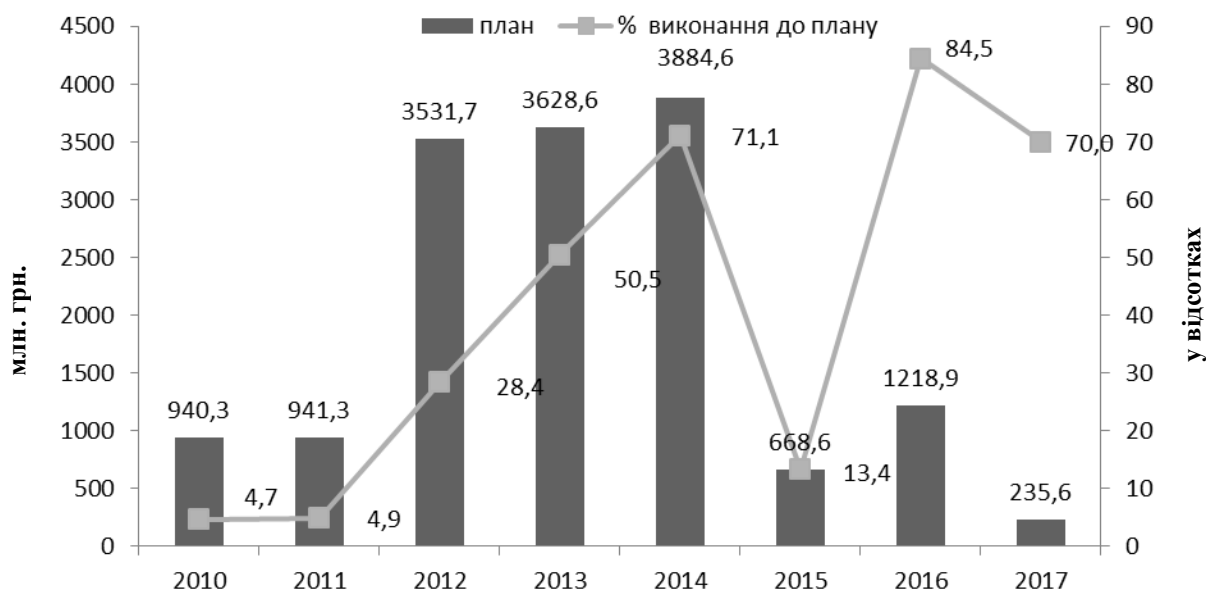


Рис. 1. Динаміка рівня фінансування заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів за 2010–2017 роки, млн грн

Джерело: складено автором на основі [6]

нансових інструментів за рахунок зелених облігацій (GreenBonds), що випускаються окремо для підтримання якості води, та REDD-сертифікатів — для залучення коштів від потенціалу лісів на проекти, пов'язані зі зменшенням викидів CO<sub>2</sub> при використанні механізму хеджування ризиків за низькою собівартістю. В перспективі, це дозволить суб'єктам господарювання вкладати мінімальні кошти на реалізацію програм щодо скорочення викидів CO<sub>2</sub> у контексті збереження темпів глобального потепління.

Серед переваг випуску «зелених» облігацій є можливість доступу до ринку кліматичних фінансів, у тому числі Зеленого Кліматичного фонду. Так, у 2017 році Зелений кліматичний фонд затвердив фінансування 54 проектів та програм у 73 країнах, що розвиваються, загальним обсягом 2,65 млрд дол. США. Більшість проектів буде реалізовано у найменш розвинутих країнах світу та країнах Африки.

Очікується, що затверджені проекти скоротять викиди парникових газів на 1 млрд тонн на рік [9]. Запровадження «зелених» облігацій в Україні сприятиме здешевленню фінансових ресурсів на реалізацію проектів «чистої» енергетики та дозволить мобілізувати потрібні інвестиційні ресурси. Так, за даними Міжнародного енергетичного агентства, в низьковуглецеву енергетику необхідно інвестувати близько 13,5 трлн дол. США до 2035 року [10]. Фактично Світовий банк став каталізатором розвитку ринку «зелених» облігацій у світі, обсяги якого перевищують 40 млрд дол. США [11]. Оскільки, метою випуску «зелених» облігацій є залучення коштів

для фінансування проектів у сфері екології, зокрема розбудови низьковуглецевої економіки. Активізації супранаціональних інститутів як емітентів таких паперів в умовах нестабільності полягає в тому, що зростають потреби у фінансуванні, які за їхньою допомогою можна порівняно швидко задовольнити.

Тому, в фінансовому секторі доцільно переосмислити, як використовується капітал, і мобілізувати інвестиції для проведення кліматичних заходів. Уряди, приватні банки та кредиторів, такі як Світовий банк, повинні видавати набагато більше «зелених облігацій» для фінансування заходів щодо пом'якшення клімату.

Ще одним джерелом для впровадження зелених технологій на ринку є кліматичні інноваційні ваучери. Це можливість для українських компаній отримати безповоротне фінансування на проекти, пов'язані зі скороченням споживання енергії, зменшенням викидів парникових газів, скороченням ресурсоемності виробництва. Україна стала першою серед країн діяльності ЄБРР, де запущено механізм інноваційних ваучерів. Очікується, що до кінця 2018 року програма «Кліматичні інноваційні ваучери», загальний бюджет якої становить 1 млн євро, це сприятиме підтримці 50 інноваційним проектам в Україні [12].

Підсумовуючи, слід зазначити, що вихід з кризи ліквідності державних облігаційних запозичень, у якій перебуває Україна внаслідок складних умов світової кризи заборгованостей, потребує запровадження нових, більш гнучких і таких, що

зменшують фінансово-інвестиційні ризики боргових інструментів в контексті екологічної модернізації.

**Висновки з цього дослідження й перспективи подальших розробок за цим напрямом.** Щодо перспектив подальших розвідок у даному напрямку, то наукового вирішення потребують питання мето-

логії оцінювання структурованих боргових цінних паперів в контексті екологічної модернізації, що відрізняється від методології оцінювання традиційних фінансових інструментів з огляду на такі особливості структурованих цінних паперів як інноваційність, гнучкість, нестандартність та залежність грошових потоків від поведінки базових активів.

#### Література

1. Наше общее будущее: Докл. Междунар. комис. по окружающей среде и развитию (МКОСР): пер. с англ. / под ред. С. А. Евтеева, Р. А. Перелета. М.: Прогресс, 1989. — 371 с.
2. Хвесик М. А. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки: монографія / за наук. ред. М. А. Хвесика. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. — 455 с.
3. «Про цінні папери та фондовий ринок»: Закон України станом на 23 лютого 2006 р. № 3480-IV / Верховна Рада України. Київ: Парлам. вид-во, 2006. (Закони України).
4. Кириченко О., Белоусова І., Кудрицький В. Державні цінні папери у контексті розвитку ринку боргових зобов'язань / Україна фінансова. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку: електрон. наук. фахове вид. URL: [http://www.ufin.ua/analit\\_mat/rzp/148.htm](http://www.ufin.ua/analit_mat/rzp/148.htm)
5. Лубкей Н. П. Державні цінні папери як інструмент боргової політики держави / Глобальні та національні проблеми економіки, 2016. — № 14. — С. 824–828.
6. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=224149>
7. Комісарук Н. О. «Зелені інвестиції» як форма бюджетного фінансування природоохоронних заходів / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право, 2014. — Вип. 25. — С. 158–161.
8. Киотський протокол. URL: [http://lb.ua/tags/936\\_kiotskiy\\_protokol.html](http://lb.ua/tags/936_kiotskiy_protokol.html)
9. GreenClimateFund. URL: <https://www.greenclimate.fund/home>
10. A Dull Shade of Green [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economist.com/node/21534810>
11. World Bank Green Bonds. URL: <http://treasury.worldbank.org/cmd/htm/WorldBankGreenBonds.html>
12. Імпульс для кліматичних інновацій. URL: <http://climate.biz/>

#### References

1. Evteev S. A. & Pereleta R. A. (1989). *Nashe obshhee budushhee* [Our common future]. Moscow: Proghress [in Russian].
2. Khvesyk M. A., Stepanenko A. V. & Obykhod Gh. O. (2016). *Ekologhichna modernizacija v systemi pryrodno-tekh-noghennoji ta ekologhichnoji bezpeky* [Ecological modernization in the system of natural and man-made and ecological safety]. Kyjiv: Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannja ta stalogho rozvytku Nacionaljnoji akademiji nauk Ukrajinu» [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrajinu «Pro cinni papery ta fondovyj rynek» [The Law of Ukraine «On Securities and the Stock Market»] (n.d.). zakon. rada. gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].
4. Kyrychenko, O., Bilousova, I., Kudrytsky, V. *Derzhavni tsinni papery u konteksti rozvytku rynku borhovykh zoboviazan* [Government securities in the context of the development of the debt] Available at: [http://www.ufin.com.ua/analit\\_mat/rzp/148.htm](http://www.ufin.com.ua/analit_mat/rzp/148.htm)
5. Lubkej N. P. (2016). *Derzhavni cinni papery jak instrument borhovoji polityky derzhavy* [Public sector securities as a tool of the state debt policy]. Mykolajiv: Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky [in Ukrainian].
6. *Derzhavna kaznachejsjka sluzhba Ukrajinu* [Government treasury service of Ukraine]. (n.d.). treasury. gov.ua Retrieved from <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=224149> [in Ukrainian].
7. Komisaruk N. O. (2014). «Zeleni investyciji» jak forma bjudzhetnogho finansuvannja pryrodookhoronnykh zak-hodiv [«Green investments» as a form of budget financing of environmental activities]. Uzhghorod: Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionaljnogho universytetu [in Ukrainian].
8. Kyotskiy protokol [The Kyoto Protocol]. (n.d.). lb.ua Retrieved from [http://lb.ua/tags/936\\_kiotskiy\\_protokol.html](http://lb.ua/tags/936_kiotskiy_protokol.html) [in Ukrainian].
9. Site of greenClimateFund (n.d.). greenclimate. fund. Retrieved from <https://www.greenclimate.fund/home>
10. A Dull Shade of Green (n.d.). economist.com Retrieved from <http://www.economist.com/node/21534810>
11. Site of world bank Green Bonds (n.d.). economist.com Retrieved from <http://www.economist.com/node/21534810>
12. Impuljs dlja klimatychnykh innovacij (n.d.). climate. biz. Retrieved from / <http://climate.biz/>

**Васильєв Олег Леонідович**  
*кандидат економічних наук,  
доцент кафедри менеджменту і адміністрування  
Український державний університет залізничного транспорту*

**Васильев Олег Леонидович**  
*кандидат экономических наук,  
доцент кафедры менеджмента и администрирования  
Украинская государственная академия железнодорожного транспорта*  
**Vasiliev Oleg**  
*PhD in Economics,  
Associate Professor of the Department of Management and Administration  
Ukrainian State University of Railway Transport*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4101

## СТРАТЕГІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

## СТРАТЕГИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ

## STRATEGY OF INVESTMENT POLICY OF RAILWAY TRANSPORT OF UKRAINE

**Анотація.** Розглянуто принципи формування інвестиційної стратегії на залізничному транспорті. Визначено, що виникнення проблем у діяльності та розвитку залізничного транспорту викликано в першу чергу прогресуючим старінням основних фондів. В той же час інвестиційна привабливість залізничного транспорту для сторонніх інвесторів в даний час невелика через незадовільні фінансові результати роботи галузі та фактичну відсутність умов і механізму залучення сторонніх інвестицій. Зроблено висновок, що при розробці стратегії реформ на залізничному транспорті важливе місце повинне відводитися інвестиційній політиці. Визначальними чинниками в стратегії інвестиційної політики при розвитку і модернізації виробничого апарату залізничного транспорту України є вимоги до транспорту в умовах ринкової економіки, стійке забезпечення інтеграційних зв'язків із зарубіжними країнами, забезпечення безпеки перевезень пасажирів і вантажів. Зроблено висновок, що при визначенні стратегії інвестиційної політики необхідно виходити з основного положення, що Україна повинна якомога повніше задовольняти свої потреби за рахунок власних джерел. Визначено, що для забезпечення повного задоволення потреб економіки України в транспортних послугах на залізничному транспорті необхідно проводити відповідну інвестиційну політику на найближчу, середньострокову і віддалену перспективу. Причому ця політика повинна враховувати особливості та необхідні обсяги інвестування за групами основних фондів. Зроблено висновок, що створення та впровадження нових, продуктивніших знарядь праці та прискорена заміна основних фондів, що діють, є матеріальною основою впровадження стратегії реформ на залізничному транспорті в частці інвестиційної політики на перспективу.

**Ключові слова:** залізничний транспорт, інвестиції, інвестиційна політика, планування, стратегія.

**Аннотация.** Рассмотрены принципы формирования инвестиционной стратегии на железнодорожном транспорте. Определено, что возникновение проблем в деятельности и развитии железнодорожного транспорта вызвано в первую очередь прогрессирующим старением основных фондов. В то же время инвестиционная привлекательность железнодорожного транспорта для сторонних инвесторов в настоящее время небольшая через неудовлетворительные финансовые результаты работы отрасли и фактическое отсутствие условий и механизма привлечения сторонних инвестиций. Сделан вывод, что при разработке стратегии реформ на железнодорожном транспорте важное место должно отводиться

инвестиционной политике. Определены факторыми в стратегии инвестиционной политики при развитии и модернизации производственного аппарата железнодорожного транспорта Украины являются требования к транспорту в условиях рыночной экономики, стойкое обеспечение интеграционных связей с зарубежными странами, обеспечение безопасности перевозки пассажиров и грузов. Сделан вывод, что при определении стратегии инвестиционной политики необходимо выходить из основного положения, что Украина должна как можно полнее удовлетворять свои потребности за счет собственных источников. Определено, что для обеспечения полного удовлетворения потребностей экономики Украины в транспортных услугах на железнодорожном транспорте необходимо проводить соответствующую инвестиционную политику на ближайшую, среднесрочную и отдаленную перспективу. Причем эта политика должна учитывать особенности и необходимые объемы инвестирования по группам основных фондов. Сделан вывод, что создание и внедрение новых, более производительных орудий труда и ускоренная замена действующих основных фондов являются материальной основой внедрения стратегии реформ на железнодорожном транспорте в части инвестиционной политики на перспективу.

**Ключевые слова:** железнодорожный транспорт, инвестиции, инвестиционная политика, планирование, стратегия.

**Summary.** The principles of formation of an investment strategy on railway transport are considered. It is determined that the emergence of problems in the activity and development of rail transport is due primarily to the progressive aging of fixed assets. At the same time, the investment attractiveness of rail transport for third-party investors is currently low due to poor financial performance of the industry and the actual lack of conditions and mechanism for attracting third-party investment. It is concluded that in the development of a strategy for rail transport reform, an investment policy should be given an important place. The determining factors in the strategy of investment policy in the development and modernization of the production vehicle of the railway transport of Ukraine are the requirements for transport in a market economy, stable provision of integration links with foreign countries, ensuring the safety of passenger and cargo transportation. It is concluded that in determining the strategy of investment policy it is necessary to proceed from the basic provision that Ukraine should as much as possible satisfy its needs at the expense of its own sources. It is determined that in order to ensure the full satisfaction of the needs of the Ukrainian economy in transport services in the railway transport, it is necessary to carry out the appropriate investment policy for the nearest, medium and long-term prospects. Moreover, this policy should take into account the features and necessary volumes of investment in groups of fixed assets. It is concluded that the creation and introduction of new, more productive tools and accelerated replacement of existing fixed assets are the material basis for implementing a strategy for rail reform in the future of investment policy.

**Key words:** railway transport, investments, investment policy, planning, strategy.

**Постановка проблеми.** В умовах ринкової економіки ефективна діяльність підприємств в довгостроковій перспективі, забезпечення високих темпів їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначаються рівнем їх інвестиційної активності і діапазоном інвестиційної діяльності. Вирішення цих питань вимагає в першу чергу визначення стратегії інвестиційної політики залізниць України, що і визначає актуальність дослідження.

Питання інвестиційної діяльності на залізничному транспорті розглянуто у працях вітчизняних науковців, зокрема Дейнеки О. Г., Позднякової Л. О., Диканя В. Л., Сича Є. М., Чеховської М., Волкова Б. А. [1–7] та ін. В той же час аналіз авторських досліджень свідчить про необхідність подальшого вивчення особливостей формування стратегії інвестиційної політики залізничного транспорту України.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Дослідження найсуттєвіших аспектів формування стратегії інвестиційної політики залізничного транспорту України в умовах обмеженості всіх видів інвестиційних ресурсів.

**Виклад основного матеріалу.** Управління реальними інвестиціями на залізничному транспорті покликане забезпечити його нормальне функціонування, яке передбачає своєчасне і якісне задоволення потреб населення в перевезеннях у внутрішньому та міжнародному повідомленнях, життєдіяльність всіх галузей економіки, обороноздатність держави, ефективний розвиток підприємницької діяльності.

Принципи формування інвестиційної стратегії на залізничному транспорті наступні [6]:

- основою ухвалення інвестиційного рішення повинно бути задоволення потреб населення і народного господарства в перевезеннях і послугах (збільшення потужності залізничної мережі у взаємозв'язку з розвитком інших видів транспорту);
- джерела фінансування повинні передбачати як державне фінансування, так і інвестиції юридичних і фізичних осіб (зокрема іноземних);
- роль держави в управлінні інвестиціями передбачає скорочення прямого впливу; податкові пільги і гарантії на приватні інвестиції; кредитні пільги; скорочення термінів амортизації фондів;

- при планування інвестицій повинні враховуватися перспективи довгострокового розвитку залізниць з пріоритетом реконструкції мережі, що діє, наукоємних проектів;
- розміщення інвестиційних проектів повинно проводитися шляхом організації підрядних торгів (відкритих або закритих).

Залізниця в Україні є державною власністю. Тому рівнем ухвалення інвестиційних рішень на залізничному транспорті є загальнодержавний. На цьому рівні при формуванні інвестиційної стратегії повинні враховуватися не лише економічні, але і політичні, соціальні, екологічні наслідки реалізації інвестиційних проектів [7].

Будівництво і реконструкція магістральних залізничних ліній, об'єктів мобілізаційного призначення, придбання залізничного рухомого складу для перевезень пасажирів у поїздах далекого прямування та місцевого сполучення здійснюються у встановленому порядку за рахунок коштів Державного бюджету України в межах лімітів державних капітальних вкладень [8].

Будівництво і реконструкція (у тому числі електрифікація) залізничних ліній, вокзалів, пішохідних мостів і тунелів, пасажирських платформ та інших об'єктів залізничного транспорту, пов'язаних з обслуговуванням населення регіону, придбання електропоїздів та дизель-поїздів для приміського сполучення здійснюються за рахунок коштів залізниць із залученням коштів місцевих бюджетів, а також інших не заборонених законодавством коштів [8].

Будівництво і реконструкція залізничних станцій та інших об'єктів залізничного транспорту, пов'язаних з будівництвом або реконструкцією промислових підприємств, здійснюються за рахунок коштів підприємств або відповідних міністерств та відомств [8].

Для вирішення загальногалузевих проблем розвитку залізничного транспорту при Укрзалізниці створюється цільовий фонд інвестиційних ресурсів [8].

Нажаль інвестиційна привабливість залізничного транспорту для сторонніх інвесторів в даний час невелика. Причому основною причиною цього є не задовільні фінансові результати роботи галузі, а фактична відсутність умов і механізму залучення сторонніх інвестицій.

Крім того, інвесторів справедливо насторожує високий ступінь державного регулювання залізничного транспорту. І, нарешті, сама форма власності (державна) не сприяє залученню інвестицій.

Проблемою також є відсутність широкої державної підтримки для інноваційного розвитку галузі.

Виникнення проблем у діяльності та розвитку залізничного транспорту викликано в першу чергу

прогресуючим старінням основних фондів. Загальний ступінь зносу основних фондів становить 56% , у тому числі рухомого складу — 68% . Протяжність колій, ремонт яких не проведено своєчасно, досягла 30% загальної протяжності. Внаслідок цього обмежується швидкість руху поїздів, створюється реальна загроза безпеці руху на залізничному транспорті, виникнення техногенних катастроф. При цьому рівень зносу виробничих фондів на залізничному транспорті значно перевищує аналогічний показник в інших галузях народного господарства України [9].

При розробці стратегії реформ на залізничному транспорті важливе місце повинне відводитися інвестиційній політиці. Визначальними чинниками в стратегії інвестиційної політики при розвитку і модернізації виробничого апарату залізничного транспорту України є вимоги до транспорту в умовах ринкової економіки, стійке забезпечення інтеграційних зв'язків із зарубіжними країнами, забезпечення безпеки перевезень пасажирів і вантажів. Дослідження свідчать, що в перспективі обсяг транспортної роботи різко зростати не буде. Тому з метою збільшення своєї частки на транспортному ринку залізниця повинні підвищити якість вантажних і пасажирських перевезень, що передбачає великі капітальні вкладення на вдосконалення та модернізацію транспортної техніки [7].

При визначенні стратегії інвестиційної політики необхідно виходити з основного положення, що Україна повинна якомога повніше задовольняти свої потреби за рахунок власних джерел. Для забезпечення повного задоволення потреб економіки України в транспортних послугах з урахуванням нових вимог, які існують на транспортному ринку, на залізничному транспорті необхідно проводити відповідну інвестиційну політику на найближчу (2–3 роки), середньострокову (4–5 років) і віддалену (10–15 і більш років) перспективу. Причому ця політика повинна враховувати особливості та необхідні обсяги інвестування за групами основних фондів, такими, як рухомий склад, колійне господарство, енергетика, господарство сигналізації і зв'язку, ремонтне виробництво.

В даний час і на найближчу перспективу потрібно забезпечити: необхідний об'єм заміни об'єктів основних виробничих фондів, що вибувають внаслідок зносу; підтримку в працездатному стані рухомого складу, колійного господарства, господарства енергетики, автоматики, телемеханіки, зв'язку та обчислювальної техніки, ремонтно-експлуатаційних підприємств; перепрофілювання надлишкових потужностей ремонтного виробництва з урахуванням



потреби в ремонті рухомого складу та іншої транспортної техніки; організацію капітально-відновного ремонту пасажирських вагонів, вагонів електро- та дизель-поїздів, електровозів. Стратегією реформ необхідно також передбачити, що в умовах спаду економіки необхідно всемірно обмежувати нове будівництво та насамперед направляти капітальні вкладення у діюче виробництво.

Створення та впровадження нових, продуктивніших знарядь праці та прискорена заміна основних фондів, що діють, є матеріальною основою впровадження стратегії реформ на залізничному транспорті в частці інвестиційної політики на перспективу. Перехід на інтенсивні форми відтворення багато в чому залежить від поліпшення організації і управління цим процесом, що тісно пов'язане зі всім діючим господарським і економічним механізмом.

Віддалена перспектива розвитку залізниць України припускає наступні інвестиційні заходи:

- 1) продовження електрифікації основних залізничних напрямів;
- 2) створення потужностей з будівництва всіх типів рухомого складу і повне задоволення потреби «Укрзалізниця» в ньому;
- 3) створення транспортних коридорів для швидкісного руху поїздів, комбінованих перевезень між

країнами Європи, Азії, Східноєвропейськими та Прибалтійськими державами;

- 4) поповнення вантажного парку великовантажними та спеціалізованими вагонами, доведення їх частки до 35–40% ;
- 5) з метою забезпечення стійкої і надійної роботи залізничного транспорту необхідно довести протяжність других і третіх головних колій до 50–60% , автоблокування та диспетчерської централізації до 80% від всієї довжини залізниць України;
- 6) збільшення протяжності станційних колій до 80–85% експлуатаційної довжини залізниць.

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.** Визначення стратегії інвестиційної політики відноситься до найбільш складної та відповідальної сфери прийняття рішень, що обумовлено наявністю різних видів інвестицій; наявністю альтернативних варіантів інвестиційних проектів; обмеженістю ресурсів; великим ризиком, пов'язаним з прийняттям інвестиційних рішень; необхідністю швидкого отримання віддачі від інвестицій тощо. Таким чином, удосконалення стратегії інвестиційної політики залізниць є необхідною умовою успішності їх господарської діяльності та економічного розвитку.

#### Література

1. Дейнека О. Г. Інноваційно-інвестиційні підходи до розвитку галузі залізничного транспорту / О. Г. Дейнека // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2008. — № 22. — с. 54–55.
2. Позднякова Л. О. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості залізниць України / Л. О. Позднякова, І. В. Моцная // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2008. — № 22 — с. 74–75.
3. Дикань В. Л. Забезпечення ефективності інноваційної діяльності підприємств залізничного транспорту / В. Л. Дикань, В. О. Зубенко. — Х.: УкрДАЗТ, 2008. — 193 с.
4. Сич Є. М. Інноваційно-інвестиційний розвиток залізничного транспорту / Є. М. Сич, В. П. Ільчук. — К.: Логос, 2001. — 256 с.
5. Чеховська М. Інвестиційні та інноваційні напрями подальшого розвитку залізничного транспорту / М. Чеховська // Економіст. — 2009 — № 11 — с. 57–59.
6. Волков Б. А. Экономическая эффективность инвестиций на железнодорожном транспорте в условиях рынка / Б. А. Волков. — М.: Транспорт, 1996. — 191 с.
7. Менеджмент на залізничному транспорті / О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, О. Л. Васильєв та ін. — Харків: УкрДАЗТ, 2010. — 300 с.
8. Закон України «Про залізничний транспорт» / Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 40. — С. 183.
9. Концепція Державної програми реформування залізничного транспорту / Магістраль. — 10–16 січня 2007. — № 1. — С. 6.

#### References

1. Dejneka, O. Gh. Innovacijno-investycijni pidkhody do rozvytku ghaluzi zaliznychnogho transportu / O. Gh. Dejneka // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — 2008. — № 22. — s. 54–55.
2. Pozdnjakova, L. O. Shhljakhy pidvyshhennja investycijnoji pryvablyvosti zaliznycej Ukrajinj / L. O. Pozdnjakova, I. V. Mocnaja // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — 2008. — № 22 — s. 74–75.

3. Dykanj, V. L. Zabezpechennja efektyvnosti innovacijnoji dijalnosti pidpryjemstv zaliznychnogho transportu / V. L. Dykanj, V. O. Zubenko. — Kh.: UkrDAZT, 2008. — 193 s.
4. Sych, Je. M. Innovacijno-investycijnyj rozvytok zaliznychnogho transportu / Je. M. Sych, V. P. Iljchuk. — K.: Loghos, 2001. — 256 s.
5. Chekhovsjska, M. Investycijni ta innovacijni naprjamy podalshogho rozvytku zaliznychnogho transportu / M. Chekhovsjska // Ekonomist — 2009 — № 11-s. 57–59.
6. Volkov, B. A. Ekonomycheskaja efektyvnostj ynvestycij na zheleznodorozhnom transporte v uslovyjakh rynka / B. A. Volkov. — M.: Transport, 1996. — 191 s.
7. Menedzhment na zaliznychnomu transporti / O. Gh. Dejneka, L. O. Pozdnjakova, O. L. Vasylijev ta in. — Kharkiv: UkrDAZT, 2010. — 300 s.
8. Zakon Ukrainy «Pro zaliznychnyj transport» / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. — 1996. — № 40. — S. 183.
9. Konceptija Derzhavnoji prohramy reformuvannja zaliznychnogho transportu / Maghystalj. — 10–16 sichnja 2007. — № 1. — S. 6.

**Васильцова Олена Володимирівна**

*здобувач кандидатського ступеня з економіки,  
науковий співробітник лабораторії екологічного менеджменту  
Інститут агроекології і природокористування  
Національної академії аграрних наук України*

**Васильцова Елена Владимировна**

*соискатель кандидатской степени по экономике,  
научный сотрудник лаборатории экологического менеджмента  
Институт агроэкологии и природопользования  
Национальной академии аграрных наук Украины*

**Vasiltsova Olena**

*PhD Candidate in Economics,  
Researcher of the Environmental Management Laboratory  
Institute of Agroecology and Natural Resources of the  
National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4063

## НЕМАТЕРІАЛЬНА КАПІТАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

## НЕМАТЕРИАЛЬНАЯ КАПИТАЛИЗАЦИЯ ПИЩЕВОЙ ОТРАСЛИ

## NON-MATERIAL CAPITALIZATION OF FOOD INDUSTRY

**Анотація.** Стаття присвячена висвітленню головних проблем нематеріальної капіталізації в харчовій галузі. Викладено основні аспекти визначення науковцями поняття «нематеріальна капіталізація» та зауважено загальні риси даних підходів.

В ході дослідження з'ясовано, що гудвіл є нематеріальним активом, вартість якого розраховується як різниця між балансовою вартістю активів організації та її вартістю як цілісного майнового комплексу, який можливо ідентифікувати тільки умовно, оскільки його передача іншій компанії можлива лише у сукупності з рештою активів та зобов'язань, а виокремити гудвіл від інших активів може тільки покупець. Зауважено, що складністю постає інвентаризація багатьох нематеріальних активів, проте на сьогодні науковий пошук займається створенням реальних інструментів для подолання вищезазначених проблем.

Уточнено визначення поняття «капіталізація нематеріальних активів»; запропоновано розгляд методів, за допомогою яких можливе визначення організаційно-економічного механізму формування та розвитку нематеріальних активів. В статті уточнено складові нематеріального капіталу та його структури; розкрито сутність нематеріальних активів з позиції економічного, юридичного та бухгалтерського підходів; розглянуто процес формування інтелектуального капіталу підприємств харчової промисловості.

Визначено дії харчових підприємств щодо раціонального формування та ефективного використання нематеріальних активів задля підвищення рівня їхньої нематеріальної капіталізації.

**Ключові слова:** нематеріальні активи, харчова галузь, інтелектуальний капітал, нематеріальна капіталізація харчової галузі, капіталізація нематеріальних активів.

**Аннотация.** Статья посвящена освещению главных проблем нематериальной капитализации в пищевой отрасли. Приведены основные аспекты определения учеными понятия «нематериальная капитализация» и отмечено общие черты данных подходов.

В ходе исследования установлено, что гудвилл является нематериальным активом, стоимость которого рассчитывается как разница между балансовой стоимостью активов организации и ее стоимостью как целостного имуществен-

ного комплексу, який можливо ідентифікувати тільки умовно, оскільки його передача другій компанії можлива тільки в сукупності з іншими активами та зобов'язаннями, а виділити гудвілл від інших активів може тільки покупець. Зазначено, що складності виникають при інвентаризації багатьох нематеріальних активів, однак на сьогоднішній день науковий пошук займається створенням реальних інструментів для подолання вищезгаданих проблем.

Уточнено визначення поняття «капіталізація нематеріальних активів»; запропоновано розглядати методи, за допомогою яких можливо визначити організаційно-економічний механізм формування та розвитку нематеріальних активів. В статті уточнені складові нематеріального капіталу та його структури; розкрито сутність нематеріальних активів з позицій економічного, юридичного та бухгалтерського підходів; розглянуто процес формування інтелектуального капіталу підприємств харчової промисловості.

Визначено дії харчових підприємств на раціональне формування та використання нематеріальних активів для підвищення рівня їх нематеріальної капіталізації.

**Ключові слова:** нематеріальні активи, харчова галузь, інтелектуальний капітал, нематеріальна капіталізація харчової галузі, капіталізація нематеріальних активів.

**Summary.** The article is dedicated the main problems of non-material capitalization in the food industry. The basic aspects of definition by scientists of the concept «non-material capitalization» are defined and general features of these approaches are noted.

The study found that goodwill is an intangible asset, the value of which is calculated as the difference between the book value of the assets of the organization and its value as an integral property complex, which can only be identified conditionally, since its transfer to another company is only possible in conjunction with other assets and liabilities, and only the buyer can allocate goodwill from other assets. It is noticed that the difficulties arise in the inventory of many intangible assets, but to date, scientific search is engaged in creating real tools to overcome the above-mentioned problems.

The definition of «capitalization of intangible assets» is clarified; it is proposed to consider methods by which it is possible to determine the organizational and economic mechanism for the formation and development of intangible assets. The article clarifies the components of intangible capital and its structure; the essence of intangible assets is disclosed from the standpoint of economic, legal and accounting approaches; the process of formation of intellectual capital of food industry enterprises.

The actions of food enterprises on the rational formation and use of intangible assets are determined to increase their level of intangible capitalization.

**Key words:** intangible assets, food industry, intellectual capital, intangible capitalization of the food industry, capitalization of intangible assets.

**Постановка проблеми.** У ХХ ст. виникла принципово інша, нова форма активів — нематеріальні активи. Підприємства стали власниками невидимих цінностей, які нерідко набагато цінніші всього обладнання, запасів і навіть коштів разом узятих. Відмінність нематеріальних активів полягає в тому, що вони не мають матеріальної форми, однак беруть участь у виробничій та іншій діяльності підприємства протягом тривалого періоду часу і приносять для нього економічну вигоду. Зміни, які наразі відбуваються в сучасній українській економіці, потребують поглибленого вивчення сутності та вичерпного розуміння необхідності раціонального управління та використання нематеріальних активів підприємств. Проблемою постає ідентифікація всіх нематеріальних активів господарюючого суб'єкта у харчовій галузі через невизначеність їхнього складу, оскільки їй досі залишаються дискусійними питання щодо віднесення певних об'єктів до категорії нематеріальних активів.

**Аналіз останніх публікацій і досліджень.** В сучасній економічній літературі прийнято виокремлювати таке поняття як «нематеріальна капіталізація». Нематеріальна капіталізація розглядається як нарощення капіталу на основі використання інтелектуального та людського капіталу, що виявляється у збільшенні вартості гудвілу, ноу-хау, торгової марки, бренду. Цей вид капіталізації призводить до нарощення реального та інтелектуального капіталу, а в подальшому — до зростання вартості компанії. Питаннями вивчення нематеріальної капіталізації займалися такі вчені: Н. Є. Брюховецька [1, с. 7–29], Г. І. Хотинська [1, с. 2–5.], Т. О. Малова [3, с. 53–59], М. І. Матвієнко [4, с. 72–79], С. Я. Кісь, Г. Р. Кісь, Г. О. Вівчар [5, с. 70–75], А. Ю. Могилова [6, с. 219–227] та багато інших.

Щодо визначення поняття нематеріальної капіталізації, то підходи науковців різняться.

За Н. Є. Брюховецькою, нематеріальна капіталізація є формою реальної капіталізації, ґрунтуючись

на нематеріальних активах у вигляді людського та інтелектуального капіталу, а виділення людського та інтелектуального капіталу свідчить про використання економічної категорії «капітал» у інших галузях науки, а саме у соціології, яка, окрім двох зазначених видів капіталу, сприяла появі інших — культурного, соціального капіталу тощо [1, с. 25].

Г. І. Хотинська наголошує, що маркетингова капіталізація відбувається за рахунок зростання вартості нематеріальних активів компанії (ділової репутації, торговельної марки, «ноу-хау» і т. п.), переоцінювання основних засобів. Тобто, капіталізація нематеріальних активів розглядається як маркетингова (ринкова) форма [2, с. 3].

Т. О. Малова вважає, що нематеріальні види капіталу можуть вимірюватися «різницею між ринковою та балансовою вартістю» [3, с. 56].

М. І. Матвієнко під маркетинговою капіталізацією розуміє нарощування ринкової вартості підприємства за рахунок нематеріальних активів (товарні марки, бренди, ділова репутація та ін.), які мають маркетингове походження та за складністю визначення не можуть бути повністю враховані в бухгалтерському обліку [4, с. 77].

С. Я. Кісь, Г. Р. Кісь, Г. О. Вівчар у своїй роботі [5, с. 73] визначають інтелектуальні ресурси як стратегічно важливий актив, який потрібно розглядати не тільки з позиції необхідності нарощування їх вартості (нематеріальна капіталізація), а, перш за все, з погляду нагромадження та використання інтелектуального потенціалу для зростання прибутковості господарської діяльності, результатом якої стане підвищення рівня капіталізації шляхом зростання вартості капіталу за рахунок потенціалу інтелектуальних ресурсів.

Ю. Могилова пропонує маркетингову капіталізацію розуміти як форму нематеріальної капіталізації [6, с. 225].

Погоджуючись з багатьма твердженнями щодо визначення нематеріальної капіталізації, водночас слід зауважити що не всі нематеріальні активи мають маркетингову природу. Наприклад, ділова репутація напевно чи має ціну, визначену ринком, оскільки ознаку «маркетингові» традиційно застосовують до об'єктів, визначених ринком та сформованих для задоволення його потреб, тобто таких, на які встановлена ціна. А також, на нашу погляд, прив'язування величини капіталізації до бухгалтерського обліку є не зовсім коректною й звужує саме поняття, оскільки не кожна зміна вартості компанії може бути відображена в її балансі. По-перше, за рахунок специфічних методів бухгалтерського обліку, прибуток може не мати грошового наповнення й не призводити до зростання капіталізації компанії. По-друге, вартість нематеріальних

активів достатньо складно піддається бухгалтерській оцінці та в якості такої можуть бути отримані абсолютно різні величини — залежно від способу оцінки. Наведені вище підходи до розуміння «капіталізації» мають одну загальну рису: капіталізація з'являється як деяка величина, яку можна визначити різними способами (або за допомогою біржових цін на акції, або за допомогою бухгалтерського обліку).

Отже, визначення поняття «капіталізація нематеріальних активів» потребує уточнення та конкретизації дій харчових підприємств стосовно раціонального формування та ефективного використання їх нематеріальних активів для підвищення рівня нематеріальної капіталізації, чому і присвячується дана стаття.

**Метою статті** є теоретичне обґрунтування алгоритму формування механізму капіталізації нематеріальних активів. Завданнями процесу дослідження є: уточнення визначення поняття «капіталізація нематеріальних активів»; розгляд конкретних методів, за допомогою яких можливе визначення організаційно-економічного механізму формування та розвитку нематеріальних активів; уточнення складових нематеріального капіталу та його структури; визначення дій харчових підприємств щодо раціонального формування та ефективного використання їх нематеріальних активів для підвищення рівня нематеріальної капіталізації та заходів щодо проведення екологічної капіталізації нематеріальних активів в харчовій галузі.

**Виклад основного матеріалу.** Важливо зазначити, що капіталоутворення із застосуванням нематеріальних активів — явище нове, притаманне сучасній економіці, яка базується на знаннях та інформації. Першою країною, де у 1970–1980-х рр. була здійснена масштабна капіталізація нематеріальних активів є Японія, яка в той період мала реальний обсяг виробленої товарної маси рівний 3% від загальносвітового ВВП, а сумарний капітал країни склав у зазначений період понад 40% сукупного світового капіталу. Причиною цього явища стало те, що починаючи з 1960-х рр., японські інвестори почали скуповувати продукти інтелектуальної праці по всьому світу, які оцінювалися за їхньою методикою та ставилися на баланс організації як нематеріальні активи вже за новоутвореною вартістю. Це дало змогу в майже необмеженому обсязі підвищувати балансову вартість підприємств, що вперше в світі послугувало причиною перебільшення у Японії вартості нематеріальних активів корпорацій над матеріальними. Збільшення вартості активів посприяло корпораціям здійснити додаткові емісії акцій пропорційно до величини новостворених активів, що, натомість, дало змогу підвищити інвестиційну привабливість підприємств та розширити можливість інноваційного розвитку. На початку 90-х рр. XX

ст. американцям вдалося суттєво удосконалити цю методику та розширити сутність поняття нематеріальних активів, включивши до їх складу так званий «гудвіл», що дозволило американським корпораціям з мінімальними витратами багатократно підвищити власну балансову вартість [7, с. 147].

На нашу думку, капіталізація нематеріальних активів — це результат практичного застосування усього обсягу та сукупності розумової праці, здатностей, знань та вмінь працівників організації, які є економічно цінними та застосовуються у системі виробництва, що орієнтоване на задоволення суспільних потреб, а також виявляються у формі блага для підприємства як створення економічного потенціалу й одержання доходу.

Конкретно ж «ноу-хау» є складовим елементом виробничої системи підприємства, а ділова репутація — результатом комплексу управлінських дій, а не суто маркетингового комплексу. Проте М. П. Калиниченко запропонував перелік нематеріальних маркетингових активів, які дійсно є результатом вдалої маркетингової політики підприємства і, вважаємо, що сприяють зростанню капіталізації підприємства: торгові марки, відносини зі споживачами, знання ринку та поведінки споживачів, здатності до створення й реалізації ринкових стратегій, ринкові комунікації й таке суб'єктивно сформоване сприйняття ринком (споживачами) підприємства, товарів, послуг та торгових марок, що дозволяє здійснювати успішні первісні й повторні продажі [8, с. 94].

Наприклад, гудвіл, що є нематеріальним активом, вартість якого розраховується як різниця між балансовою вартістю активів організації та її вартістю як цілісного майнового комплексу, можливо ідентифікувати тільки умовно, оскільки його передача іншій компанії можлива лише у сукупності з рештою активів та зобов'язань, а виокремити гудвіл від інших активів може тільки покупець. Також складністю постає інвентаризація багатьох нематеріальних активів. Проте на сьогодні науковий пошук займається створенням реальних інструментів для подолання вищезазначених проблем.

Визначення організаційно-економічного механізму формування та розвитку нематеріальних активів стає можливим за умови розгляду та застосування конкретних методів:

- 1) традиційний метод використання нематеріальних активів на основі підвищення їх вартості в управлінському та бухгалтерському обліку;
- 2) інноваційний метод на основі створення системи стратегічного управління такими активами:
  - а) формування системи стратегічних цілей і завдань в сфері формування, використання та розвитку нематеріальних активів (наприклад,

у форматі стратегічних карт із застосуванням аналітичних методів та стратегічних сесій);

- б) дослідження ринків, на яких діє підприємство, через призму виявлення стратегічно важливих напрямів;
- в) формування переліку і вимог до нематеріальних активів, що визначають ключові ринкові переваги, ефективність та стійкість підприємства в його розвитку;
- г) інвентаризація нематеріальних активів, у т.ч. фонду знань, накопичених підприємством та ін.

Структуру нематеріального капіталу відображено на рис. 1.

Більш повний перелік нематеріальних активів підприємства виглядає наступним чином: навички, уміння і знання, корпоративна культура, цінності і норми, інтелектуальний потенціал співробітників, сформовані відносини з клієнтами та постачальниками, імідж і торгова марка, керівництво та контроль, обмін інформацією, процедури та керівництва, патенти, володіння стандартами.

Розкриття сутності нематеріальних активів у широкому розумінні можливо розглядати з позиції економічного, юридичного та бухгалтерського підходів. Класифікація нематеріальних активів як економічної категорії та залежно від мети їх використання представлена в табл. 1.

Інтелектуальний капітал підприємства харчової промисловості формується як сукупність матеріальних і нематеріальних складових, таких як досвід, вміння та знання працівників, результати застосування розумової праці та навичок на практиці, організаційна культура, документація та інформаційна база даних, форми співпраці з клієнтами та співробітниками, що приносить користь підприємству і проявляється у формі блага для нього.

Інтелектуальна власність як складова інтелектуального капіталу, реалізується у формі права на цю частку капіталу при його застосуванні у процесі утворення та комерціалізації інноваційного продукту. Саме тому детальніше зупинимось на вивченні суті інтелектуального капіталу, репрезентованого продуктами інтелектуальної праці. Нині результати інтелектуальної праці втілюються у вигляді ідей, винаходів, управлінських рішень, які під час господарської діяльності організації стають «товарними» та «інноваційними». Варто зазначити, що об'єкти права інтелектуальної власності у процесі господарської діяльності набувають статусу нематеріальних активів, тобто виступають у якості активу. Це вимагає відповідного аналізу таких активів системою бухгалтерського обліку. Економічна сутність інтелектуальної власності полягає у визначенні права



Рис. 1. Складові нематеріального капіталу

Джерело: сформовано автором

володіння об'єктами та продуктами (результатами) інтелектуальної творчої діяльності (розумової праці) та дає право розпоряджатися ними. Воно утверджує приналежність права власності на цей об'єкт як державну, приватну та колективну власність.

Саме із капіталізацією знань найчастіше поєднують інтелектуальний капітал. А інтелектуальна власність дає право на результат розумової, творчої праці, утворення та застосування нових ідей. Слід зазначити, що право власності містить три нерівноцінні складові: володіння, користування і розпорядження. Також необхідно зауважити, що формування інтелектуального капіталу пов'язано зі створенням інтелектуального потенціалу, під яким слід розуміти сукупність можливостей, якими володіють особи, обсяг їхніх знань, творчих обдарувань та умінь, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень, які надають змогу засвоїти набуті та утворити нові знання. З позиції філософії категорію інтелектуальний капітал можна розглядати, з одного боку, як здатність до мислення, пізнання, а з іншого — система мислення (знань) з метою оперування, удосконалення, пошуку нового, тощо.

У вузькому розумінні інтелектуальний капітал є сукупністю знань та здібностей, здатністю яких є утворення економічної вигоди шляхом стимулювання появи нових ідей, новацій і технологій. У широкому розумінні інтелектуальним капіталом називають вартісну оцінку продуктів інтелектуальної праці та інтелектуальних ресурсів, які господарчі суб'єкти утворюють або купують, щоб задовольнити потреби суспільства. Продукти інтелектуальної праці, набуваючи авансованої вартості в процесі виробничої діяльності, стають активами, що мають здатність приносити дохід. За сучасних умов на практиці та в теорії бухгалтерського обліку необхідною стає оцінка та облікове відображення інтелектуального капіталу з його складовими, що дозволило б врахувати інтелектуальний капітал при формуванні вартості компанії, а також забезпечити впровадження стратегічних управлінських рішень.

На нашу думку, для того, щоб вижити на ринку й ефективно функціонувати, підприємству необхідно накопичувати інтелектуальний капітал та постійно підвищувати його рівень. Саме через це запорукою підвищення ефективності діяльності організації стає

Таблиця 1

**Класифікація нематеріальних активів підприємства як економічної категорії**

Ознаки класифікації нематеріальних активів	Групування
<b>Нематеріальні активи залежно від мети використання:</b>	
<b>Правова ознака</b>	Об'єкти авторського права та суміжних прав
	Об'єкти науково-технічної інформації
	Об'єкти промислової власності
	Об'єкти прав використання природними ресурсами
	Об'єкти права використання монопольним становищем на ринку
<b>Ознака цілого</b>	Нематеріальні активи, невідчужувані від підприємства
	Нематеріальні активи, невідчужувані від індивіда
	Відчужувані нематеріальні активи
<b>Можливість визначення терміну корисного використання</b>	Можливість визначення терміну корисного використання
	Об'єкти, за якими не можливо визначити термін корисного використання
<b>Спосіб оцінки</b>	Індивідуальна оцінка
	Оцінка в групі
<b>Господарсько-облікова ознака</b>	Об'єкти права інтелектуальної власності
	Об'єкти права природних ресурсів
	Об'єкти права використання економічних, організаційних та інших привілей
	Об'єкти права використання раціоналізаторської пропозиції
	Гудвіл
	Ноу-хау
<b>Нематеріальні активи як економічна категорія:</b>	
<b>Термін використання</b>	З обмеженим терміном
	Без обмеженого терміну
<b>Ступінь правової захищеності</b>	Захищені
	Незахищені
<b>За ступенем ідентифікації</b>	Ідентифіковані
	Неідентифіковані
<b>Ступінь відчуження</b>	Не відчужені від підприємства
	Не відчужені від індивіда
	Відчужені
<b>Шляхи надходження</b>	Отримані від інших підприємств
	Створені самим підприємством
<b>Ступінь ліквідності і ризику</b>	Низьколіквідні
	Високоліквідні
<b>За правовою ознакою</b>	Права користування природними ресурсами і майном
	Права на винаходи та інші об'єкти інтелектуальної власності
	Права користування економічними, організаційними та іншими вигодами

Джерело: систематизовано автором на основі [9, с. 138–140]

фактор наявного та дієвого механізму капіталізації інтелектуального капіталу. Тому для підприємств харчової галузі необхідно розробити механізм капіталізації інтелектуального капіталу, обравши яким способом перетворити інтелектуальний потенціал на капітал, а далі його — на інтелектуальні активи. Першим етапом механізму капіталізації має стати

блок сформованих цілей компанії. Через специфіку сучасних тенденцій розвитку економіки та суспільства, за яких досягнення найвищого рівня ефективного функціонування усіх сфер діяльності компанії без застосування інтелектуального капіталу є неможливе, необхідними стають наступні етапи його реалізації: аналіз та оцінка інтелектуального потенціалу та



інтелектуального капіталу з подальшим їх порівнянням на предмет ступеня виявлення інтелектуального потенціалу, аналізом достатності рівня особистого інтелектуального потенціалу для виконання обраної мети. У разі дефіциту інтелектуального капіталу, компанії необхідно залучати його зі сторони. Якщо обсяг капіталу виявиться достатнім, наступний його етап складається з двох складових, які мають відбуватися паралельно: перетворення інтелектуального потенціалу на капітал шляхом його розкриття та розвиток наявного інтелектуального капіталу за своїми складовими елементами. Наступний етап — це утворення інтелектуальних активів організації, на що і націлений сам механізм капіталізації. Іншими словами, розвитком інтелектуального потенціалу та розкриттям власного капіталу підприємству необхідно займатися доти, доки цей процес не отримає вираження в сукупності майнових та інтелектуальних прав. Подальшим етапом має бути оцінка інтелектуального капіталу та аналіз достатності його рівня для реалізації визначених цілей підприємства. Якщо результат аналізу позитивний, то підприємство переходить до кінцевого кроку механізму — реалізації обраних цілей. Якщо результат негативний, необхідно повернутися до етапу аналізу та оцінки інтелектуального потенціалу. Механізм капіталізації інтелектуального капіталу повинен працювати постійно, оскільки процес постановки та реалізації цілей є безперервним, що ще раз підтверджує неможливість ефективного функціонування та розвитку підприємства не залучаючи, не розкриваючи та не використовуючи інтелектуальний капітал.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що для підвищення рівня нематеріальної капіталізації харчових підприємств, необхідно раціонально сформулювати та ефективно використати їх нематеріальні активи за допомогою наступних дій:

- Закріпити на нормативному рівні твердження про необхідність постановлення на баланс результатів науково-технічних напрацювань, не володіючих статусом інтелектуальної власності, проте оформлених належним чином, включаючи сюди ноу-хау, технологічні секрети. Це посприяло б розширенню кола об'єктів, що могли б визнаватися нематеріальними активами, а також підвищенню капіталізації підприємств.
- Запровадити методичні рекомендації про оцінку та постановлення на баланс підприємства технологій, як нематеріальних активів, створених на підприємстві, та тих, що надійшли ззовні шляхом купівлі-продажу, обміну, дарування.
- Визначити правовий статус певних інтелектуальних продуктів таких, як ноу-хау, комерційна таємниця та конфіденційна інформація, що б

дало змогу захистити вагомими для підприємств результати інтелектуальної праці, що не відповідають вимогам правового забезпечення визначення їх об'єктами інтелектуальної власності, а також приймати рівноцінну участь у процесі науково-технічного обміну з іноземними компаніями, у котрих відповідні інтелектуальні продукти являються захищеними.

- Розробити й прийняти законодавчу основу розподілення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, утворені із застосуванням державних коштів.
- Забезпечити інформаційно-консультаційну підтримку патентно-ліцензійним структурним відділенням на харчових підприємствах з приводу здійснення оцінки нематеріальних активів з ціллю зарахування їх на баланси та реалізації операцій купівлі-продажу, особливо за участі іноземних контрагентів.

Для харчової промисловості капіталізація інтелектуального капіталу є надзвичайно важливою в умовах розвитку інноваційної економіки. Нині питома вага знань збільшується, випереджаючи роль засобів виробництва і природних ресурсів. Сучасна компанія повинна виробляти не лише продукцію, а ще і знання, оскільки імідж компанії оцінюється величиною інтелектуального капіталу.

**Висновки.** Таким чином, в ході дослідження було встановлено, що:

- капіталізація нематеріальних активів — це результат практичного застосування усього обсягу та сукупності розумової праці, здатностей, знань та вмінь працівників організації, які є економічно цінними та застосовуються у системі виробництва, що орієнтоване на задоволення суспільних потреб, а також виявляються у формі блага для підприємства як створення економічного потенціалу й одержання доходу;
- «ноу-хау» є складовим елементом виробничої системи підприємства, а ділова репутація — результатом комплексу управлінських дій, а не суто маркетингового комплексу;
- визначення організаційно-економічного механізму формування та розвитку нематеріальних активів є можливим через застосування традиційного та інноваційний методів;
- нематеріальний капітал складається з соціального та інтелектуального, який поділяється на клієнтський, людський, організаційний (інноваційний, процесний);
- більш повний перелік нематеріальних активів підприємства включає: навички, уміння і знання, корпоративна культура, цінності і норми,

інтелектуальний потенціал співробітників, сформовані відносини з клієнтами та постачальниками, імідж і торгова марка, керівництво та контроль, обмін інформацією, процедури та керівництва, патенти, володіння стандартами;  
– розкриття сутності нематеріальних активів у широкому розумінні можливе з позиції економічного, юридичного та бухгалтерського підходів.

Для того, щоб якомога ефективніше використати нематеріальні активи в секторі харчової промисловості української економіки та підвищити капіталізацію нині існуючих харчових підприємств необхідно оптимізувати процес регулювання обліку нематеріальних активів згідно вищезазначених рекомендацій.

#### Література

1. Брюховецкая Н. Е. Развитие теоретических основ капитализации предприятий / Капитализация предприятий: теория и практика: моногр. // под. ред. д.э. н., проф. И. П. Булеева, д.э.н., проф. Н. Е. Брюховецкой; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти; ДонУЭП. — Донецк, 2011. — 328 с. — С. 7–29.
2. Хотинская Г. И. Теория и практика капитализации в условиях рынка / Г. И. Хотинская, Е. В. Гальцева // Собственность и рынок. — 2005. — № 9. — С. 2–5.
3. Малова Т. А. Анализ процесса капитализации рыночной стоимости в условиях экономического кризиса / Т. А. Малова // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. — 2010. — № 2 (12). — С. 53–59.
4. Матвієнко М. І. Внутрішньогосподарські системи управління капіталізацією підприємств / М. І. Матвієнко // Економіка і управління. — 2011. — № 3. — С. 72–79.
5. Кісь С. Я. Особливості процесів управління капіталізацією підприємств нафтогазового комплексу / С. Я. Кісь, Г. Р. Кісь, Г. О. Вівчар // Збірник наукових праць «Стратегія економічного розвитку», 2014. — С. 70–75.
6. Могилова А. Ю. Капіталізація підприємств: теорія і практика / А. Ю. Могилова // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. — Випуск 9(34). Частина 1. — Луцьк, 2012, с. 219–227.
7. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал. — СПб: Питер, 2001. — 288 с.
8. Калиниченко М. П. Маркетингова капіталізація промислових підприємств / Тези доп. і повідом. міжнар. наук.-практ. конф. «Капіталізація підприємств та фінансових організацій: теорія і практика» (Донецьк, 27 травня 2011 р.) // НАН України. Інститут економіки промисловості. — Донецьк, 2011. — С. 93–95.
9. Коба О. В. Визнання, ідентифікація та класифікація нематеріальних активів / О. В. Коба, А. О. Софієнко, А. О. Чиж // Економіка і регіон. — 2015. — № 6. — С. 136–142.

#### References

1. Bryukhovetskaya N. Ye. Razvitie teoreticheskikh osnov kapitalizatsii predpriyatij / Kapitalizatsiya predpriyatij: teoriya i praktika: monogr. / pod. red. d. e. n., prof. I. P. Buleeva, d. e. n., prof. N. Ye. Bryukhovetskoy; NAN Ukrainy, In-t ekonomiki prom-sti; DonUEP. — Donetsk, 2011. — 328 s. — S. 7–29.
2. Khotinskaya G. I. Teoriya i praktika kapitalizatsii v usloviyakh rynka / G. I. Khotinskaya, Ye. V. Galtseva // Sobstvennost i rynek. — 2005. — № 9. — S. 2–5.
3. Malova T. A. Analiz protsessa kapitalizatsii rynochnoy stoimosti v usloviyakh ekonomiskogo krizisna / T. A. Malova // Biznes. Obrazovanie. Pravo. Vestnik Volgogradskogo instituta biznesa. — 2010. — № 2 (12). — S. 53–59.
4. Matvijenko M. I. Vnutrishnjoghospodarski systemy upravlinnja kapitalizacijeju pidpryjemstv / M. I. Matvijenko // Ekonomika i upravlinnja. — 2011. — # 3. — S. 72–79.
5. Kisj S. Ja. Osoblyvosti procesiv upravlinnja kapitalizacijeju pidpryjemstv naftoghazovogho kompleksu / S. Ja. Kisj, Gh. R. Kisj, Gh. O. Vivchar // Zbirnyk naukovykh pracj «Strateghija ekonomichnogho rozvytku», 2014. — S. 70–75.
6. Moghylova A. Ju. Kapitalizacija pidpryjemstv: teoriya i praktyka / A. Ju. Moghylova // Ekonomichni nauky. Serija «Ekonomika ta menedzhment»: Zbirnyk naukovykh pracj. Lucjkyj nacionaljnyj tekhnichnyj universytet. — Vypusk 9 (34). Chastyna 1. — Lucjk, 2012, s. 219–227.
7. Bruking E. Intelektualnyy kapital. — SPb: Piter, 2001. — 288 s.
8. Kalynyuchenko M. P. Marketynghova kapitalizacija promyslovykh pidpryjemstv / Tezy dop. i povidom. mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Kapitalizacija pidpryjemstv ta finansovykh orghanizacij: teoriya i praktyka» (Donecjk, 27 travnja 2011 r.) // NAN Ukrajinu. Instytut ekonomiky promyslovosti. — Donecjk, 2011. — S. 93–95.
9. Koba O. V. Vyznannja, identyfikacija ta klasyfikacija nematerialjnykh aktyviv / O. V. Koba, A. O. Sofijenko, A. O. Chyzh // Ekonomika i region. — 2015. — # 6. — S. 136–142.

**Сотула Оксана Віталіївна**

*кандидат економічних наук,*

*доцент кафедри економіки ті міжнародних економічних відносин*

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

**Сотула Оксана Витальевна**

*кандидат экономических наук,*

*доцент кафедры экономики и международных экономических отношений*

*Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого*

**Sotula Oksana**

*PhD in Economics, Associate Professor of the*

*Department of Economics and International Economic Relations*

*The Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4100

## МІСЦЕ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОВАДЖЕННІ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

## МЕСТО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

## ROLE OF HIGHER EDUCATION IN PROMOTING LIFELONG LEARNING

**Анотація.** Метою статті є обґрунтування більш активної ролі системи вищої освіти у забезпеченні навчання протягом життя в інклюзивній економіці. Аналізуючи концептуальні документи і політичні рекомендації у сфері освіти протягом життя, узагальнюючи наукові праці інших учених, було обґрунтовано, що інклюзивна економіка побудована з урахуванням творчих особливостей кожного працівника. В міру переростання постіндустріальної економіки в креативну, реалізація інклюзивності стає головним чинником.

У результаті дослідження було доведено, що можливості навчання повинні бути доступні всім громадянам на постійній основі. Навчання впродовж життя передбачає як надання «другого шансу» для поновлення базових навичок, так і можливості навчання на більш високих рівнях. З соціально-економічної точки зору навчання впродовж життя служить функції удосконалення некваліфікованої праці для отримання більших знань як для себе, так і для суспільства в цілому. В значній мірі це передбачає освіту до рівня бакалавра. З точки зору вищої освіти, навчання протягом усього життя передбачає не тільки підвищення рівня, а й розширення знань.

Протягом останніх років навчання впродовж життя стало більш помітним в порядку денному вищої освіти у світі. Вігкрите і гнучке навчання, безперервна освіта повинні опинитися у центрі уваги і вітчизняної вищої школи. У секторі вітчизняної вищої освіти продовжує домінувати формальне навчання. Але багатьох студентів, які навчаються протягом життя, цікавить власне навчання, а не формальності. Тому університетам варто пропонувати більше неформальних програм, орієнтованих на конкретні запити компаній, організацій чи місцевих органів влади, які повністю фінансувалися б ними.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є опрацювання окремих компонентів стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом життя, які повинні бути адаптовані до місцевої ситуації з урахуванням фінансових варіантів і вимог місцевого ринку праці.

**Ключові слова:** інклюзивна економіка, вища освіта, навчання протягом життя.

**Аннотация.** Цель статьи – обосновать более активную роль системы высшего образования в реализации обучения в течение жизни в инклюзивной экономике. Анализируя концептуальные документы и политические рекомендации

в сфере образования в течение жизни, обобщая научные труды других ученых, было обосновано, что инклюзивная экономика построена с учетом творческих особенностей каждого работника. По мере перерастания постиндустриальной экономики в креативную, реализация инклюзивности становится главным ее фактором.

В результате исследования было доказано, что возможности обучения должны быть доступны всем гражданам на постоянной основе. Обучение в течение жизни предполагает как предоставление «второго шанса» для обновления базовых навыков, так и возможности обучения на более высоких уровнях. С социально-экономической точки зрения обучение в течение жизни помогает усовершенствовать неквалифицированный труд для получения больших знаний, как для себя, так и для общества в целом. В значительной степени это предполагает образование до уровня бакалавра. С точки зрения высшего образования, обучение в течение всей жизни предполагает не только повышение уровня, но и расширение знаний.

В течение последних лет обучение в течение жизни стало более заметным в повестке дня высшего образования в мире. Открытое и гибкое обучение, непрерывное образование должны оказаться в центре внимания и отечественной высшей школы. В секторе отечественного образования продолжает доминировать формальное обучение. Но многих студентов, обучающихся в течение жизни, интересует собственно обучение, а не формальности. Поэтому университетам следует предлагать больше неформальных программ, ориентированных на конкретные запросы компаний, организаций или местных органов власти, которые полностью финансировались бы ими.

Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является разработка отдельных компонентов стратегий и бизнес-моделей для обучения на протяжении жизни, которые должны быть адаптированы к местной ситуации с учетом финансовых вариантов и требований местного рынка труда.

**Ключевые слова:** инклюзивная экономика, высшее образование, обучение в течение жизни.

**Summary.** The purpose of the article is to justify the more active role of the higher education system for the realization of lifelong learning. Analyzing the documents and policy recommendations in the field of lifelong learning, summarizing the scientific works of other scientists, we came to the conclusion that an inclusive economy is built taking into account the creative characteristics of each employee. The post-industrial economy grows into a creative economy. The implementation of inclusiveness becomes its main factor.

As a result of the study, it was proved that training opportunities should be available to all citizens on a regular basis. Lifelong learning involves providing a «second chance» for updating basic skills and the opportunities for learning at higher levels. From a socioeconomic point of view, lifelong learning helps to improve unskilled labor. Workers get more knowledge, both for themselves and for society as a whole. This involves education to a bachelor's level. From the point of view of higher education, lifelong learning involves the extension of knowledge.

Over the past years, lifelong learning has become more prominent on the agenda of higher education in the world. Open and flexible education, continuous education should be at the center of attention and the national higher school. In the sector of domestic education, formal education continues to dominate. But many students who study during their lifetime are interested in learning, not formalities. Therefore, universities should offer more informal programs focused on the specific requests of companies, organizations or local authorities that are fully funded by them.

Prospects for further research in this area are the development of individual components of strategies and business models for lifelong learning. They should be adapted to the local situation, taking into account the financial options and requirements of the local labor market.

**Key words:** inclusive economy, higher education, lifelong learning.

**Постановка проблеми.** У постіндустріальному суспільстві все більшого значення набувають освітні практики. Сучасна економіка — це інноваційна економіка, яка ґрунтується на інтелекті та знаннях, зміни в яких відбуваються настільки швидко, що робоча сила вимагає перманентного удосконалення. Фірми більше не можуть покладатися виключно на нових випускників в якості основного джерела нових навичок і знань. Роль освіти зростає разом з усвідомлення людством необхідності навчання для всіх і протягом всього

життя. Ця важлива особливість освіти отримала вираз в принципі безперервної освіти.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Концептуальні документи і політичні рекомендації у сфері освіти протягом життя та вищої освіти зокрема активно розробляють міжнародні та європейські організації, насамперед ООН та ЮНЕСКО. Вперше концепція безперервної освіти була обґрунтована П. Ленграндом [1]. Вивченню передумов виникнення та розвитку терміну безперервної освіти приділяли увагу В. В. Колос [2], А. І. Кравченко [3],

В. Н. Скворцова [4], О. Тоффлер [5]. З економічної точки зору важливість і необхідність розвитку безперервної освіти обґрунтовується за допомогою взаємоконвертованості економічного, соціального і культурного капіталів (П. Бурдье [6]).

Найчастіше питання освіти протягом життя розглядаються як джерело поповнення необхідних знань та форма адаптації до сучасних інтеграційних процесів, як умови формування більш усвідомленої особистості, яка відкриває нові можливості для самореалізації в будь-якому віці, як проблеми організації навчання дорослих та основні підходи до вирішення цих проблем.

Завдання забезпечення доступності освіти протягом життя є таким, що гарантує захист національних інтересів в сфері вищої освіти та розвиток цієї сфери відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Все це спонукає нас звернутися до більш докладного аналізу ролі закладів вищої освіти у провадженні освіти протягом життя.

**Метою статті** є обґрунтування більш активної ролі системи вищої освіти у забезпеченні навчання протягом життя в інклюзивній економіці.

**Викладення основного матеріалу.** Особистість — це конкретна жива людина, що володіє свідомістю і самосвідомістю. У кожного з нас є сукупність соціально значущих психічних властивостей, відносин і дій, що склалися в процесі нашого розвитку і визначають нашу поведінку (персональні особливості) [7].

Врахування всіх цих персональних особливостей — при збереженні рівного ставлення до працівників, незважаючи на різноманітність їх нахилів, здібностей, пристрастей, хвороб, сильні і слабкі компетенції, неякісну освіту і якісну підготовку, — і є інклюзивна організація економіки. Можна навіть сказати, що інклюзивність це — «персоніфікована економіка», тобто економіка, побудована з урахуванням творчих особливостей кожного працівника. В міру переростання постіндустріальної економіки в креативну, реалізація інклюзивності стає головним чинником економічного зростання [8].

Кінцевою метою національних економік стає широкомасштабний і стійкий прогрес в рівні життя, концепція, яка включає в себе всі види доходів, а також економічні можливості, безпеку і якість життя. Інклюзивне зростання можна розглядати як стратегію, спрямовану на підвищення ефективності діяльності економіки, що трансформується в розширення економічних можливостей і процвітання [9].

Можливості навчання повинні бути доступні всім громадянам на постійній основі. На практиці це має означати, що кожен громадянин має індивідуальний

шлях навчання, що відповідає його потребам та інтересам на всіх етапах життя. Навчання впродовж життя передбачає як надання «другого шансу» для поновлення базових навичок, так і можливості навчання на більш високих рівнях. В першу чергу, мова йде про відкладений доступ до вищої освіти — використання тих переваг, які з'являються чи мають з'явитися у людини на певному етапі розвитку її людського потенціалу, при досягненні того чи іншого освітнього рівня. Серед двох основних елементів освіти дорослих наздоганяючої та додаткової найбільш затребуваною у суспільстві знань є, звичайно, додаткова освіта [13].

Необхідність утриматися на ринку праці якомога довше вимагає можливості набувати і розвивати нові навички протягом усього життя. В цьому процесі свою нішу, безсумнівно, повинні зайняти заклади вищої освіти. Крім відповідних професійних навичок, роботодавці все частіше вимагають умінь працювати в команді, творчо мислити і вирішувати проблеми. Це поєднання навичок також важливо для людей, які думають про початок власного бізнесу. Однак формуванню таких навичок занадто мало уваги приділяється в навчальних програмах, і їх важко оцінити формально. Міждисциплінарні професіонали — люди, здатні поєднувати роботу в різних областях. Вони найвище оцінюються роботодавцями і їх катастрофічно не вистачає на ринку праці.

У стратегії «Європа 2020» зазначено, що близько 80 мільйонів робочої сили володіє низькими або базовими навичками, до 2020 року 16 мільйонів робочих місць потребуватимуть високої кваліфікації, а попит на некваліфіковану працю скоротиться на 12 мільйонів робочих місць [10, с. 16]. Вже до 2025 року майже половина всіх вакансій в ЄС вимагатиме більш високої кваліфікації ніж зазвичай присуджується академічними і професійними програмами на вищому рівні. Навички, набуті в рамках цих програм, як правило, вважаються драйверами продуктивності та інновацій. У таких випускників більше шансів на роботу і вищий зарібок, ніж у людей з просто високою кваліфікацією [11].

Навчання протягом життя може здійснюватися в самих різних середовищах, як всередині, так і за межами формальної освіти і навчальних систем. Таке навчання має на увазі інвестиції в людей і знання; сприяє придбанню базових навичок, включаючи цифрову грамотність і розширення можливостей для новаторських, більш гнучких форм навчання. Мета його полягає в тому, щоб надати людям будь-якого віку рівний і відкритий доступ до високоякісних можливостей навчання та безлічі навчальних навичок [12].

Поряд із соціальною функцією, освіта дорослих має виражений економічний потенціал. Суть його

полягає в тому, що доступність освіти забезпечує підготовку та перепідготовку працездатного населення у певний момент часу і у необхідному обсязі [13].

З соціально-економічної точки зору навчання впродовж життя служить функції удосконалення некваліфікованої праці для отримання більших знань як для себе, так і для суспільства в цілому. В значній мірі це передбачає освіту до рівня бакалавра. З точки зору вищої освіти, навчання протягом усього життя передбачає не тільки підвищення рівня, а й розширення знань.

Ще у 2001 році у Комюніке зустрічі європейських міністрів, які відповідають за вищу освіту, було зазначено, що навчання впродовж життя є важливим елементом Європейського простору вищої освіти. Основним цільовим показником ЄС є зменшення кількості тих, хто не закінчує навчання до 10% при збільшенні частки населення у віці 30–34 років, яке отримало вищу освіту, щонайменше, до 40% в 2020 році [14].

Станом на 2010 рік в Україні частка загального населення з вищою освітою складала близько 25%, а найбільшою категорією суспільства залишалися люди з повною середньою освітою — орієнтовно 39% [15].

У звіті «Європа 2020» Європейська стратегія розумного, стійкого та інклюзивного зростання» зазначено, що «навчання впродовж життя приносить користь в основному більш освіченим працівникам» [10, с. 16]. Тому найбільш оптимальним є варіант поєднання додаткового навчання некваліфікованої робочої сили і розширення доступу до вищої освіти кваліфікованим працівникам.

Стратегічні рамки європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки, прийняті в травні 2009 року, встановлюють ряд критеріїв, які повинні бути досягнуті до 2020 року, в тому числі участь дорослих у навчанні. Не менше 15% дорослих у віці від 25 до 64 років повинні брати участь в навчанні протягом усього життя [12].

Стан розвитку освіти протягом життя постійно перебуває в центрі уваги різноманітних європейських інститутів. Зокрема, регулярно проводяться відповідні статистичні дослідження. У 2017 році частка дорослих у віці від 25 до 64 років, які брали участь в навчанні в ЄС-28 становила 10,9%; що на 1,7 процентних пункти вище відповідної частки за 2012 рік (див. табл. 1). Найбільша чисельність такого населення знаходиться у Данії, Швеції та Фінляндії. Велика частка «дорослих учнів» у Ісландії 23,6%, та найбільше у Швейцарії — 31,2%. Нідерланди, Франція, Люксембург, Австрія та Естонія у 2017 році вже перевищили 15% бар'єр, практично наблизилася

ся до нього Велика Британія. Навпаки, у Румунії, Болгарії, Словаччині, Хорватії, Польщі та Греції рівень навчання дорослих становить 4,5% або менше.

Таблиця 1

Участь дорослих у навчанні, % населення у віці від 25 до 64 років\*

№ з/п	Країна	2002 р.	2007 р.	2012 р.	2017 р.
	ЄС-28	7,1	9,4	9,2	10,9
1	Бельгія	6,0	7,4	6,9	8,5
2	Болгарія	1,2	1,6	1,7	2,3
3	Чехія	5,6	6,0	11,1	9,8
4	Данія	18,0	29,1	31,6	26,8
5	Німеччина	5,8	7,8	7,9	8,4
6	Естонія	5,3	7,0	12,8	17,2
7	Ірландія	5,5	7,8	7,4	8,9
8	Греція	1,1	2,4	3,3	4,5
9	Іспанія	4,5	10,8	11,2	9,9
10	Франція	2,7	6,1	5,7	18,7
11	Хорватія	1,9	2,9	3,3	2,3
12	Італія	4,7	6,2	6,6	7,9
13	Кіпр	3,7	8,7	7,7	6,9
14	Латвія	7,3	7,2	7,2	7,5
15	Литва	3,0	5,5	5,4	5,9
16	Люксембург	7,7	7,2	14,2	17,2
17	Угорщина	2,9	3,9	2,9	6,2
18	Мальта	4,4	5,9	7,1	10,1
19	Нідерланди	15,8	17,0	16,9	19,1
20	Австрія	7,5	12,9	14,2	15,8
21	Польща	4,2	5,1	4,5	4,0
22	Португалія	2,8	4,4	10,5	9,8
23	Румунія	1,0	1,5	1,4	1,1
24	Словенія	8,4	15,1	13,8	12,0
25	Словаччина	8,5	4,1	3,2	3,4
26	Фінляндія	17,3	23,4	24,5	27,4
27	Швеція	18,4	19,0	27,0	30,4
28	Велика Британія	21,3	20,5	16,3	14,3
29	Ісландія	24,0	27,0	26,4	23,6
30	Норвегія	13,3	18,4	18,6	19,9
31	Швейцарія	35,8	26,8	28,9	31,2
32	Чорногорія	н/д	н/д	2,4	2,8
33	Македонія	н/д	3,0	3,6	2,3
34	Туреччина	н/д	1,8	3,4	5,8

Джерело: складено автором за [12]

Частка населення, що брала участь в навчанні дорослих, була вищою серед жінок (11,8% в 2017 році) в ЄС-28, ніж серед чоловіків (10,0%) за винятком Хорватії, Німеччини, Греції, Румунії та

Словаччини. У 2011 році чисельність молодих людей (віком 25–34 років) в ЄС-28, які приймали участь у навчанні, була майже в двічі більша, ніж літніх працівників (у віці 55–64 роки). Найвищою участю в освіті та навчанні серед літніх працівників була в Румунії та Греції. Ймовірність участі в освіті та навчанні пов'язана з рівнем освітніх досягнень: частка людей з вищою освітою, які продовжують навчання складає 61,3%, тоді як тих, хто має середню освіту 21,8%. Найчастіше перешкодами на шляху до участі в освіті, згідно з опитуванням про обстеження дорослих у 2011 році, називали: відсутність необхідності в навчанні (50,0% в ЄС-27); брак часу через сімейні обов'язки (20,9%); неможливість поєднати навчання з графіком роботи (18,0%). Найбільшу кількість освітніх послуг 32,0% в ЄС-27 у 2011 році оплатили роботодавці [12].

Люди живуть довше, хочуть міняти професії і кар'єрні траєкторії, активно працювати в літньому віці. Актуалізація професійних компетенцій фахівця повинна йти постійно. Система професійної підготовки та перепідготовки дорослих дуже важлива. На жаль, в цій частині ми поки не можемо дати адекватну відповідь на потреби і виклики сучасної економіки.

Серед загальноосвітніх тенденцій розвитку суспільства, що обумовлюють поширення в розвинених країнах концепції «освіта протягом життя», для України особливо актуальними є такі:

- Зростання ролі людського капіталу у прирості національного багатства. Людський капітал у національному багатстві складає 64%, природний капітал — 20%, а фізичний лише 16%.
- Несприятливі демографічні тенденції. Зниження народжуваності та старіння населення вивикає потребу у створенні умов для навчання людей зрілого і старшого віку.
- Прискорення темпів оновлення професійних знань. Нині щорічно оновляється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань.
- Утвердження в європейському освітньому просторі концепції «освіти протягом життя» [16].

Забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя визначено стратегічним напрямом розвитку освіти у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Закон «Про освіту» зазначає, що в Україні кожен має право здобувати якісну та доступну освіту впродовж усього життя. Нарешті, у Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що одним із принципів, на яких ґрунтується державна політика у сфері вищої освіти є сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя.

Проте системного характеру така освіта в Україні все ще не має.

Протягом останніх років навчання впродовж життя стало більш помітним в порядку денному вищої освіти у світі. Відкрите і гнучке навчання, безперервна освіта повинні опинитися у центрі уваги і вітчизняної вищої школи, варто, нарешті, зосередитися на розробці стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом усього життя.

У секторі вітчизняної вищої освіти продовжує домінувати формальне навчання. Але багатьох студентів, які навчаються протягом життя, цікавить власне навчання, а не формальності. Тому університетам варто пропонувати більше неформальних програм, орієнтованих на конкретні запити компаній, організацій чи місцевих органів влади, які повністю фінансувалися б ними.

Багато університетів світу вже надають доступ до своїх навчальних матеріалів або невеликих відкритих курсів, підготовлених для самостійного вивчення, в рамках руху відкритих освітніх ресурсів. Такий рух можна розглядати як частину більш широкого прагнення до демократизації вищої освіти, що, в свою чергу, можна розглядати як частину руху по встановленню вищої освіти і безперервного навчання як права людини. Право людини на безперервне навчання фокусується не на соціально-економічних і особистих вигодах, які дає освіта, а на ефекті, який освіта спричиняє для інших [17].

**Висновки та перспективи подальших розвідок.** Основною рушійною силою у створенні соціально орієнтованого підходу служить інклюзивна економіка. Її мета — забезпечити рівний для людей доступ до економічної незалежності і безперешкодної взаємодії між соціальними групами.

Все життя людини пов'язане з періодичним накопиченням і оновленням наявних знань, навичок, підходів в тій мірі, в якій цього вимагають постійно мінливі умови сучасного життя, а також висока мета самореалізації людини. Безперервна освіта включає в себе всі існуючі — формальні, неформальні, інформальні практики. Система освіти протягом життя має сьогодні в нашій країні колосальний потенціал для накопичення і оновлення людського капіталу, проте успішне використання його вимагає вираженої мотивації до набуття знань, а також навичок використання різних форм додаткової освіти дорослих.

Актуальною для забезпечення економічної безпеки системи вищої освіти в Україні є розробка стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом усього життя, які повинні бути адаптовані до місцевої ситуації з урахуванням фінансових варіантів і вимог місцевого ринку праці.

### Література

1. Lengrand P. An Introduction to Lifelong Education / P. Lengrand. — Paris, UNESCO, 1975. — p. 157.
2. Кудрявцева С. П. Міжнародна інформація. Навчальний посібник / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос — К.: Видавничий Дім «Слово». — 2005. — 400 с.
3. Кравченко А. И. Непрерывное образование: гибкость и рост / А. И. Кравченко [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe\\_obrazovanie](http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe_obrazovanie)
4. Скворцов В. Н. Формирование высококвалифицированного специалиста — одна из важнейших задач и функций непрерывного образования / В. Н. Скворцов // Образование через всю жизнь: Непрерывное образование в интересах устойчивого развития: материалы 11-й междунар. конф.: в 2 ч. / сост. Н. А. Лобанов; под науч. ред. Н. А. Лобанова и В. Н. Скворцова; ЛГУ им. А. С. Пушкина, НИИ соц.-экон. и пед. пробл. непрерыв. образования. — Вып. 11. — СПб.: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2013. — Ч. I. — 324 с.
5. Toffler O. the Future of labor in the West / O. Toffler. — М.: Progress, 1986. — 642 p.
6. Бурдые П. Социология социального пространства [Текст] / Пьер Бурдые, перевод с фр.; отв. ред. перевода Н. А. Шматко. — М.: Ин-т экспериментальной социологии, Спб.: Алетейя, 2007. — 288 с. — (Серия «Gallicinium»).
7. Глоссарий. Психологический словарь [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.psychologies.ru/glossary/11/lichnost/>
8. Мамедов О. Экономика инклюзивной цивилизации / О. Мамедов // Terra Economicus. — 2017. — Том 15. — № 3. — С. 6–18.
9. Inclusive Growth and Development Report 2017 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/executive-summary/>
10. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
11. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions a new skills agenda for Europe [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0381>
12. Adult learning statistics [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult\\_learning\\_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_learning_statistics)
13. Непрерывное образование — стимул человеческого развития и фактор социально-экономических неравенств / Под общей редакцией д. соц. н., к. э. н. Ю. В. Латова. М.: ЦСПиМ, 2014. — 433 с.
14. Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States — Part II of the Europe 2020 Integrated Guidelines {SEC(2010) 488 final} [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010PC0193>
15. Мулявка В. Чотири міфи про українську вищу освіту / В. Мулявка [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://commons.com.ua/en/chotiri-mifi-pro-ukrayinsku-vishu-osvitu/>
16. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>
17. Open Education: International Perspectives in Higher Education [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.openbookpublishers.com/product/531>

### References

1. Lengrand P. An Introduction to Lifelong Education/P. Lengrand. —Paris, UNESCO, 1975. — p. 157.
2. Kudrjavceva S. P. Mizhnarodna informacija. Navchalnyj posibnyk / S. P. Kudrjavceva, V. V. Kolos — K.: Vydavnychyj Dim «Slovo». — 2005. — 400 s.
3. Kravchenko A. I. Nepreryvnoe obrazovanie: gibkost i rost./ A. I. Kravchenko [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupu: [http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe\\_obrazovanie](http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe_obrazovanie)
4. Skvortsov V. N. Formirovanie vysokokvalifitsirovannogo spetsialista — odna iz vazhneyshikh zadach i funktsiy nepreryvnogo obrazovaniya / V. N. Skvortsov // Obrazovanie cherez vsyu zhizn: Npreryvnoe obrazovanie v interesakh ustoychivogo razvitiya: materialy 11-y mezhdunar. konf.: v 2 ch. / sost. N. A. Lobanov; pod nauch. red. N. A. Lobanova i V. N. Skvortsova; LGU im. A. S. Pushkina, NII sots.-ekon. i ped. probl. nepreryv. obrazovaniya. — Vyp. 11. — SPb.: LGU im. A. S. Pushkina, 2013. — Ch. I. — 324 s.
5. Toffler O. the Future of labor in the West / O. Toffler. — М.: Progress, 1986. — 642 p.



6. Burde P. Sotsiologiya sotsialnogo prostranstva [Tekst] / Per Burde, perevod s fr.; otv. red. perevoda N. A. Shmatko. — M.: In-t eksperimentalnoy sotsiologii, Spb.: Aleteyya, 2007. — 288 s. — (Seriya «Gallicinium»).
7. Glossariy. Psikhologicheskiy slovar [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.psychologies.ru/glossary/11/lichnost/>
8. Mamedov O. Ekonomika inklyuzivnoy tsivilizatsii / O. Mamedov // Terra Economicus. — 2017. — Tom 15. — № 3. — S. 6–18.
9. Inclusive Growth and Development Report 2017. [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/executive-summary/>
10. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
11. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions a new skills agenda for Europe [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0381>
12. Adult learning statistics [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult\\_learning\\_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_learning_statistics)
13. Nopreryvnoe obrazovanie — stimul chelovecheskogo razvitiya i faktor sotsialno-ekonomicheskikh neravenstv / Pod obschey redaktsiyey d. sots. n., k. e. n. Yu. V. Latova. M.: TsSPiM, 2014. — 433 s.
14. Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States — Part II of the Europe 2020 Integrated Guidelines {SEC(2010) 488 final} [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010PC0193>
15. Muljavka V. Chotyry mify pro ukrajinsjku vyshhu osvitu / V. Muljavka [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <https://commons.com.ua/en/shotiri-mifi-pro-ukrayinsku-vishu-osvitu/>
16. Osvita protjaghom zhyttja jak chynnyk ljudsjkogho rozvytku. Analitychna zapyska [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>
17. Open Education: International Perspectives in Higher Education [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <https://www.openbookpublishers.com/product/531>

**Камінський Олег Євгенович**

*кандидат економічних наук, доцент,*

*доцент кафедри інформаційного менеджменту*

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*

**Каминский Олег Евгеньевич**

*кандидат экономических наук, доцент,*

*доцент кафедры информационного менеджмента*

*Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана*

**Kaminsky Oleg**

*PhD in Enterprise Economics, Associate Professor,*

*Associate Professor of Information Management Department*

*Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4099

## КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХМАРНИХ ПРОВАЙДЕРІВ

## КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЛАЧНЫХ ПРОВАЙДЕРОВ

## CONCEPTUAL BASIS OF CLOUD PROVIDERS

**Анотація.** Парадигма хмарних обчислень та пов'язані з нею технології набувають популярності серед підприємств IT-галузі через те, що вони дозволяють використовувати дорогі технології за низькою ціною. Провайдери хмарних сервісів пропонують своїм клієнтам різні пакети послуг з різними моделями оплати. Хмарні технології служать альтернативою традиційній моделі локального використання апаратного та програмного забезпечення. Метою статті є розробка теоретико-методологічних підходів до визначення суті та особливостей функціонування центрів обробки даних хмар, та розробка класифікації джерел продуктивності і бізнес-моделей хмарних провайдерів. У літературі ми знаходимо деякі наукові дослідження, що описують структури та архітектури хмарних провайдерів, однак бракує загальної систематизації, яка охоплювала б всі економічні аспекти їх роботи. Процеси створення і використання хмарних сервісів мають свою економічну складову, вони характеризуються витратами праці і коштів з одного боку, і отриманням прямого або непрямого прибутку – з іншого. Хмарний провайдер може розглядатися як компанія, яка орендує своїм клієнтам безліч надійних віртуальних ресурсів (будь-якого апаратного або програмного забезпечення) відповідно до певної бізнес-моделі. Складність сучасних хмар визначає необхідність звернення до методів економіко-математичного моделювання. Сутність цієї статті полягає у систематизації даних щодо джерел продуктивності та бізнес-моделей хмарних провайдерів і в їх аналізі з погляду систем управління ресурсами, апаратного забезпечення та показників ефективності. Ми виявили спільні особливості у хмарних провайдерів, намагаючись встановити загальну термінологію, виділити напрямки, які добре охоплені існуючими рішеннями, і вказати критичні напрямки, які потребують подальшого дослідження та класифікації.

**Ключові слова:** інформаційні технології, хмарні обчислення, хмарні сервіси, моделі, хмарні платформи, системний аналіз, хмарні провайдери.

**Аннотация.** Парадигма облачных вычислений и связанные с ней технологии приобретают популярность среди предприятий ИТ-отрасли из-за того, что они позволяют использовать дорогостоящие технологии по низкой цене. Провайдеры облачных сервисов предлагают своим клиентам различные пакеты услуг с различными моделями оплаты. Облачные технологии служат альтернативой традиционной модели локального использования аппаратного и программного обеспечения. Целью статьи является разработка теоретико-методологических подходов к определению сущности и особенностей

функционирования облачных центров обработки данных, и разработка классификации источников производительности и бизнес-моделей облачных провайдеров. В литературе мы находим некоторые научные исследования, описывающие структуры и архитектуры облачных провайдеров, но им не хватает общей систематизации, которая охватывала бы все экономические аспекты работы провайдеров. Процессы создания и использования облачных сервисов имеют свою экономическую составляющую, они характеризуются затратами труда и средств с одной стороны, и получением прямого или косвенного дохода – с другой. Облачный провайдер может рассматриваться как компания, которая арендует своим клиентам множество надежных виртуальных ресурсов (любого аппаратного или программного обеспечения) в соответствии с определенной бизнес-моделью. Сложность современных облаков определяет необходимость обращения к методам экономико-математического моделирования. Сущность этой статьи заключается в систематизации данных об источниках производительности и бизнес-моделях облачных провайдеров и в их анализе с точки зрения систем управления ресурсами, аппаратного обеспечения и показателей эффективности. Мы обнаружили общие особенности у облачных провайдеров, пытаюсь установить общую терминологию, выделить направления, которые хорошо охвачены существующими решениями, и указать критические направления, которые требуют дальнейшего исследования и классификации.

**Ключевые слова:** информационные технологии, облачные вычисления, облачные сервисы, модели, облачные платформы, системный анализ, облачные провайдеры.

**Summary.** The paradigm of cloud computing and its associated technology is gaining momentum among IT companies because they allow you to use expensive technology at a low cost. Currently, cloud providers provide package services that include software and infrastructure elements with different payment models. Cloud technology is an alternative to the traditional model of local hardware and software use. The purpose of the article is to develop theoretical and methodological approaches to the definition of the essence and features of the operation of cloud data centers, and the development of classification of the sources of productivity and business models of cloud providers. We find in the literature some works describing the structures and architectures of cloud providers, but there is a lack of general systematization that would cover all economic aspects of their work. The processes of creating and using cloud services have their own economic component, they are characterized by labor costs and funds on the one hand, and the receipt of direct or indirect income – on the other. Cloud provider can be regarded as a company that leases to its customers a number of reliable virtual resources (any hardware or software) according to a certain business model. The complexity of modern clouds determines the need to apply methods of economic and mathematical modeling. The essence of this article is to systematize the data on the sources of performance and business models of cloud providers and to analyze them from the point of view of resource management systems, hardware and performance indicators. We have discovered common features among cloud providers in an attempt to establish a common terminology, identify areas that are well covered by existing solutions, and identify critical areas that require further research and classification.

**Key words:** information technologies, cloud computing, cloud services, models, cloud platforms, cloud providers.

**Постановка проблеми.** Доступ до хмарних сервісів через Інтернет дозволяє використовувати широкий спектр можливостей спільної роботи та зберігання даних у безпечній інфраструктурі. Хмарна обчислювальна система є своєрідним центром обробки даних, який використовує в якості бази Інтернет. Парадигма хмарних обчислень надає хмарним провайдерам базову перевагу — можливість розгортати програмне забезпечення в хмарі. Хмарні технології дозволяє користувачам перекладати вирішення багатьох проблем на постачальників хмар.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що, що основний вигодоотримувач від хмарних технологій полягає в можливості більш ефективно розподіляти ресурси. Іншими словами, головним стимулом до впровадження хмарних обчислень має бути не економія грошових коштів, а можливість швидкої адаптації і динамічної масштабованості, що дозволить підвищити швидкість впровадження нових сервісів,

та розвиток інноваційних технологій. Існуючі моделі центрів обробки даних хмарних провайдерів не достатньою висвітлюють економічні аспекти роботи хмарного середовища. Необхідно розробити нові моделі хмарних центрів обробки даних, визначити та класифікувати джерела продуктивності хмарних провайдерів та їх бізнес-моделі для врахування нових тенденцій розвитку хмарних технологій.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Існує багато наукових досліджень, в яких розглядаються математичні моделі хмарних центрів обробки даних. В роботі Д. Гускоса [1] було представлено простий підхід до моделювання певних атрибутів керування веб-службами. В роботах Дж. Томаса [2] розроблено модель розподіленої веб-служби, та розглянуто питання моделювання потоку повідомлень та методів у транзакціях веб-сервіса. Р. Леві [3] представив архітектуру та модель системи управління ефективністю для кластерного Веб-сервісу. В дослідженні Р

Буйя [4] було запропоновано використання методів ринкового управління ресурсами, для регулювання пропозиції та попиту хмарних ресурсів, та наведено архітектуру подібної системи управління ресурсами хмари. Підбиваючи підсумок, можна заявити, що на теперішній час немає єдиного наукового дослідження, що описує всі практики та моделі роботи хмарних провайдерів з врахуванням ієрархії хмарного середовища та економічних чинників.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є розробка теоретико-методологічних підходів до визначення суті та особливостей функціонування центрів обробки даних хмар, та розробка класифікації джерел продуктивності і бізнес-моделей хмарних провайдерів.

**Основний матеріал дослідження.** В даній статті ми розглядаємо в якості хмарного провайдера віртуалізований центр обробки даних з ідентичними фізичними машинами, які можуть підтримувати виконання декількох гетерогенних віртуальних машин (ВМ). Аналіз фундаментальних особливостей хмарних обчислень дозволяє нам визначити саме таку структуру хмарного провайдера. Також ми введемо умову, що кожен сервер взаємопов'язаний з високошвидкісною локальною мережею та має канал зв'язку високої пропускної здатності з мережею Інтернет. На рис. 1. наведено ключові компоненти

моделі хмарного ЦОД, які приймають участь в процесі планування сервісів на віртуальних машинах.

Компонент *контролера надходження запитів* вирішує, чи може бути виділена віртуальна машина (для сервіса), і чи можуть бути виконані вимоги QoS з урахуванням кількості доступних ресурсів.

Якщо сервіс прийнято до виконання, угоду SLA підписано, а ставки штрафів визначені разом з користувачем, *планувальник віртуальних машин* вирішує, який сервер (ВМ) повинен виконувати даний новий хмарний сервіс, і таким чином генерує графіки виконання для всіх прийнятих сервісів.

*Менеджер ВМ* ініціює віртуальні машини і виділяє для них сервери, які мають необхідну потужність. *Планувальник робіт* призначає сервісу виділену для нього нову ініційовану віртуальну машину. *Менеджер SLA* контролює поточні угоди SLA та рівень обслуговування для будь-якої прийнятої заявки.

Передбачається, що центр обробки даних отримує два типи робочого навантаження, тобто транзакційні та неінтерактивні пакетні завдання. Оскільки обидва типи мають різні вимоги QoS, використовуються різні моделі завантаження.

Таким чином, роль планувальника віртуальних машин та контролера надходження запитів виходить за рамки даного дисертаційного дослідження. Ми

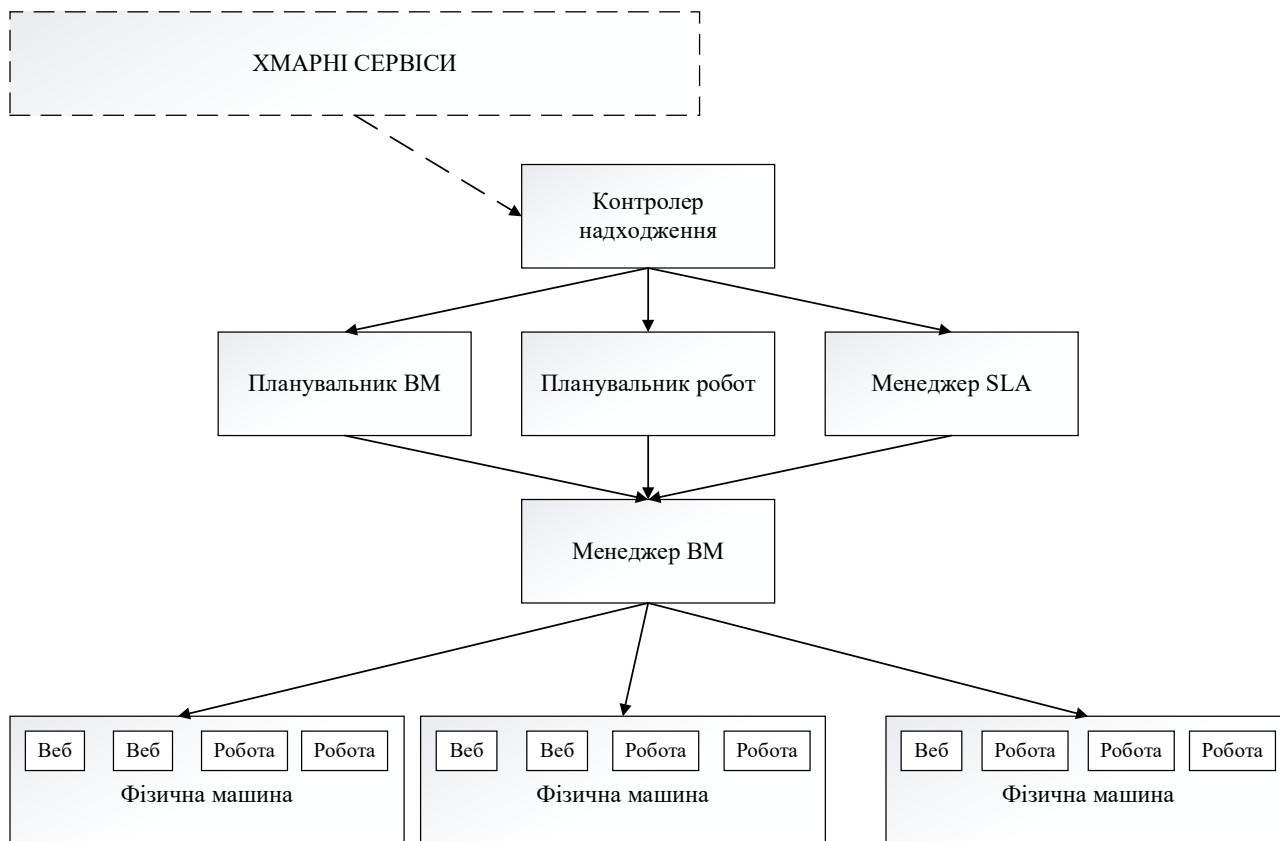


Рис. 1. Модель хмарного центра обробки даних (ЦОД)

зосередимось на ролі менеджера віртуальних машин та планувальника робіт, для розподілу сервісів на доступні віртуальні машини. Для цього запропонуємо наступну математичну модель хмарного провайдера на базі [4]. ЦОД хмарного провайдера можна уявити у вигляді неорієнтованого графа

$$CP(M, D, S), \quad (1)$$

де  $M = \{0, 1, 2, \dots, n\}$  — це набір вузлів, що представляють віртуальні машини. Тут ми припускаємо, що «вузол 0» представляє менеджера ВМ, тоді як вузли 1, 2 та інші представляють наявні віртуальні машини центра обробки даних;

$D = \{(i, j) : i, j \in M, i \neq j\}$  — це сукупність дуг, що з'єднує вузли, та має транспортні витрати (відстань);

$S = \{s_{ij} : i, j \in M, i \neq j\}$  — це вартість переходу між вузлами.

Нехай  $R$  — загальна кількість запитів від сервісів, кожний з місткістю  $\xi_s$ , який призначає завдання для  $VM_s$  (віртуальної машини) на основі стохастичних вимог. Відповідно вимоги віртуальної машини є стохастичними змінними  $Z_i$  де  $i = \{0, 1, \dots, n\}$ , які є незалежно розподіленими з відомими розподілами. Тут фактичні потреби кожної віртуальної машини є невідомими, доки запит не надходить до віртуальної машини. Тут ми припускаємо, що вимога  $Z_i$  не перевищує  $\xi_s$  і дотримується дискретного розподілу та функції імовірності  $P_{id}$ .

$$P_{id} = P(Z_i = d),$$

де  $d$  — вимога віртуальної машини та  $d \in N$  — набору цілих чисел.

Для хмарних сервісів, наприклад, тих, що належать до області наукових досліджень, стійка продуктивність, яку демонструє хмарне середовище IaaS, є важливим елементом систематики, який потрібен для досягнення ефективності використання коштів. Спочатку, визначимо класифікацію джерел продуктивності хмарних провайдерів (див. рис. 2.)

В якості першого джерела ми можемо визначити накладні витрати на забезпечення віртуалізації, котрі складаються з п'яти компонентів: придбання сервера, розгортання зображення на придбаному сервері, завантаження та запуск віртуальних машин, накладні витрати на віртуалізацію та відключення ВМ, коли вони більше не потрібні.

Друге джерело — інфраструктура провайдера, відноситься до продуктивності, отриманої сервісом за допомогою декількох ВМ. Особливо критичним в парадигмі хмарних обчислень є той факт, що зображення ВМ та прикладне програмне забезпечення, можуть бути розгорнуті на фізичних машинах із потенційно різними (хоча і сумісними) архітектурами (наприклад, Xeon або Opteron, з 64 або 32-бітною емуляцією), і тому мають значні втрати продуктивності. Для кількісного визначення цього важливого

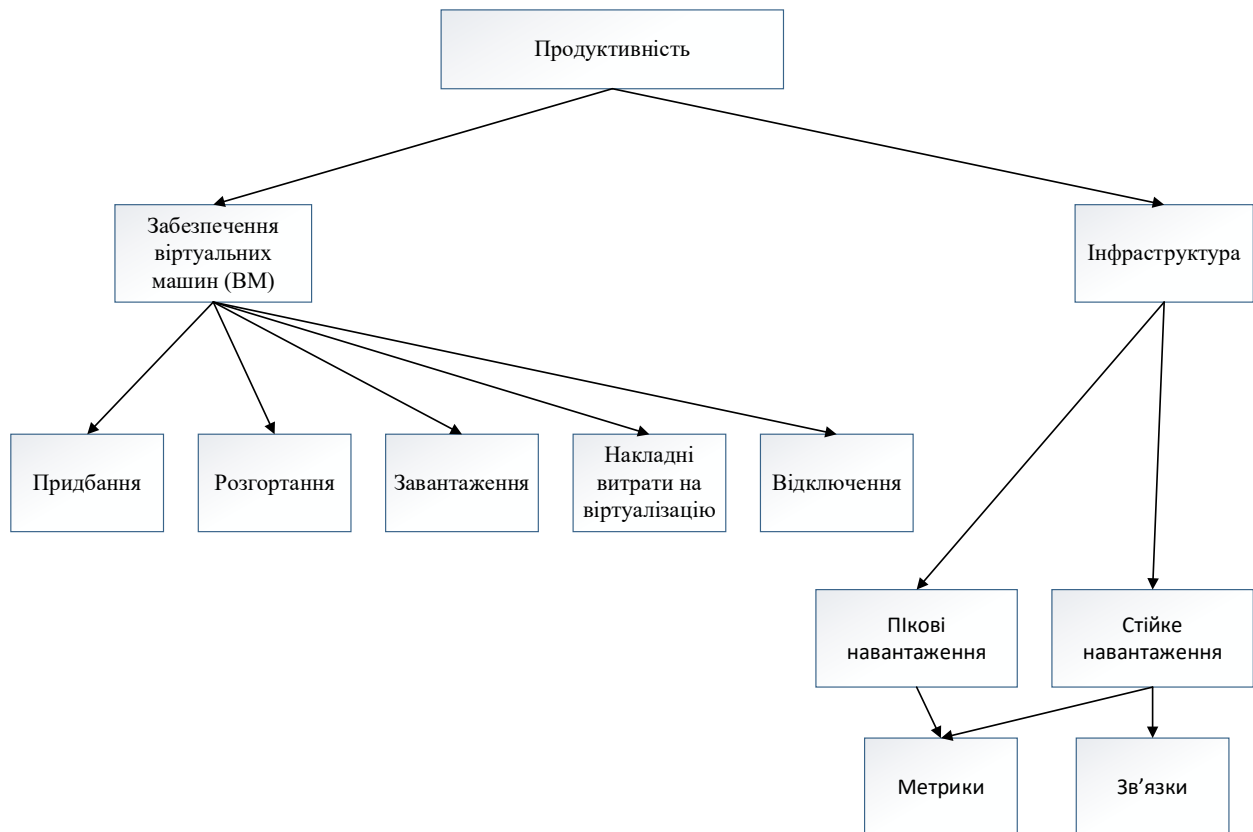


Рис. 2. Класифікація джерел продуктивності хмарних провайдерів

аспекту потрібно нормалізувати стабільну продуктивність, виміряну за допомогою класичних показників, до максимальної продуктивності провайдера, щоб зрозуміти реальний коефіцієнт ефективності призначених цін.

У випадку PaaS роль хмарного користувача буде розподілена на постачальника платформ та постачальника сервісів, де міра розподілу залежить від обсягу наданої платформи. Наприклад, за допомогою Microsoft Azure [5] постачальники сервісів відповідають за контроль доступу та відправлення запитів, тоді як у Google App Engine [6] платформа автоматично обробляє масштабування попиту, відкриваючи примірники сервісів прозоро та збільшуючи обсяг робочого навантаження. У випадку SaaS платформа та постачальник сервісів є однією організацією, і ця організація також буде провайдером хмари; вона відповідатиме за всю функціональність управління ресурсами.

Бізнес-моделі відіграють центральну роль для хмарних провайдерів, оскільки вони є одним із базових механізмів, який дозволяє провайдерам здавати в оренду апаратні засоби останнього покоління своїм клієнтам. Ми виділяємо три елементи класифікації бізнес-моделей: модель оплати, ціноутворення та угода про рівень обслуговування.

1) *Модель оплати*: як частина моделі оплати, ми визначили два основних підходи серед опитаних постачальників:

- Авансовий платіж є розповсюдженою моделлю для компаній веб-хостингу [7] і вимагає від клієнтів передоплати за певну кількість обчислювальних одиниць, які вони споживають протягом певного періоду (щомісяця або щорічно);
- Плата за споживання, модель, яка підтримується більшістю провайдерів IaaS [8], — це більш гнучка модель, яка передбачає лише плату за ефективну кількість використовуваних ресурсів, передплата не потрібна.

2) *Ціноутворення*: ціна, яку повинен заплатити клієнт, складається з різних компонентів. Усі постачальники пропонують ряд передплачених пакетів послуг, які намагаються охопити великий спектр вимог клієнтів. Ціни на час використання віртуальних машин відповідають налаштуванню ВМ (процесор, пам'ять, жорсткий диск) і в певному сенсі пропорційні своїм можливостям. Керування даними має дві цінові компоненти:

- кількість (гігабайт) трафіку вхідних і вихідних даних.
- кількість зберігання даних в місяць, що використовується замовником.

3) *Угоди про рівень обслуговування (SLA)* — це бізнес-компонент, який є надзвичайно важливим для хмарних обчислень та являє собою договір, що визначає мінімальні зобов'язання хмарного провайдера відносно своїх клієнтів або майбутніх покупців в обмін на оплату.

Наприклад, Amazon EC2 платить клієнтам так званий сервісний кредит у випадку, якщо EC2 не відповідає річному проценту часу безперервної роботи 99.95%. Провайдер Rackspace Cloud відшкодовує відсоток від суми кредиту на основі відсотка простоїв (до 100% відшкодування у випадку безвідмовної роботи нижче 95,5%) [8].

Ми пропонуємо наступну класифікацію бізнес-моделей хмарних провайдерів, в розрізі трьох виділених елементів (модель оплати, модель ціноутворення та угода про рівень обслуговування SLA), представлену на рис. 3.

Динамічне ціноутворення хмарних ресурсів, в яких ціни на сервіси динамічно встановлюються ціновими агентами, є новою тенденцією в моделях IaaS та PaaS. Хмарні користувачі можуть використовувати неоднорідність продуктивності віртуальних машин, орендованих у провайдера IaaS, з метою зниження їх витрат — цей процес називається «ігровим розміщенням». У контексті парадигми хмарних обчислень моделювання та формулювання процесу ціноутворення ресурсів починається з розуміння та моделювання поведінки споживачів (тобто хмарних користувачів або кінцевих користувачів) з погляду побудови моделей попиту та чутливості до ціни.

**Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.** У даній статті ми запропонували аналіз структури та класифікацію бізнес-моделей хмарних провайдерів, яка включає важливі елементи, що характеризують інфраструктуру хмарних обчислень: модель обслуговування, модель розгортання ресурсів, апаратне забезпечення, налаштування часу виконання, бізнес-моделі та продуктивність. Ми виявили спільні особливості у хмарних середовищах, намагаючись встановити загальну термінологію, виділити напрямки, які добре охоплені існуючими рішеннями, і вказати критичні напрямки, які потребують подальшого дослідження.

Для підприємств застосування хмарних технологій дозволить позбутися періодичних витрат, пов'язаних зі створенням та підтримкою власної ІТ-інфраструктури. Використання хмарних технологій має перевагу й у тому, що дає змогу вивільнити частину коштів, які можна спрямувати на вирішення завдань для основного бізнесу. Хмари дозволяють використовувати інноваційні, раніше недоступні для

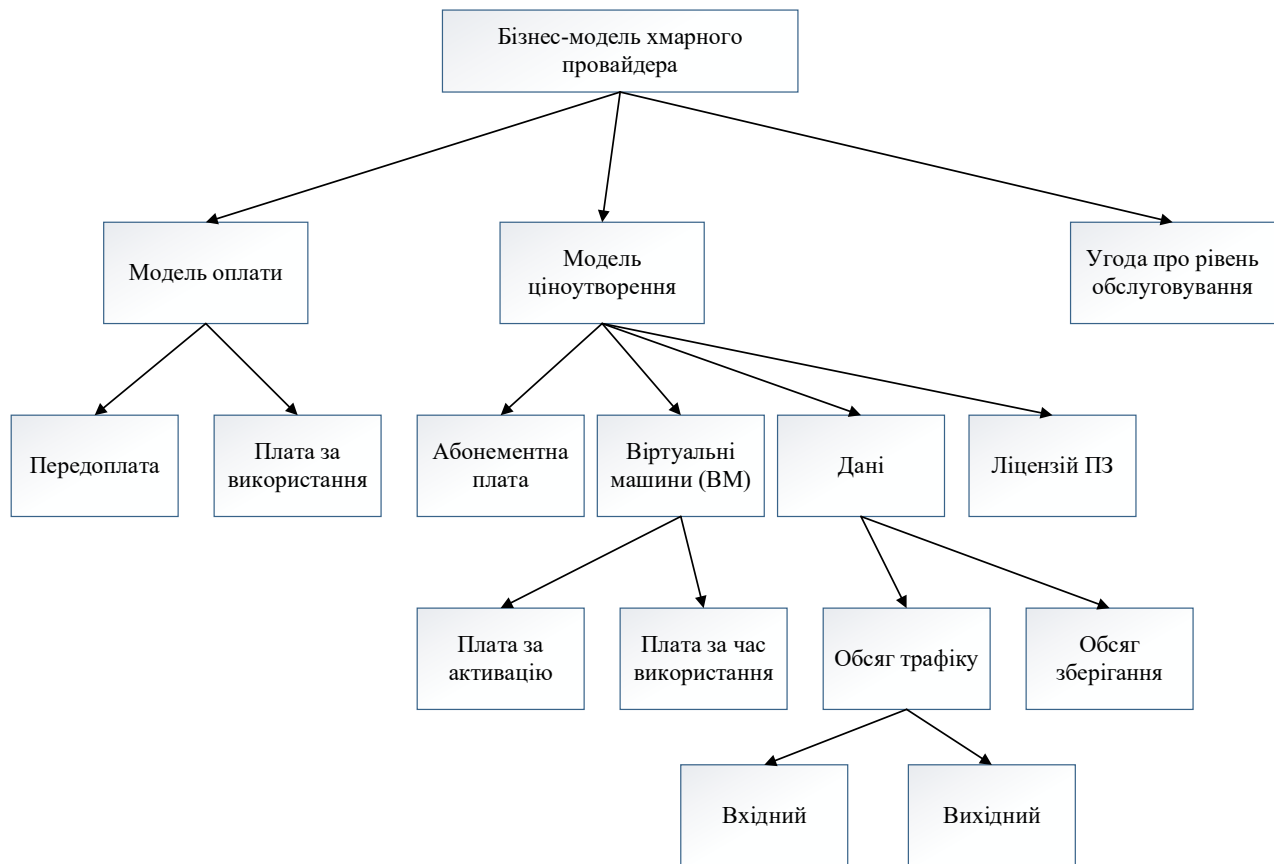


Рис. 3. Класифікація бізнес-моделей хмарних провайдерів

підприємств додатки та системи (хмарні сервіси), і подальші дослідження мають стосуватися вдосконалення їх організації та методів побудови на основі економіко-математичних методів. Розглянуті методи

та класифікації можуть використовуватися в різних областях економіки та управління для оцінювання проектів розробки хмарних сервісів.

### Література

1. Gouscos D. An approach to modeling Web service QoS and provision price / D. Gouscos, M. Kalikakis, and P. Georgiadis, // in Proceeding 3rd International Conference on Web Information Systems Engineering Workshops. — 2003. — pp. 121–130.
2. Thomas J. P. Modeling of Web service flow / J. P Thomas, M. Thomas and G. Ghinea // in Proceeding IEEE International Conference on E-Commerce (CEC03). — 2003. — pp. 391–398.
3. Levy R. Performance management for cluster based Web services / R. Levy, J Nagarajaro, G. Pacifici, M. Spreitzer, A. Tantawi, and A. Youssef // in Proceeding IFIP/IEEE8th International Symposium on Integrated Network Management — 2003. — pp. 247–261.
4. Buyya R. Market-Oriented Cloud Computing: Vision, Hype, and Reality for Delivering IT Services as Computing Utilities /Rajkumar Buyya, Chee Shin Yeo, Srikumar Venugopal // The 10th IEEE International Conference on High Performance Computing and Communications, IEEE Computer Society — 2008. — pp. 5–13.
5. Windows Azure Compute [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.windowsazure.com/en-us/home/features/cloud-services>
6. Google App Engine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://appengine.google.com/>
7. GoGrid «Cloud hosting: Instant windows and linux cloud servers» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gogrid.com/>
8. Rackspacecloud»Cloud hosting products-using the power of cloud computing by rackspace [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rackspacecloud.com/>

#### References

1. Gouscos D. An approach to modeling Web service QoS and provision price / D. Gouscos, M. Kalikakis, and P. Georgiadis, // in Proceeding 3rd International Conference on Web Information Systems Engineering Workshops. — 2003. — pp.121–130.
2. Thomas J. P. Modeling of Web service flow / J. P Thomas, M. Thomas and G. Ghinea // in Proceeding IEEE International Conference on E-Commerce (CEC03). — 2003. — pp. 391–398.
3. Levy R. Performance management for cluster based Web services / R. Levy, J Nagarajaro, G. Pacifici, M. Spreitzer, A. Tantawi, and A. Youssef // in Proceeding IFIP/IEEE8th International Symposium on Integrated Network Management — 2003. — pr. 247–261.
4. Buyya R. Market-Oriented Cloud Computing: Vision, Hype, and Reality for Delivering IT Services as Computing Utilities / Rajkumar Buyya, Chee Shin Yeo, Srikumar Venugopal // The 10th IEEE International Conference on High Performance Computing and Communications, IEEE Computer Society — 2008. — pp. 5–13.
5. Windows Azure Compute [Elektronny'j resurs]. — Rezhy'm dostupu: <http://www.windowsazure.com/en-us/home/features/cloud-services>.
6. Google App Engine [Elektronny'j resurs]. — Rezhy'm dostupu: <https://appengine.google.com/>
7. GoGrid «Cloud hosting: Instant windows and linux cloud servers» [Elektronny'j resurs]. — Rezhy'm dostupu: <http://www.gogrid.com/>
8. Rackspacecloud «Cloud hosting products-using the power of cloud computing by rackspace» [Elektronny'j resurs]. — Rezhy'm dostupu: <http://www.rackspacecloud.com/>



**Білик Олена Іванівна**

*кандидат економічних наук,  
доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту  
Національний університет «Львівська політехніка»*

**Билык Елена Ивановна**

*кандидат экономических наук,  
доцент кафедры административного и финансового менеджмента  
Национальный университет «Львовская политехника»*

**Bilyk Olena**

*PhD in Economics,  
Docent at the Department of Administrative and Financial Management  
Lviv Polytechnic National University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4093

## ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРНОЇ АСИМЕТРІЇ НА ЕКОНОМІКУ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ

## ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ГЕНДЕРНОЙ АСИММЕТРИИ НА ЭКОНОМИКУ: ПРИЧИНЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ

## RESEARCH ON THE EFFECT OF GENDER ASSIMMER ON THE ECONOMY: CAUSES, CONSEQUENCES

**Анотація.** Досліджено теоретичні аспекти і причини виникнення гендерної нерівності з врахування історичного аспекту, а також у сучасних умовах у світовій практиці. Крім класифікацій диференціації, соціальна нерівність між статями є однією з основних характеристик сучасних суспільств. Незважаючи на те, що дискримінація жінок у системі освіти зараз зникла, вона існує у ослабленому стані у світі праці, політики та особливо сім'ї. У індустріальному суспільстві з'явилася особлива форма гендерно-специфічного розподілу праці на робочому місці, в суспільному житті та в приватності. Між жінками та чоловіками існували типові розбіжності в умовах соціального життя та вимогах соціальної ролі, які також відображалися в процесах соціалізації, що стосуються гендерних особливостей, щодо особистості, ставлення, мотивації та поведінки. У статті доведено, що соціально-структурний аналіз передбачає, що соціальна нерівність між жінками та чоловіками не обумовлена природними, біологічними відмінностями, але суттєво заснована на соціальних причинах. Існує низка так званих структурних факторів, які зумовлюють різницю в оплаті праці: жінки працюють рідше на керівних посадах, ніж чоловіки; жінки працюють частіше, ніж чоловіки, у галузях, у яких рівень заробітної плати є нижчим, і це, як правило, жінки, які переривають свою кар'єру або ведуть неповний робочий день у зв'язку з народженням дітей. Також, автором у статті досліджено вплив у гендерного розриву на економіку ряду країн і запропоновано шляхи його зменшення.

**Ключові слова:** соціальна політика, гендерна нерівність, оплата праці, причини гендерної нерівності.

**Аннотация.** Исследованы теоретические аспекты и причины возникновения гендерного неравенства с учетом исторического аспекта, а также в современных условиях в мировой практике. Кроме классификаций дифференциации, социальное неравенство между полами является одной из основных характеристик современных обществ. Несмотря на то, что дискриминация женщин в системе образования сейчас исчезла, она существует в ослабленном состоянии в сфере труда, политики и особенно семьи. В индустриальном обществе появилась особая форма гендерно-специфического разделения труда на рабочем месте, в общественной жизни и в приватности. Между женщинами и мужчинами существовали типовые различия в условиях социальной жизни и требованиях социальной роли, которые также отображались в процессах социализации, касающиеся гендерных особенностей, личности, отношение, мотивации и поведения.

В статье доказано, что социально-структурный анализ предполагает, что социальное неравенство между женщинами и мужчинами не обусловлено природными, биологическими различиями, но существенно основано на социальных причинах. Существует ряд так называемых структурных факторов, которые обуславливают разницу в оплате труда: женщины работают реже на руководящих должностях, чем мужчины; женщины работают чаще, чем мужчины, в отраслях, в которых уровень заработной платы ниже, и это, как правило, женщины, которые прерывают свою карьеру или ведут неполный рабочий день в связи с рождением детей. Также, автором в статье исследовано влияние гендерного разрыва на экономику ряда стран и предложены пути его уменьшения.

**Ключевые слова:** социальная политика, гендерное неравенство, оплата труда, причины гендерного неравенства.

**Summary.** The theoretical aspects and causes of gender inequality taking into account the historical aspect, as well as in modern conditions in world practice are investigated. In addition to the differentiation classifications, social inequality between sexes is one of the main characteristics of modern societies. Despite the fact that the discrimination of women in the education system has now disappeared, it exists in a weakened state of labour, politics, and especially families. In industrial society appeared a special form of gender-specific division of labor in the workplace, in public life and in privacy. Between women and men, there were typical differences in social life and social role requirements, which were also reflected in the processes of socialization, relating to gender features, regarding personality, attitude, motivation and behavior. The article argues that socio-structural analysis suggests that social inequality between women and men is not due to natural and biological differences but is substantially based on social reasons. There are a number of so-called structural factors that determine the difference in salaries: women work less often in managerial positions than men; women work more often than men in sectors where the salary level is lower, which is usually women who interrupted their careers or are on a part-time basis due to the birth of children. Also, the author of the article researched the influence of the gender gap on the economy of several countries and proposes ways to reduce it.

**Key words:** social policy, gender inequality, payment of labor, reasons of gender inequality.

**Постановка проблеми.** Важливим аспектом соціально-економічного розвитку суспільства є забезпечення так званого «вирівнювання» у межах різних груп населення. Поняття нерівності є актуальним як в часовій проекції, так і в проекції економічного та соціального рівня розвитку держави: тобто різні види нерівності є притаманними у будь-які часи і для всіх держав. Проте першочерговим фактором щодо виникнення соціальної нерівності є особистісний фактор щодо бажання реалізації своїх власних можливостей, адже у країнах із високим рівнем соціальних стандартів та з наявними можливостями широкого розвитку своєї особистості існують групи осіб, які знаходяться за межею бідності. Соціально обумовленими причинами, які мають відносно стійкий і узагальнений характер, що викликають нерівності між людьми виділяють індивідуальні, миттєві і природні (в тому числі і гендерні) переваги і недоліки. Вони виникають, наприклад, за рахунок сприятливих/несприятливих характеристик особистості, миттєвих лотерейних виграшів, вроджених вад або талантів, ж сімейних або ментальних традицій тощо. Проте виокремлювати мікро- і макропричини соціальної нерівності є недоречно, наприклад розвиток і реалізації інтелектуальних даних людини, як правило, характеризується як через природні, так і через соціальні детермінанти. Важливим є і те, що соціальна нерівність простежується

і через призму гендерних відмінностей, зокрема нерівність в умовах отримання доходу для жінок або погані перспективи кар'єрного росту жінок.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема гендерної асиметрії широко досліджується як вітчизняними, так і іноземними науковцями з врахування причин виникнення та через призму впливу на соціальних, економічних, політичних сфер. Серед вітчизняних науковців, які здійснили великий вклад у дослідження гендерної нерівності слід виокремити: Ю. Ковалевську [1], О. Катан [1], І. Міроненко [1], Л. Шумрикову [2]. У світовій практиці відомі наступні дослідники соціальних та гендерних розривів: Борис Хірш [2], Маріо Лакнер [3], Ральф Дарендорф [4; 5], Джуді Батлер [5] та ін.

**Формулювання цілей.** Метою статті є дослідження гендерної асиметрії у світі та можливих напрямів вирівнювання гендерної ситуації.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття соціального середовища відіграє важливу роль в практичних дослідженнях в області соціальних наук. Народжуваність, наявність робочих місць, можливість проведення свого вільного часу або структура споживання значною мірою залежить від соціального середовища. Саме соціальне середовище здійснює вплив і на спосіб життя особистості. Звичайно, що спосіб життя утворюється через ряд багатьох факторів поза впливу соціального середовища: вік, стать, сім'я та рівень освіти, соціальний клас, але і обмеження або

навпаки створення умов для розвитку особистості на макрорівні формують приналежність до тієї чи іншої соціальної групи. Соціальна структура включає в себе взаємодію і позиції груп в ній за визначеними соціально значущими характеристиками, таких як: рід занять, вік, стать, освіта, доходи і соціальний вплив. Соціальна структура є динамічною і перенаповненою змінами системою. Проте, соціальна структура членів суспільства може прийняти характер об'єктивності. Для того, щоб успішно брати участь в згладжуванні соціальних нерівностей, необхідно проводити регулярний аналіз соціальної структури.

У соціальній структурі використовуються дослідні три аналітичні підходи (табл. 1). Вони відрізняються в питаннях і методології.

В основі розмежування видів соціальних структур лежать і гендерні відмінності, які створюють передумови і розриви в доходах. Гендерні розриви залишаються одним з найбільш актуальних викликів у сфері праці. Жінкам значно складніше, ніж чоловікам, вийти на ринок праці, а опинившись там, складніше знаходити роботу. Крім того, відповідно до доповіді МОП, ключовою проблемою залишається якість робочих місць, на які їх приймають [1; 2].

Жінки все ще недопредставлені на керівних посадах. Ці причини багатогранні та суперечливі в дискусіях щодо запровадження жіночих квот. Класичний, але особливо суперечливий підхід до пояснення приводить назад до того, що типові чоловічі якості та здібності роблять успішну виконавчу владу. Так, було здійснено опитування жінок у європейських країнах (більше 3000 осіб). Перш за все респондентам було запропоновано вказати, з якими характеристиками, на їхню думку, стають успішними наставниками. Вони мають значення в масштабі від 1 до 5 за «чоловічими» характеристиками (визначеними, дисциплінованими, ризикованими, конкурентоспроможними, впевненими в собі), «жіночими» характеристиками (соціально компетентними, діалоговими, корисними) та нейтральними характеристиками (орієнтованими на результат, перспективними, інноваційними) та ін. У другій частині опитування

керівники повинні оцінити себе з урахуванням вищезазначених характеристик. Результати показують, що в середньому чоловіки надають більше значення чоловічому характеру, ніж жінки. Цікаво, що це «стереотипування» є на передньому плані: у групі топ менеджерів думка жінок є більш важливою для опитування, і вони також дотримуються думок про перевагу чоловічих якостей. Крім того, вражає, що в компаніях, які надають великого значення збалансованій рівновазі між роботою та життям, гендерні утворення є менш виражені. Жінки на лідерських позиціях відрізняють більше жіночі атрибути, тоді як чоловіки опиняються з відповідними характеристиками чоловічої статі, особливо вираженими. Винятком тут знову були топ-менеджери: незалежно від статі, вони бачили себе насамперед добре ознайомленими з усіма управлінськими навичками. Проте, згідно з дослідженням, самооцінка керівництва може пояснити не більше десяти відсотків гендерного розриву у вищому керівництві. Тому значна частина невідповідності пов'язана з тим, що в структурах, які приймають рішення, є більшість чоловіків, які схильні до стереотипів під час акцій та нових призначень, а в сумнівах надають пріоритет кандидатам-чоловікам. Опитування дає суттєві докази, хоча й не є чітким.

Емпіричні дані вказують на сильний прямий зв'язок між гендерною асиметрією на вищих постах в фірмах і фінансовими показниками корпорацій. Ця кореляція більш яскраво виражена в секторах, в яких жінки складають більшість працівників (таких як сектор послуг), а користується великим попитом взаємодоповнюваність навичок і мислення, більш творчий підхід і інноваційний потенціал — (таких як високотехнологічні та наукомісткі сектори). Відповідно до даних Федерального статистичного управління Німеччини, три чверті невідповідного розриву між чоловіками і жінками можуть бути пов'язані з структурними відмінностями: основними причинами відмінностей у середньому загальному підході до навчання є різниця в секторах та професій, в яких працюють жінки та чоловіки, а також

Таблиця 1

**Види соціальних структур**

Соціальні класи	Соціальні позиції	Соціальне довкілля
розроблений в 1930-і роки	розроблений в 1980-і роки	розроблений в 1980-і роки
вертикальні соціальні нерівності між верхньою і нижньою	вертикальні і горизонтальні соціальна нерівність	культурно-соціологічний підхід
Відмінності в об'єктивних умовах життя, таких як рід занять, дохід, освіта, вплив, соціальний престиж	Відмінності в об'єктивних умовах життя і горизонтальних умовах, такі як вік, стать, кількість дітей, регіони	Відмінності в ціннісній орієнтації і установках для роботи, споживачі, сім'ї та партнерства в області політики і відмінності в способі життя

неоднозначно розподілені вимоги робочого місця стосовно лідерства та управління, кваліфікації. Крім того, жінки частіше працюють на умовах неповної, або часткової зайнятості. Професор університету Бінгемтон в штаті Нью-Йорк, який вважається одним із найвідоміших експертів у світі щодо гендерної нерівності, встановив що розрив у оплаті праці у США становить 22 відсотків і є схожим на аналогічний показник в Європі (рис. 1) [3; 4].

Зазначений розрив є наслідком різниці між віком та сімейним статусом. Проте, молоді дівчата повної зайнятості в столичних регіонах іноді навіть заробляють набагато більше, ніж їхні чоловіки-колеги.

З іншого боку, шлюб і діти призводять до різкого збільшення розриву в оплаті праці. Періодичні біографічні здобутки є одними з основних причин невідповідності заробітної плати за часів, пов'язаних із сім'єю, оскільки втрачений досвід роботи негативно впливає на продуктивність та можливості для заробітку. Забезпечення кращої допомоги дітям та податкових пільг для більш високої участі жінок у зайнятості, ймовірно, зменшить розрив між чоловіками та жінками у робочому житті та, відповідно, в заробітній платі. Рівна нерівність неефективна, що висвітлено у роботі Бориса Хірша (університет Лейфана імені Люнебурга та IZA). Він посилається на поточні дослідження, згідно з якими частина розриву в оплаті праці пояснюється тим, що роботодавці використовують свої сильні переговорні позиції щодо жінок. Через сімейні зобов'язання, за словами Хірша, жінки були налаштовані не на кар'єрний ріст чи на високий рівень заробітної пла-

ти, а на короткі робочі процеси та гнучкі робочі години. Тому експерт також бачить більший потенціал у просуванні дитячого догляду та гнучких моделей робочого часу, ніж у законодавчих положеннях щодо рівної оплати праці.

Ще одним загальним підходом до розриву заробітної платні між чоловіками та жінками є гендерні відмінності у поведінці конкуренції. За словами Маріо Лакнера (Ліндського університету Йоганса Кеплера), численні лабораторні та польові дослідження свідчать, що жінки більше не хочуть вимагати підвищення заробітної плати, і менш імовірно, що вони застосовуватимуть роботу з гнучкою, обмінюваною заробітною платою.

Його дослідження також вказує на те, що відмінності у здатності самозаперечити вже розвиваються в ранньому дитинстві та мають значний вплив на пізнішу кар'єру. Тому заходи по зміцненню конкурентоспроможної поведінки мають розпочатися на початку в системі освіти. Однак Лакнер зазначає, що вплив на нерівність заробітної плати є науково суперечливим. Також виникає сумнів, чи взагалі бажана адаптація жінок до конкурентного мислення та самооцінювання, яка часто спостерігається у чоловіків.

В індустріальному суспільстві у робочому світі, у суспільному та в приватному житті розвинулася особлива форма гендерно-специфічного поділу праці. Між жінками та чоловіками існували характерні відмінності в соціальних життєвих умовах та соціальних ролях, що також відображало особистість, ставлення, мотивацію та поведінку через гендерні

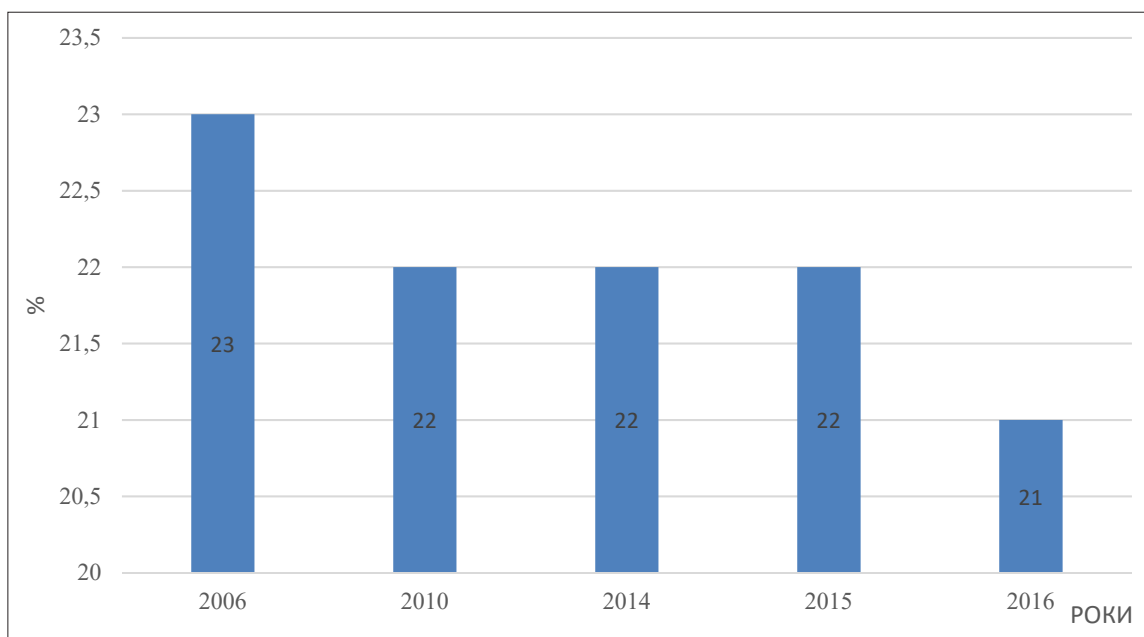


Рис. 1. Розрив у рівні заробітної плати, %

процеси соціалізації. Наприклад, соціальний структурний аналіз припускає, що соціальна нерівність між жінками та чоловіками не обумовлена природними, біологічними відмінностями, але в основному ґрунтується на соціальних причинах. Як і в усіх розвинутих суспільствах, в Україні останні десятиріччя у цій сфері різниця також була ослаблена. Очевидно, що тенденція до зменшення соціальної нерівності між жінками та чоловіками є однією з загальних «емансипаційних тенденцій» сучасного суспільства. Зменшення розбіжностей за ознакою статі з одночасним підвищенням чутливості до інших. Зростає усвідомлення того, що багато хто з постійних розбіжностей між статями є соціально несправедливими; соціальна нерівність між жінками та чоловіками все більше «делегована» [5].

Гендерні розриви залишаються одним з найбільш актуальних викликів у сфері праці. Жінкам значно складніше, ніж чоловікам, вийти на ринок праці, а опинившись там, складніше знаходити роботу. Крім того, ключовою проблемою залишається якість робочих місць, на які їх приймають.

При цьому перший крок до вирішення проблеми — сприяння жінкам у отриманні доступу на ринок праці. У той же час в 2017 році частка жінок, які беруть участь у складі глобальної робочої сили — трохи більше 45 відсотків — приблизно на 27 процентних пунктів нижче, ніж цей показник серед чоловіків, і, згідно з прогнозом, в 2018 році ситуація не зміниться.

У 2014 році лідери країн Групи двадцяти взяли на себе зобов'язання скоротити до 2025 року розрив в рівні участі чоловіків і жінок на ринку праці на 25 відсотків.

Перспективи зайнятості та соціального захисту в світі: тенденції в сфері зайнятості жінок 2017 (World Employment and Social Outlook (WESO) Trends for Women) досягнення цієї мети на глобальному рівні здатне принести світовій економіці 5,8 трлн дол. США. Це також може відкрити значні можливості в плані податкових надходжень (табл. 2) [6].

Так, глобальні податкові надходження можуть вирости на 1,5 трлн дол. США, причому більша частина припаде на країни з ринком, що формується

Таблиця 2

Гендерні розбіжності в участі у складі робочої сили та потенційний ефект від їх усунення

Країна/регіон	Прогноз на 2017 рік			Скорочення розриву на 25% до 2025 року		
	Участь у складі глобальної робочої сили			Додаткова робоча сила		Додатковий ріст ВВП
	Чоловіки (%)	Жінки (%)	Розрив (відсоткові пункти)	Млн. чол.	%	Млрд. дол. США
У світі	76,1	49,4	26,7	20,9	3,9	5,767
Країни, що розвиваються	82,6	70,3	12,3	7,8	2,0	31,0
Країни, з ринком що формується	77,5	46,9	30,6	175,5	4,8	4,195
Розвинуті країни	68,0	51,9	16,1	20,6	2,6	1,540
Країни Північної Африки	74,1	22,9	51,2	11,4	9,5	301
Країни Африки на південь від Сахари	76,3	64,6	11,7	11,1	2,2	109
Країни Латинської Америки і Карибського басейну	78,3	52,7	25,6	17,4	4,0	445
Країни Північної Америки	68,3	56,2	12,1	4,8	2,0	452
Арабські країни	76,1	21,2	55,2	7,8	7,1	372
Країни Західної Азії	76,8	61,3	15,5	27,3	2,5	1,013
Країни Південно-Західної Азії і Тихоокеанського регіону	81,2	58,8	22,4	15,9	3,5	425
Південної Азії	79,4	28,6	50,8	92,7	9,2	1,838
Країни Північної, Південної і Західної Європи	63,8	51,3	12,5	5,7	2,0	406
Країни Східної Європи	68,1	53,0	15,1	4,5	2,6	189
Країни Центральної і Західної Азії	73,5	44,1	29,4	5,3	5,7	216

(990 млрд дол. США) і розвинені країни (530 млрд дол. США), відзначається в доповіді. Найбільшу вигоду це принесе країнам Північної Африки, арабським країнам і країнам Південної Азії, адже саме в цих регіонах відзначаються найбільші — понад 50 відсоткових пунктів — розриви в участі в складі робочої сили жінок і чоловіків.

Крім значних економічних вигод, залучення більшого числа жінок в сферу праці позитивно позначиться на їхній добробут, оскільки більшість жінок хотіли б мати роботу. Ті жінки, яким все ж вдається вийти на ринок праці, частіше залишаються безробітними, ніж чоловіки.

У 2017 році в світі рівень безробіття серед жінок становить 6,2 відсотка, що на 0,7 процентних пунктів вище, ніж рівень безробіття серед чоловіків (5,5 відсотка). За прогнозами, в 2018 році обидва показники повинні зберегтися відносно незмінними, таким чином, розрив залишиться на нинішньому рівні, а якщо сьогоднішні тенденції зберігатимуться, то до 2021 року не слід чекати ніяких поліпшень.

15 відсотків працюючих жінок в світі належать до допомагає сімейним працівникам (пор. з більш ніж 5 відсотками чоловіків). У країнах, що розвиваються, де близько 36,6 відсотка жінок і лише 17,2 відсотка чоловіків працюють в якості допомагають сімейних працівників, розрив найбільш значний — 19 процентних пунктів. На рішення жінок вийти на ринок праці і на їх доступ до якісних робочих місць можуть впливати такі чинники, як дискримінація, рівень освіти, неоплачувана робота по догляду за іншими людьми, поєднання сімейних і трудових обов'язків, сімейний стан. Необхідність відповідати відведеним їм гендерних ролей також серйозно обмежує можливості гідної зайнятості жінок.

**Висновки з цього дослідження.** Світовий досвід показує, що жінки менш представлені на виконавчому рівні та заробляють менше, ніж чоловіки, тому що вони, як правило, уникають ризику, мають тен-

денцію до зменшення заробітної плати, пов'язаної з діяльністю, менш схильними до переговорів про заробітну плату та, швидше за все, і у соціальному забезпеченні перебувають у менших конкурентних перевагах з чоловіками. Економічні вигоди від роботи можуть отримувати не тільки жінки. Залучення більшої кількості жінок до складу робочої сили сприятливо впливає на економіку країни по двох важливих напрямках:

По-перше, підвищення чисельності жінок у складі робочої сили призведе до збільшення її пропозиції. Якщо жінки будуть брати участь в ринку праці в тій же мірі, як і чоловіки, робоча сила Європи може вирости на 6%. Якщо вони вирішать працювати стільки ж годин, скільки і чоловіки, то робоча сила може збільшитися на цілих 15%.

По-друге, поширеність зайнятості жінок на основі повного робочого часу є гарною передумовою для збільшення частки керівних посад в компаніях, займаних жінками. Більше число жінок серед вищого керівництва і в радах директорів компаній, як підтверджує дослідження МВФ, пов'язане з більш високими фінансовими показниками компаній, що має сприяти корпоративним інвестицій та продуктивності, а також додатково обмежувати уповільнення темпів потенційного економічного зростання в Європі.

Позитивний взаємозв'язок між великим числом жінок на високих посадах в компаніях і рентабельністю компаній сильніше виражений, згідно з дослідженнями [3; 4; 7], в секторах, де жінки складають більшість працівників, що підкреслює значення зближення гендерного розриву між складом вищих керівників фірм і робочою силою в цілому. Цей позитивний зв'язок також більш очевидний в наукомістких, секторах послуг і високотехнологічних галузях обробної промисловості, де різноманітність, в тому числі гендерна, може сприяти задоволенню великого попиту на більш творчий підхід і інноваційний потенціал.

#### Література

1. Ковалевська Ю. Проблеми гендерної рівності — це не та проблема, стосовно якої треба роз'єднуватися за політичною залежністю / Ю. Ковалевська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.regions.org.ua>
2. Грошев И. В. Гендерные представления о власти / И. В. Грошев. — Социс. — 2000. — № 12.
3. Федеральне статистичного управління Німеччини. Статистика IV інформація про фінанси в IV на споживачах послуг, з розбивкою за різними ознаками, як вік, стать, інвалідність, втрата працездатність або кантон. [Електронний ресурс] / Федеральне статистичного управління Німеччини. — 2015. — Режим доступу: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/politikwirtschaft/artikel/soziale-schichten-lagen-milieus>
4. Статистична інформація про зайнятість за 4 квартал 2016 року [Електронний ресурс] / Статистична служба Швейцарії. — 2017. — Режим доступу: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/soziale-sicherheit/erhebungen/ivs.assetdetail.7273.html>

5. Три чверті гендерної різниці в оплаті праці можна пояснити структурними відмінностями [Електронний ресурс] / Статистична служба Німеччини. — 2017. — Режим доступу: [https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/03/PD17\\_094\\_621.html](https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/03/PD17_094_621.html)

6. Trends for Women 2017 / World Employment and Social Outlook. — 2017. — № 3. — С. 31–37.

7. Lohnlücke zwischen Männern und Frauen: Diskriminierung oder strukturelle Unterschiede? [Електронний ресурс] / faktenfinder. — 2018. — Режим доступу: <http://newsroom.iza.org/de/2017/03/18/lohnlucke-zwischen-mannern-und-frauen-diskriminierung-oder-strukturelle-unterschiede>

#### References

1. Kovalevska Yu. (2016). The problems of gender equality — this is not the problem, it's the same as the demand for a half [Electronic resourc]. — Available at: <http://www.regions.org.ua>

2. Groshev I. V. Gendernye predstavleniya o vlasti [Gender representations of power] I. V. Groshev. — Sotsis., 2000, no.12.

3. Federaljne statystychnogho upravlinnja Nimechchyny. Statystyka IV informacija pro finansy v IV na spozhyvachakh poslugh, z rozbyvkoju za riznymy oznakamy, jak vik, statj, invalidnistj, vtrata pracezdatnistj abo kanton (2015). «Federal Statistical Office of Germany. Statistics IV information on finances in IV on services consumers, broken down by various features such as age, gender, disability, disability or canton» [Electronic resourc]. — Available at: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/politikwirtschaft/artikel/soziale-schichten-lagen-milieus>

4. Statystychna informacija pro zajnjatistj za 4 kvartal 2016 roku. (2017). «Statistical employment information for the 4th quarter of 2016», Statystychna sluzhba Shvejcariji [Statistical Service of Switzerland], [Electronic resourc]. — Available at: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/soziale-sicherheit/erhebungen/ivs.assetdetail.7273.html>

5. Try chverti ghendernoji riznyci v oplati praci mozhna pojasnyty strukturnymy vidminnostjamy (2017). «Three-quarters of the gender difference in wages can be explained by structural differences», Statystychna sluzhba Nimechchyny [Statistical Service of Germany], [Electronic resourc]. — Available at: [https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/03/PD17\\_094\\_621.html](https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/03/PD17_094_621.html)

6. Trends for Women 2017 (2017), World Employment and Social Outlook. no.3, pp. 31–37.

7. «Lohnlücke zwischen Männern und Frauen: Diskriminierung oder strukturelle Unterschiede?» (2018). Faktenfinder [Electronic resourc]. — Available at: <http://newsroom.iza.org/de/2017/03/18/lohnlucke-zwischen-mannern-und-frauen-diskriminierung-oder-strukturelle-unterschiede>

**Кухтин Ольга Богданівна**

*здобувач кафедри міжнародних економічних відносин  
Тернопільського національного економічного університету*

**Кухтын Ольга Богдановна**

*соискатель кафедры международных экономических отношений  
Тернопольского национального экономического университета*

**Kukhtyn Olha**

*Candidate for a Degree of the  
Department of International Economic Relations of the  
Ternopil National Economic University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4102

## **ВПЛИВ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС ТОРГІВЛІ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ НА ФОНДОВИХ РИНКАХ**

## **ВЛИЯНИЕ ЭЛЕКТРОНИЗАЦИИ НА ПРОЦЕСС ТОРГОВЛИ ЦЕННЫМИ БУМАГАМИ НА ФОНДОВЫХ РЫНКАХ**

## **THE INFLUENCE OF ELECTRONIZATION ON THE PROCESS OF SECURITIES TRADING IN STOCK MARKETS**

**Анотація.** В статті проаналізовано вагомий вплив розвитку інформаційних технологій на функціонування світового фінансового ринку. Подано визначення електронізації як широкого застосування електронних торгових технологій, які постійно розвиваються і вдосконалюються, при здійсненні торгівлі фінансовими інструментами на фондових ринках. Вказано, що без впровадження технологічних інновацій функціонування ринку цінних паперів було би неможливим. Відмічено, що нові можливості одержання, обробки і передачі інформації докорінно змінили і змінюють світовий фінансовий ринок. Описано основні переваги електронізації фондових ринків та ряд проблем з якими стикаються торговці цінними паперами на фондових ринках. Підкреслено важливість швидкості проведення торгових операцій для успішності та результативності торгів. Показано динаміку електронізації ринків за видами фінансових активів та ріст обсягів електронної торгівлі акціями на світових біржах. Акцентовано увагу на процесі удосконалення торгового програмного забезпечення і створенні систем з елементами штучного інтелекту. Зазначено, що електронні форми біржової торгівлі створюють принципово нові умови і форми ділових стосунків між учасниками торгів. Охарактеризовано зміни в проведенні торгів фінансовими активами на світових біржах. Відмічено, що розвиток автоматизованої біржової торгівлі є об'єктивною необхідністю в умовах формування інформаційного суспільства і вимагає до себе підвищеної уваги і підтримки як з боку учасників біржового ринку, так і з боку органів регулювання. Прогнозовано, що з ростом рівня електронізації фондових ринків очікується збільшення кількості електронних торгових майданчиків, використання учасниками ринків більш автоматизованих програмних продуктів та розробки нових методів підтримки ліквідності та ефективності.

**Ключові слова:** фондові ринки, електронізація, цінні папери, фінансові активи, акції.

**Анотация.** В статье проанализировано существенное влияние развития информационных технологий на функционирование мирового рынка. Дано определение электронизации как широкого применения электронных торговых технологий, которые постоянно развиваются и совершенствуются, при осуществлении торговли финансовыми инструментами на фондовых рынках. Указано, что без внедрения технологических инноваций функционирование рынка ценных бумаг было бы невозможным. Отмечено, что новые возможности получения, обработки и передачи информации в корне изменили и изменяют мировой финансовый рынок. Описаны основные преимущества электронизации фондовых рынков и ряд проблем с которыми сталкиваются торговцы ценными бумагами на фондовых рынках. Подчеркнута



важність швидкості проведення торговельних операцій для успішності і результативності торговель. Показана динаміка електронізації ринків по видах фінансових активів і зростання об'ємів електронної торгівлі акціями на світових біржах. Акцентовано увагу на процесі удосконалення торговельного програмного забезпечення і створенні систем з елементами штучного інтелекту. Відзначено, що електронні форми біржової торгівлі створюють принципово нові умови і форми ділових відносин між учасниками торговель. Охарактеризовані зміни в проведенні торговель фінансовими активами на світових біржах. Відзначено, що розвиток автоматизованої біржової торгівлі є об'єктивною необхідністю в умовах формування інформаційного суспільства і потребує до себе підвищеної уваги і підтримки як з боку учасників біржового ринку, так і з боку органів регулювання. Прогнозується, що з ростом рівня електронізації фондових ринків очікується збільшення кількості електронних торговельних площадок, використання учасниками ринків більш автоматизованих програмних продуктів і розробки нових методів підтримання ліквідності і ефективності.

**Ключеві слова:** фондові ринки, електронізація, цінні папери, фінансові активи, акції.

**Summary.** The article analyzes the significant influence of the development of information technologies on the functioning of the world financial market. The definition of electronization as a widespread application of electronic trading technologies, which is constantly evolving and improving, is made while trading financial instruments on stock markets is given. It was indicated that without the introduction of technological innovations, the functioning of the securities market would be impossible. It is noted that new opportunities for receiving, processing and transmitting information radically changed and changed the world financial market. The main advantages of stock market electronization and a number of problems encountered by securities traders in stock markets are described. It was emphasized the importance of the speed of trading operations for the success and effectiveness of trading. The dynamics of market electronization by types of financial assets and growth of e-commerce shares on the world exchanges are shown. The emphasis is on the process of improving the trading software and the creation of systems with elements of artificial intelligence. It is noted that electronic forms of stock trading create fundamentally new conditions and forms of business relations between the bidders. Changes in the conduct of trading in financial assets on the world exchanges are described. It is noted that the development of automated exchange trading is an objective necessity in the formation of an information society and requires more attention and support from both the stock market participants and regulators. It is forecasted that with the increase in the level of stock market electronization, an increase in the number of electronic trading platforms, the use of market participants of more automated software products and the development of new methods for maintaining liquidity and efficiency are expected.

**Key words:** stock markets, electronization, securities, financial assets, shares.

**Постановка проблеми.** Останніми роками на фондових ринках спостерігається збільшення обсягів і різноманітності фінансових операцій з використанням інформаційних технологій. Швидкі темпи розвитку і вдосконалення технологій та апаратних пристроїв передачі інформації зумовили глобальні зміни в процесах торгівлі фінансовими інструментами.

Як зазначає В. О. Яворська [1, с. 13], сучасний світовий біржовий ринок перебуває у стані безперервної трансформації організаційної структури бірж, технологій біржової торгівлі, біржових інструментів та видів базисних активів. Основним рушійним фактором даних трансформацій є інновації у сфері інформатизації та автоматизації. В існуючих нині формах і розмірах ринок цінних паперів без впровадження технологічних інновацій був би просто неможливий. Для його розвитку необхідно було скоротити витрати, які пов'язані з обігом величезних обсягів капіталу, прискорити процес отримання інформації про покупки і продаж цінних паперів.

В умовах електронізації торгівлі, появи нових фінансових інструментів і послуг, а також великої кількості автоматизованих торговельних систем, що функціонують за допомогою супутникового зв'язку або через всесвітню мережу Інтернет, виникла необхідність всебічного аналізу цих явищ для повноцінного використання їх позитивного потенціалу і запобігання можливим негативним наслідкам.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Розгляд різних аспектів використання інформаційних технологій на фондових ринках було висвітлено в працях, присвячених аналізу інформатизації та комп'ютеризації як чинників трансформації сучасного фінансового середовища. Дослідженням даної проблеми активно займаються такі зарубіжні науковці: Дж. Бругард, Т. Хендерштат, Р. Ріордан [2], М. Гольдштейн, П. Кумар, Ф. Грейвз [3], Л. Карделла, Я. Хао, І. Калчева [4], П. Мултон [5].

Технологічні інновації на фондовому ринку знаходяться в центрі уваги вітчизняних учених: К. Гладчук, О. Черняк, О. Шевченка, М. Солодкого,

Д. Мельника, О. Баули, Т. Никитюка, І. Васильченка.

Водночас необхідними є подальші дослідження з даної проблематики, враховуючи стрімкий розвиток різних галузей інформатики та техніки, які мають безпосередній вплив на функціонування світового фондового ринку.

**Формулювання цілей статті.** Мета статті полягає у визначенні впливу процесу електронізації на функціонування фондових ринків та обґрунтуванні необхідності дослідження трансформації глобального фінансового середовища.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Широке використання мережевих технологій для вирішення різноманітних проблем: від організаційних до економічних — суттєво змінює традиційний процес здійснення торгівлі на фондових ринках. Стрімкий розвиток і поширення інформаційних технологій охоплює усі етапи процесу торгівлі цінними паперами. Однією з особливостей функціонування фондових ринків на даний момент є те, що завдяки технічним засобам та новітнім технологіям створюються нові фінансові інструменти, формуються нові системи торгівлі цінними паперами та нова інфраструктура ринку.

Сучасні технології дозволяють в разі збільшити об'єми торгових операцій, ефективно автоматизувати окремі процеси пов'язані з прийняттям інвестиційних рішень.

Електронізація — це широке застосування електронних торгових технологій, які постійно розвиваються і вдосконалюються, при здійсненні торгівлі фінансовими інструментами на фондових ринках. Електронні торгові операції з'явилися в 90-х роках ХХ століття, виявилися затребуваними і швидко набули популярності, оскільки інвестори отримали вигоду від більш ефективного використання часу, зниження витрат та більшої результативності торгів. Більшість операцій з торгівлі фінансовими інструментами сьогодні здійснюються в електронному вигляді.

Учасники ринку активно проводять автоматизацію та оптимізацію своїх торговельних процесів з метою отримання конкурентних переваг, а відповідно і вищих доходів. Комп'ютерні технології дозволяють інвесторам та торговцям подавати електронні замовлення з таких пристроїв, як ноутбуки або смартфони, розміщувати свої замовлення на кількох ринках та торгувати з багатьма учасниками ринків одночасно. Відповідно до цих тенденцій провідні компанії на фондовому ринку інвестують кошти в додаткові технологічні ресурси, щоб підвищити ефективність своєї діяльності.

Уже в даний час ряд розробників наполегливо працюють над створенням систем на основі штучного

інтелекту, які б могли швидко обробляти мільярди даних і прогнозувати тренди на ринку. Аналітики передбачають, що виходячи із надшвидкого розвитку та поширення автоматизованих технологій на фондовому ринку, в майбутньому кожен інвестор буде працювати з технологіями, які будуть використовувати штучний інтелект.

Як зазначає Троєкуров П. С. [6, с. 32], аналітичні і прогностичні програми, а також системи з елементами штучного інтелекту, обробляючи інформацію про котирування цінних паперів на різних фондових майданчиках світу, створюють можливість швидкого збору і аналізу динаміки курсової різниці цінних паперів і на цій основі вибору правильної стратегії ринкової гри для перетворення отриманої інформації в прибуток. Найскладніші програми враховують безліч чинників та на макро- і мікрорівнях визначають стан і розвиток інвестиційного ринку.

До основних переваг електронізації фондових ринків можна віднести оперативність, тобто значне збільшення швидкості проведення операцій з цінними паперами, різке зростання кількості укладених угод, можливість доступу до фондових ринків в режимі реального часу з будь-якої точки планети, а також відкритий доступ до великої кількості найновіших аналітичних матеріалів та різноманітних даних, необхідних для прийняття рішення про купівлю чи продаж цінних паперів [7, с. 42].

Однак, в процесі стрімкого впровадження передових технологій і засобів телекомунікації при торгівлі цінними паперами компанії стикаються з рядом проблем: по-перше, це складність розробки необхідного програмного забезпечення, що може потребувати залучення до роботи висококваліфікованих ІТ-спеціалістів; по-друге висока вартість даних програм та технологій; по-третє, страх придбання низькоякісних продуктів на ринку, які не забезпечать бажаного результату.

Механізм біржової торгівлі в останні роки зазнав серйозних змін. Так, все більшого поширення набувають електронні комунікаційні мережі і альтернативні електронні торгові системи [8]. Електронні форми біржової торгівлі не просто конкурують з традиційними методами роботи на фондовому ринку, вони створюють принципово нові умови і форми ділових відносин між учасниками торгівлі.

Останніми роками спостерігається значне зростання кількості електронних торгів за різними видами фінансових активів. Цей ріст відбувається завдяки технологічним досягненням та базується на бажанні учасників ринку отримувати все більші прибутки. Рівень електронізації ринків фінансових інструментів (за даними на кінець 2015 року) подано на рис. 1.

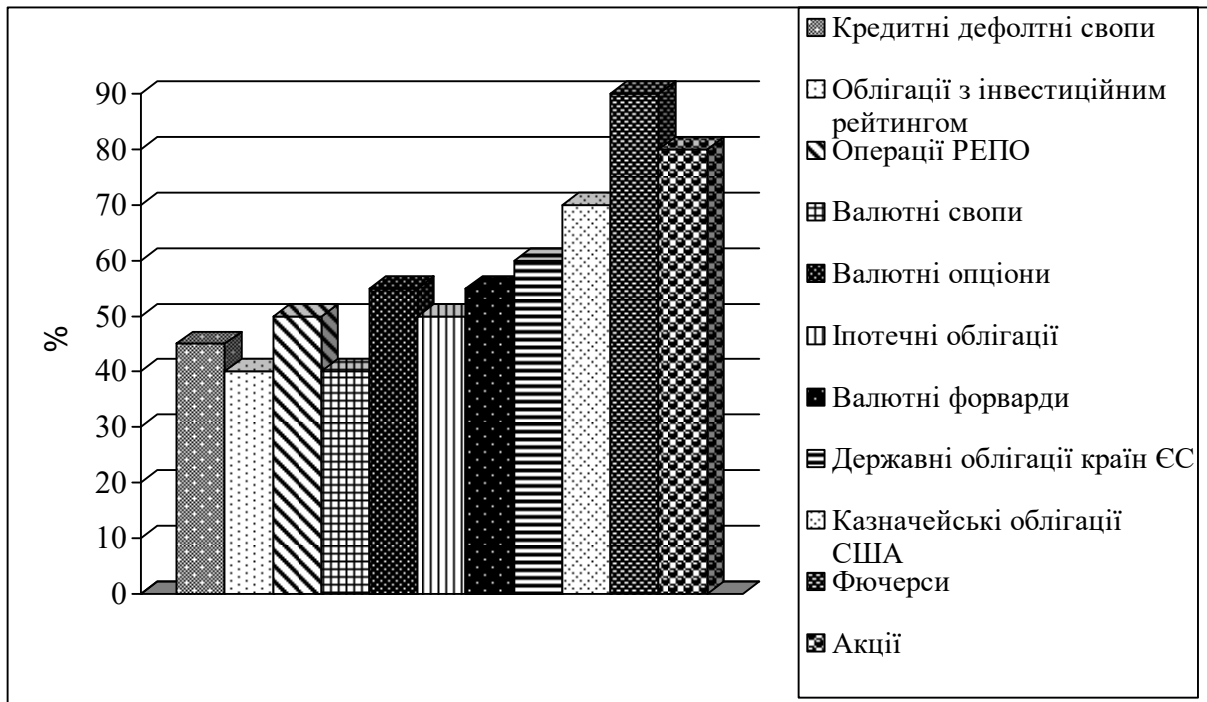


Рис. 1. Рівень електронізації ринків за видами фінансових активів

Джерело: складено автором за даними [9]

Як видно з даних рисунку, найбільше електронних торгів відбувається на ринках ф'ючерсних контрактів та акцій. Дані ринки є фактично повністю електронізованими. На початкових стадіях електронізації знаходяться операції з кредитно-дефолтними свопами, облігаціями з інвестиційними рейтингом та операції РЕПО. Інші ринки є електронізованими в достатній мірі. Враховуючи такі тенденції можна

зробити висновок, що рівень електронізації ринків і надалі буде неспинно збільшуватися.

Динаміку торгівлі акціями з використанням електронної книги ордерів на світових ринках подано на рисунку 2.

Як видно з даних рисунку 2, обсяги торгів за 5 років (2013–2017 рр.) зросли більше, ніж в 1,5 рази і в кількісному виразі збільшення становило майже

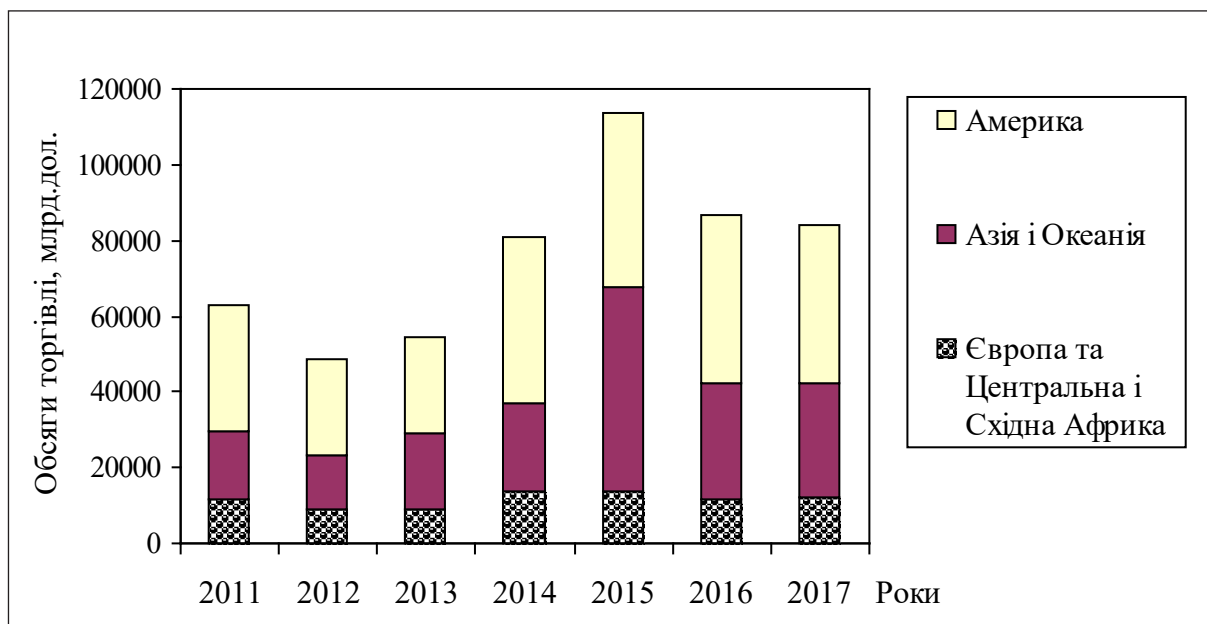


Рис. 2. Динаміка обсягів торгівлі акціями з використанням електронної книги ордерів

Джерело: складено автором за даними [10]

20~<000 млрд дол. Особливо відчутні зміни відбулися на ринках Америки та Азії і Океанії.

Завдяки електронізації фондових ринків відбулося збільшення автоматизованої торгівлі у формі алгоритмічного трейдингу та стратегій високочастотної торгівлі. На високочастотну торгівлю в даний час припадає значна частка обсягу угод на світових біржах [2]. Роботизовані торговці тепер відіграють важливе значення фактично на усіх світових площадках, зважаючи на їх високу частку в об'ємі торгів. Торгівельні алгоритми можуть обробляти мільйони даних в секунду, приймати рішення за мілісекунди і самостійно здійснювати операції.

Спеціалісти у галузі інформаційних технологій постійно працюють над створенням та удосконаленням торгових роботів. За короткий проміжок часу роботи пройшли шлях від примітивних торгових алгоритмів до систем зі штучним інтелектом.

Оскільки одним із ключових факторів для високочастотних торговців є швидкість, трейдерам важливо скоротити час доступу до біржових даних. Тому, крім затрат на розробку та впровадження торгового робота, трейдерам важливо отримати прямий доступ до ринкових торгів або розмістити свого власного сервера в дата-центрі фондової біржі.

Розвиток автоматизованої біржової торгівлі є об'єктивною необхідністю в умовах формування

інформаційного суспільства і вимагає до себе підвищеної уваги і підтримки як з боку учасників біржового ринку, так і з боку органів регулювання.

**Висновки з даного дослідження.** Технологічним фундаментом функціонування сучасних фондових ринків є розвиток інформаційних технологій. Нові можливості одержання, обробки і передачі інформації докорінно змінили і змінюють світовий фінансовий ринок.

Підвищення рівня електронізації, розвиток технологій штучного інтелекту, створення нових аналітичних інструментів, можливість обробки великих даних призвели до того, що комп'ютерні технології стали головним засобом реалізації операцій у фінансовій сфері.

Електронні форми біржової торгівлі створюють принципово нові умови і форми ділових стосунків між учасниками торгів, а механізми біржової торгівлі зазнають серйозних змін. Рівень електронізації ринків невинно зростає.

З ростом рівня електронізації фондових ринків очікується збільшення кількості електронних торгових майданчиків, використання учасниками ринків більш автоматизованих програмних продуктів та розробки нових методів підтримки ліквідності та ефективності.

#### Література

1. Яворська В.О. Аналіз сучасного стану світового біржового ринку / В.О. Яворська // Моніторинг біржового ринку. — 2014. — № 6. — С. 13–17.
2. Brogaard J. High frequency trading and price discovery / J. Brogaard, T. Hendershott, R. Riordan // Review of Financial Studies. — 2013. — № 27 (8). — P. 2267–2306.
3. Goldstein M. Computerized and high frequency trading / M. Goldstein, P. Kumar, F. Graves // The Financial Review. — 2014. — 49 (2). — P. 177–202.
4. Cardella L. Computerization of the Equity, Foreign Exchange, Derivatives, and Fixed Income Markets / L. Cardella, J. Hao, I. Kalcheva // The Financial Review. — 2014. — 49. — P. 231–243.
5. Hendershott T. Automation, speed, and stock market quality: The NYSE's hybrid / T. Hendershott, P. Moulton // Journal of Financial Markets. — 2011. — 14. — P. 568–604.
6. Троекуров П.С. Компьютеризация рынка ценных бумаг как одна из перспективных тенденций развития / Международная научно-практическая конференция «Роль и функции права в условиях информационного общества». — 2015. — С. 32–35.
7. Кухтин О.Б. Прояви та наслідки віртуалізації світового фондового ринку в період глобальних трансформацій / О.Б. Кухтин // Інноваційна економіка. — 2014. — № 2. — С. 40–43.
8. Top trends in fixed income electronification for 2018. — Available at: <https://www.fi-desk.com/top-trends-in-fixed-income-electronification-for-2018/>
9. Electronic trading in fixed income markets. — Available at: <https://www.bis.org/publ/mkct07.htm>
10. Annual Statistics World Federation of Exchanges — Available at: <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/statistics/annual-statistics>

#### References

1. Javorsjka V. O. (2014). Analiz suchasnogho stanu svitovogho birzhovogho rynku [An analysis of the current state of the world stock market]. *Monitoryng birzhovogho rynku — Stock market monitoring*, 6, 13–17 [In Ukrainian].
2. Brogaard, J., Hendershott, T. J., Riordan, R. (2013). High frequency trading and price discovery. *Review of Financial Studies* 27 (8), 2267–2306.
3. Goldstein, M., Kumar, P., Graves, F. C. (2014). Computerized and high frequency trading. *The Financial Review* 49 (2), 177–202.
4. Cardella, L., J. Hao, I. Kalcheva, and Y. Ma. (2014). Computerization of the Equity, Foreign Exchange, Derivatives, and Fixed Income Markets. *The Financial Review*, 49, 231–243.
5. Hendershott, T., P. Moulton. (2011). Automation, speed, and stock market quality: The NYSE's hybrid. *Journal of Financial Markets* 14, 568–604.
6. Troekurov P. S. (2015). Компьютеризация рынка ценных бумаг как одна из перспективных тенденций развития [Computerization of the securities market as one of the perspective development tendencies. International. The role and functions of rights in the conditions of the information society] *Mezhdunarodnaja nauchno-praktycheskaja konferencyja Rolj y funkcyi prava v uslovyjakh ynformacyonnogho obshhestva (29 iiunia 2015 hoda) — International Scientific and Practical Conference.* (p. 32–35). Ufa: «OMEGA SCIENCE» [in Russian].
7. Kukhtyn O. B. (2014). Projavy ta naslidky virtualizaciji svitovogho fondovogho rynku v period globalnykh transformacij [Manifestations and consequences of virtualization of the world stock market during the period of global transformations]. *Innovacijna ekonomika — Innovative economy*, 2, 40–43 [In Ukrainian].
8. Top trends in fixed income electrification for 2018. — Retrieved from <https://www.fi-desk.com/top-trends-in-fixed-income-electrification-for-2018/>
9. Electronic trading in fixed income markets. — Retrieved from <https://www.bis.org/publ/mkctc07.htm>
10. Annual Statistics World Federation of Exchanges — Retrieved from <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/statistics/annual-statistics>

**Варналій Захарій Степанович**

*доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри фінансів*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

**Варналій Захарій Степанович**

*доктор экономических наук, профессор,  
профессор кафедры финансов*

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

**Varnalii Zakharii**

*Doctor of Economics, Professor*

*Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**Томашевський Тарас Тарасович**

*магістр*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**Томашевский Тарас Тарасович**

*магистр*

*Киевского национального университета имени Тараса Шевченко*

**Tomashevskiy Taras**

*Masters' Student of the*

*Taras Shevchenko National University of Kyiv*

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-8-4057

## МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

## МЕСТО ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

## PLACE OF FINANCIAL SAFETY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY UKRAINE

**Анотація.** У статті досліджено визначення місця фінансової безпеки у структурі економічної безпеки, уточнено поняття «фінансова безпека», здійснено аналіз особливостей, структури та факторів забезпечення фінансової безпеки України на сучасному етапі розвитку держави. Визначено, що фінансова безпека є одним із ключових елементів економічної безпеки, стан фінансів у державі напряму залежить від стану економіки країни, і, одночасно із цим, економічне благополуччя країни значною мірою залежить від рівня забезпечення фінансової безпеки кожного окремого громадянина, так само як суспільства і держави в цілому. Це означає взаємозалежний характер фінансової та економічної безпеки держави та дозволяє стверджувати, що стабільність і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. Для досягнення поставленої мети дослідження у якості теоретичної та методичної бази використана система загальних і спеціальних методів, а саме: діалектичний метод пізнання – для дослідження теоретичних та нормативних засад розуміння фінансової безпеки у структурі національної та економічної безпеки країни; методи причинно-наслідкового аналізу – для безпосереднього аналізу функціонування фінансової безпеки в сучасних умовах розвитку України; методи порівняльного аналізу – для дослідження подібностей та відмінностей різних елементів структури національної безпеки держави.

**Ключові слова:** економічна безпека, фінансова безпека, національна безпека України, фінансова система, захищеність фінансової системи.

**Аннотация.** В статье исследовано определения финансовой безопасности в структуре экономической безопасности, уточнено понятие «финансовая безопасность», осуществлен анализ особенностей, структуры и факторов обеспечения финансовой безопасности Украины на современном этапе развития государства. Определено, что финансовая безопасность является одним из ключевых элементов экономической безопасности, состояние финансов в государстве напрямую зависит от состояния экономики страны, и, одновременно с этим, экономическое благополучие страны в значительной степени зависит от уровня обеспечения финансовой безопасности каждого отдельного гражданина, так же как общества и государства в целом. Это означает взаимосвязанный характер финансовой и экономической безопасности государства и позволяет утверждать, что стабильность и защищенность финансовой системы могут и должны рассматриваться как факторы обеспечения финансовой и, как следствие, национальной безопасности Украины. Для достижения поставленной цели исследования в качестве теоретической и методической базы использована система общих и специальных методов, а именно: диалектический метод познания – для исследования теоретических и нормативных основ понимания финансовой безопасности в структуре национальной и экономической безопасности страны; методы причинно-следственного анализа – для непосредственного анализа функционирования финансовой безопасности в современных условиях развития Украины; методы сравнительного анализа – для исследования сходств и различий разных элементов структуры национальной безопасности государства.

**Ключевые слова:** экономическая безопасность, финансовая безопасность, национальная безопасность Украины, финансовая система, защищенность финансовой системы.

**Summary.** The purpose of the study is to determine the place of financial security in the structure of economic security, clarification of the concept of «financial security», analysis of the features, structure and factors of ensuring the financial security of Ukraine at the present stage of development of the state. To achieve this goal, the system of general and special methods as a theoretical and methodological basis is used in the article, namely the dialectical method of cognition is used for studying the theoretical and normative principles of understanding financial security in the structure of national and economic security of the country; methods of causal analysis are used for a direct analysis of the functioning of financial security in the current conditions of development of Ukraine; methods of comparative analysis are used to study the similarities and differences between different elements of the structure of national security of the state. In the article it was determined that financial security is one of the key elements of economic security, the state of finance in the state depends on the state of the economy of the country, and at the same time, the economic well-being of the country depends to a large extent on the level of financial security of each individual citizen, as society and state as a whole. This means the interdependence of the state's financial and economic security and suggests that the stability and security of the financial system can and should be considered as factors for ensuring the financial and, as a consequence, national security of Ukraine.

**Key words:** economic security, financial security, national security of Ukraine, financial system, security of financial system.

**Постановка проблеми.** На сьогодні в усьому світі відбуваються вагомі глобалізаційні зміни, які зумовили появу нових підходів у політичній, економічній та військовій сферах країн світової спільноти. Торкнулися ці зміни й України, зумовивши підвищення актуальності забезпечення національної безпеки держави у нових умовах, що неможливе без вирішення економічних та фінансових питань. Одним із головних критеріїв оцінки ефективності політики держави та роботи її структур є оцінка стану економічної безпеки країни, а також регулювання змін у її стані. Як для всіх країн світу, так і для України забезпечення фінансової безпеки на всіх управлінських рівнях є одним із провідних завдань, виконання якого дозволить забезпечити благополуччя країни та її населення. Однак вирішення економічних проблем, які постали сьогодні перед Україною, окремим її регіоном чи підприємством, є неможливим без забезпечення фінансової їх безпеки. Саме це

завдання є особливо пріоритетним в сучасних умовах нестабільності та фінансової кризи.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми фінансової безпеки держави розглянуто в працях вітчизняних науковців серед яких: Бабаєв В. М. [1], Барановський О. І. [2], Буневич К. Г. [3], Василик О. [5], Геєць В. М. [6], Ермошенко М. М. [7], Жаліло Я. А. [8], Крохичева Г. Е. [9], Яценко Н. М. [11], Савицька О. І. [10]. Серед зарубіжних дослідників даної тематики слід відзначити В. Аллена [12], Дж. Хейкера [13] та інші. Незважаючи на значну кількість наукових доробок проблема фінансової безпеки України в сучасних умовах потребує подальших досліджень у напрямі формування ефективної системи фінансової безпеки держави, що обумовлює постановку мети дослідження.

**Постановка завдання.** Метою статті є визначення місця фінансової безпеки у структурі економічної безпеки країни.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Фінансова система держави становить сукупність як усіх фінансових інститутів, так і тих органів та установ, які займаються фінансовою діяльністю в межах своєї компетенції. Розвал однієї ланки фінансової системи призведе до розвалу системи в цілому. Саме тому пріоритетним напрямком економічної безпеки є фінансова безпека, але поряд з нею в системі економічної безпеки виділяють також інформаційну, техніко-технологічну, правову, кадрову та інші види безпеки.

На думку низки авторів [6; 8] економічна безпека є фундаментом економічно ефективної, надійної та забезпеченої необхідними засобами країни, а також захищеність національно-державних економічних інтересів держави від можливих внутрішніх та зовнішніх збитків. При цьому саме фінансова безпека (далі — ФБ), яка становить основу національної безпеки держави, є однією з найважливіших складових економічної безпеки України в сучасних умовах. Систему фінансової безпеки можна визначити як релевантний взаємозв'язок концепцій, критеріїв, показників, методів і механізмів, які дозволяють виконувати контрольно-наглядові функції у сфері формування, розподілу та використання грошових фондів і доходів/витрат суб'єктів правовідносин.

На сьогодні існує безліч визначень фінансової безпеки. О. І. Барановський трактує поняття фінансової безпеки більш широко, відриваючись від загальноприйнятих понять підсистем, що входять до структури економіки, концентрує увагу на якісних характеристиках складових фінансів, в більшій мірі, приватних. Вчений проводить симбіоз понять «безпека» та «збалансований стан», тим самим підтверджує схожість понять на абстрактному рівні [1]. Натомість О. Василик трактує поняття «фінансова безпека» досить узагальнено, як захищеність загальної системи фінансів від загроз, що можуть виникати як всередині системи, так і зовні. Автор вказує на внутрішній ризик в цілому, тобто не виділяє окремі сектори фінансів, тим самим концентрує увагу на забезпеченні загального внутрішнього адекватного клімату, який може збалансовувати ризики між секторами. Захищеність від зовнішніх загроз охоплює більш широкий масштаб [5].

О. Савицька вважає, що фінансова безпека становить найважливішу складову економічної безпеки держави, особливо з урахуванням ринкової економіки. Дослідниця також вказує складові фінансової безпеки, до яких відносить: стан фінансів та фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів; гармонійний і соціально спрямований розвиток

національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі; готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів; підтримка соціально-політичної стабільності суспільства; формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [10, с. 14].

На нашу думку фінансова безпека — це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на різних рівнях фінансових відносин, а також забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання зобов'язань.

Як можна судити із наведених визначень, терміни «економічна безпека» та «фінансова безпека» означають інші явища, при цьому будучи взаємодоповнюючими один до одного, оскільки фінансова безпека є одним із елементів економічної безпеки. Для того щоб більш точно визначити місце фінансової безпеки у структурі економічної безпеки доцільно розглянути систему національної безпеки України в цілому. Представимо цю систему на рис. 1.

Як можна спостерігати на наведеному рисунку, структура національної безпеки України включає кілька блоків, сукупність та спільна взаємодія яких передбачає забезпечення достатнього рівня захисту держави. Економічна безпека, при цьому, становить один з найбільш вагомих та розгалужених блоків національної безпеки, а фінансова безпека, у свою чергу, також має складну структуру, охоплюючи ряд пов'язаних з фінансовою системою держави сфер.

Виходячи із розглянутих структури та визначення фінансової безпеки як елементу економічної безпеки, можна стверджувати, що стан економіки країни напряму визначає стан фінансів, які становлять економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та подальшим використанням централізованих і децентралізованих фінансових фондів з метою забезпечення виконання функцій та завдань держави, а також забезпечення умов розширеного відтворення [7, с. 10].

Стан фінансів та фінансової системи держави цілковито відображають рівень розвитку сил підприємств та виробництва, збільшую можливість їх впливу на макроекономічні процеси, що відбуваються у господарському житті країни. Зокрема, за



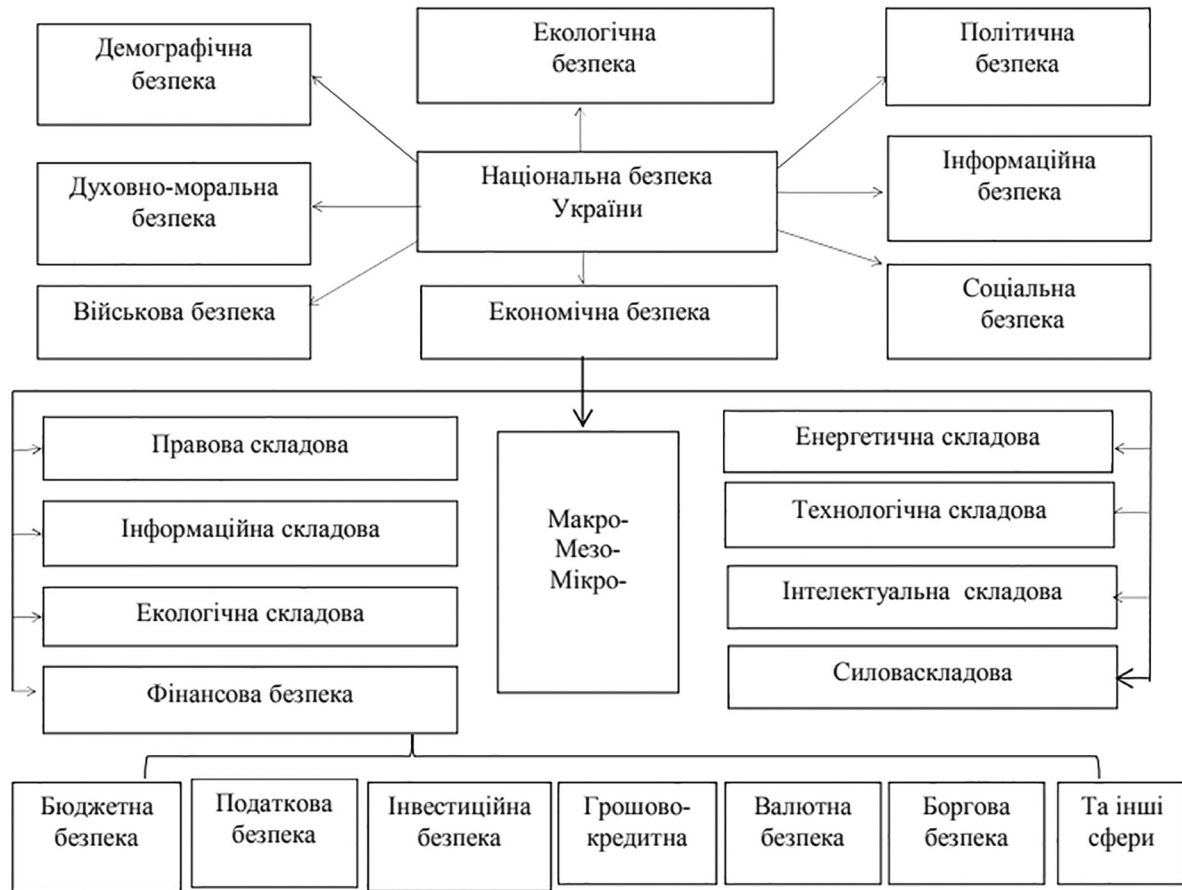


Рис. 1. Структура національної безпеки України

Джерело: складено на основі [10]

умов постійного економічного зростання, збільшення частки ВВП та національного доходу фінансова система держави буде характеризуватися стійкістю і стабільністю, що, у свою чергу, буде стимулювати розвиток виробництва і значно підвищить рівень життя громадян. За умов же економічної кризи, які є ближчими до сучасного стану української економіки, відбувається спад виробництва, зростають рівень безробіття, а стан фінансів держави різко погіршується. Такі негативні фактори зумовлюють великі бюджетні дефіцити, які фінансуються за рахунок внутрішніх і зовнішніх державних позик, а також емісії грошей. Окрім того, відсутність забезпечення фінансової безпеки держави, як правило, спричиняє збільшення державного боргу і витрат, спрямованих на його погашення. Всі ці аспекти тягнуть за собою розвиток інфляції, збільшення взаємних неплатежів, порушення господарських зв'язків, появу грошових сурогатів, труднощі з мобілізацією податків, збільшення бартерних угод, неможливість фінансування державних витрат. Життєвий рівень населення країни за таких умов значно падає [11, с. 170].

Тож, стабільність (стійкість) і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. Відповідно, можна зробити висновок про те, що фінансова безпека — це необхідний рівень національної безпеки у фінансовій сфері, тобто стан стабільності (стійкості) і захищеності національної фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує розвиток економіки і досягнення життєво важливих цілей особистості, суспільства і держави. Виходячи з того що основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює функції у цій галузі через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, для забезпечення необхідного рівня національної безпеки у фінансовій сфері державі за допомогою нормативно-правового регулювання (створення системи правових категорій) слід вирішити дві групи завдань [3, с. 70].

Фінансова безпека — це стан фінансово-банківської системи, при якому держава може в певних межах гарантувати загальноекономічні умови функціонування державних установ влади і ринкових

інститутів. У цьому контексті досить переконливим аргументом є твердження про те, що фінансова безпека є основною складовою економічної безпеки держави, оскільки в фінансах базується будь-яка економіка.

Актуальним питанням є забезпечення та підтримка фінансової безпеки країни, адже вона стосується не лише держави, але також має безпосередній вплив і на усі галузі національного господарства, так само як впливають і на суспільство та окремих громадян. Нехтування забезпеченням фінансової безпеки країни недопустиме, адже воно призводить катастрофічні наслідки, такі як занепад галузей виробництва, банкрутство окремих підприємств, що спостерігається в Україні протягом останніх кількох років. Відсутність змін у системі забезпечення фінансової безпеки держави у майбутньому може спричинити загальний підрив системи життєзабезпечення держави, що, у тому числі, може стати причиною повної втрати суверенітету країни [3; 4; 5]. Такі наслідки є недопустимими, що яскраво демонструє необхідність та життєву важливість забезпечення фінансової безпеки країни. Будучи одним із елементів економічної безпеки, фінансова безпека не може ігноруватися державою, оскільки у такому разі не буде забезпечена і національна безпека країни.

Розглядаючи фінансову безпеку як елемент економічної та, у більш широкому сенсі, національної безпеки держави, слід зауважити, що фінансову безпеку будь-якої країни визначають такі чинники, як:

- 1) рівень фінансової незалежності держави (велике значення тут має розмір фінансової допомоги з боку різноманітних міжнародних фінансових інститутів, економічних угруповань, а також має враховуватися обсяг інвестицій в національну економіку);

- 2) характер внутрішньої та зовнішньої фінансово-кредитної політики держави;
- 3) політичний клімат у державі;
- 4) рівень та якість забезпечення функціонування фінансової сфери на законодавчому рівні.

Окрім того, слід пам'ятати і про те, що фінансова безпека є складною системою, яка включає ряд рівнів та підсистем, кожна з яких володіє не лише індивідуальними особливостями, але й власною структурою. До елементів фінансової безпеки держави відносять: ефективність, яка полягає у здатності фінансової безпеки забезпечувати досягнення стратегічних цілей розвитку держави; незалежність, яка становить здатність держави визначати цілі, шляхи та механізми її функціонування; конкурентоспроможність, тобто здатність фінансової системи виконувати свої основні завдання та функції за умов впливу фінансових систем іноземних країн, а також світових фінансових агентів.

Дослідники також визначають індикатори фінансової безпеки країни, до яких традиційно входять бюджетна безпека, безпека грошового ринку, безпека інфляційних процесів, валютна та боргова безпека, безпека страхового та фондового ринку, а також банківська безпека. Окремі вчені також долучають до групи складових фінансової безпеки безпеку корпоративного сектору.

Проаналізуємо стабільність фінансової безпеки різних країн та співставимо з даними України. Для більш точного результату використовуємо декілька показників. Перш за все, варто звернути увагу на рівень інфляції, який виявляється у зростанні цін, що спричиняє знецінення коштів та зменшує купівельну спроможність населення та суб'єктів бізнесу (рис. 2).

Вагому роль відіграють також обсяги внутрішніх та зовнішніх боргів держави — суми непогашених

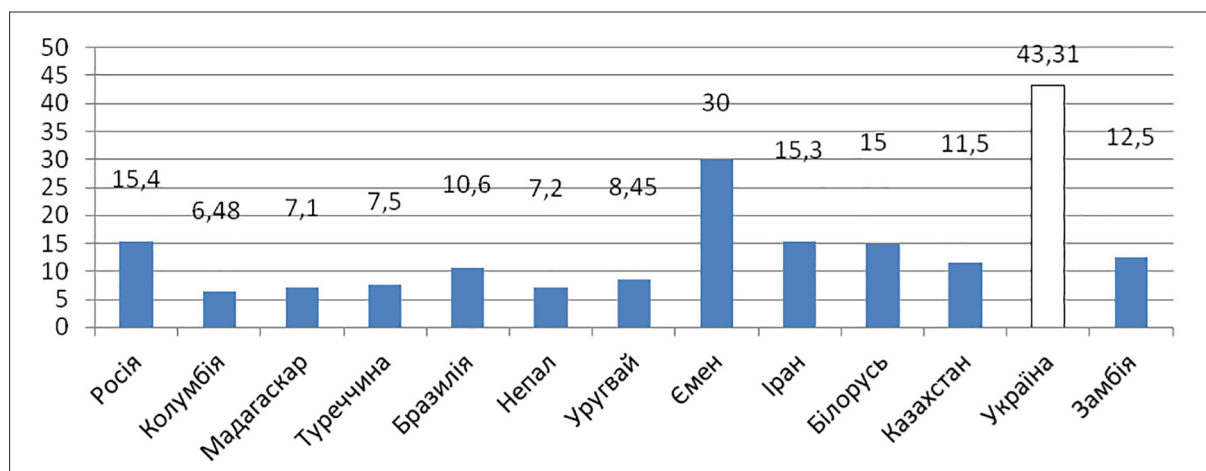


Рис. 2. Рівень інфляції в країнах в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

запозичень на конкретну дату, що здійсненні державою. Методика розрахунку рівня боргової безпеки держави визначається шляхом зіставлення внутрішнього та зовнішнього боргу ( $D_i, D_f$ ) з обсягами річного ВВП (GDP):  $L_{dis}(L_{dfs}) = D_i(D_f) / GDP * 100\%$ . Своєчасність та спроможність погашення державою боргів визначається через граничне значення співвідношення боргів до ВВП. У міжнародній практиці визначено борг «безпечним», якщо він не перевищує 60% від ВВП [10]. В Україні, на жаль, така рекомендація не виконується (рис. 3).

Розглянемо також рівень монетизації економіки — цей показник фактично відображає рівень забезпечення економіки держави грошовими ресурсами. Даний показник визначається у відсотках як відношення обсягу грошової маси за агрегатом МЗ (MS МЗ) до річного обсягу ВВП:

$$L_{ms} = (MS * M3) / GDP * 100\% .$$

Показники рівня монетизації економіки України зображені на рис. 4.

Яким же чином можливо забезпечити фінансову безпеку України, враховуючи розглянуті вище фактори? Дослідники В. М. Бабаєв та В. І. Торкатюк [1] вбачають у якості основного елемента забезпечення

ефективного функціонування фінансової системи України податкову систему, а саме забезпечення безпеки сфери оподаткування (податкової безпеки). Досягнення забезпечення такого елемента фінансової безпеки держави можна лише за умови зменшення ухилення громадян країни від оподаткування, що на сьогодні становить одну із проблем податкової системи України. Розповсюдженим є приховування громадянами своїх доходів, неподання фінансової і податкової звітності, несвоєчасна сплата податків, незаконне використання податкових пільг, завищення витрат виробництва тощо. Важливим є правове забезпечення змін у податковій системі країни.

Окрім того, немає сумнівів у тому, що негативно впливає на стан фінансової безпеки держави корупція у сферах бізнесу та влади. України входить у десятку найбільш корумпованих країн світу, а тому одним із ключових елементів забезпечення фінансової безпеки нашої країни має бути діюча антикорупційна стратегія. До такої стратегії можуть входити збільшення заробітної плати державним службовцям, введення обов'язкового декларування доходів тощо.

Також для вдосконалення фінансової безпеки Україні слід звертати увагу на досвід інших країн,

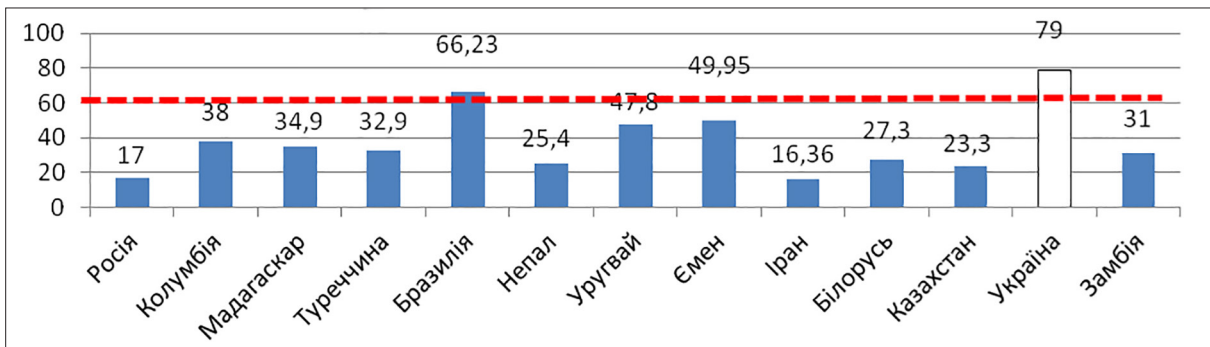


Рис. 3. Рівень заборгованості країн в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

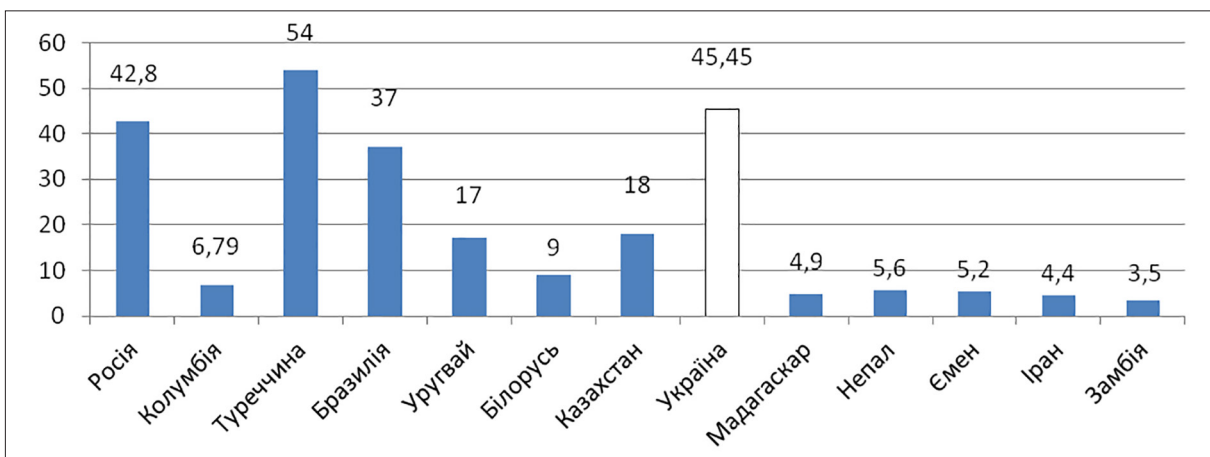


Рис. 4. Рівень монетизації економіки країн в 2016 році, % до ВВП

Джерело: складено автором на основі [14]

обираючи при цьому розвинуті країни з високими показниками галузей фінансової безпеки, переймати цей досвід, відповідно концентруючись на найбільш слабких вітчизняних складових фінансової безпеки, тобто сприяти їх покращенню.

**Висновки.** Таким чином, проведене дослідження дає можливість стверджувати, що фінансова безпека є одним із ключових елементів економічної безпеки, стан фінансів у державі напряму залежить від стану економіки країни, і, одночасно із цим, економічне благополуччя країни значною мірою залежить від

рівня забезпечення фінансової безпеки кожного окремого громадянина, так само як суспільства і держави в цілому. Це означає взаємозалежний характер фінансової та економічної безпеки держави та дозволяє стверджувати, що стабільність і захищеність фінансової системи можуть і повинні розглядатися як чинники забезпечення фінансової і, як наслідок, національної безпеки України. У цьому контексті зростає актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки як однієї з найважливіших складових національної економічної безпеки України.

### Література

1. Бабаєв В. М., Торкатюк В. І. Основні напрями забезпечення фінансової безпеки України / В. М. Бабаєв, В. І. Торкатюк [Електронний ресурс] / Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка, 2013. — Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/38554/1/22-23.pdf>
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О. І. Барановський. — К.: КНТЕУ, 2004. — 759 с.
3. Буневич К. Г., Ефимов В. С. Основные направления национальной стратегии финансовой безопасности / К. Г. Буневич, В. С. Ефимов // Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте. Серия 1: Экономика и управление. — 2015. — № 3 (14). — С. 68–74.
4. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Саєнко. — К.: Знання України, 2011. — 299 с.
5. Василик О. Фінансова безпека / Економічна енциклопедія: У 3 т. — Т. 3 // О. Василик, С. Мочерний. — К.: Вид. центр «Академія», 2002. — 952 с.
6. Геєць В. М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін.; за ред. Гейця В. М.: монографія. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. — 240 с.
7. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. — К.: Вид-во КНТЕУ, 2001. — 384 с.
8. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.
9. Крохичева Г. Е. Финансовая безопасность в системе экономической безопасности / Г. Е. Крохичева, Э. Л. Архипов, К. С. Зенцова, Е. И. Новикова // КАНТ: Экономика и экономические науки. — № 3(20).
10. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. — 2012. — № 3. — С. 14.
11. Яценко Н. М. Поняття та структура фінансової безпеки / Н. М. Яценко // Економічний простір. — 2008. — № 13. — С. 170–174.
12. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. — 2015. — Vol. 26. — P. 52–72.
13. Hacker J. Standing on shaky Ground: Americans' experiences with economic insecurity / J. Hacker, Ph. Rehm, M. Schlesinger // Economic Security Index. — Washington: The Rockefeller Foundation, 2016. — 36 p.
14. The website: Trading Economics. Retrieved from [www.tradingeconomics.com](http://www.tradingeconomics.com) [in English].

### References

1. Babayev V. M., Toratchyuk V. I. (2013). Main directions of providing financial security of Ukraine [Electronic resource] / Financial and economic security management: information and analytical support and competitive intelligence. Access mode: <http://eprints.kname.edu.ua/38554/1/22-23.pdf>
2. Baranovsky O. I. (2004). Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of provision). Kyiv, KNTEU. — 759 p.
3. Bunevich K. G., Efimov V. S. (2015). The main directions of the national strategy of financial security. Bulletin of the Moscow University. Series 1: Economics and Management. No. 3 (14). P. 68–74.

4. Varnalij Z. S. (2011). The Economic Security of Ukraine: Problems and Priorities for Strengthening. Kyiv, Knowledge of Ukraine. — 299 p.
5. Vasilyk O. (2002). Finansova bezpeka Economic Encyclopedia. Kyiv, Publ. centre of the Academy. — 952 p.
6. Geets V. M. (2006). Modeling Economic Security: State, Region, Enterprise. Kyiv: VD «INZHEK». — 240 p.
7. Yermoshenko M. M. (2001). Financial Security of the State: National Interests, Real Threats, Security Strategy. Kyiv, View of KNTEU. — 384 p.
8. Zhalilo Y. A. (2009). Theory and Practice of Formation of an Effective Economic Strategy of the State. Kyiv, NISD. — 336 p.
9. Krokhicheva G. E. Financial security in the system of economic security. KANT: Economics and economic sciences. — № 3 (20).
10. Savitska O. (2012). Estimation and ways of providing financial security of Ukraine. Economic forum. — No. 3. — P. 14.
11. Yatsenko N. M. (2008). The notion and structure of financial security. Economic space. — No. 13. — P. 170–174.
12. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. — 2015. — Vol. 26. — P. 52–72.
13. Hacker J. Standing on shaky Ground: Americans' experiences with economic insecurity / J. Hacker, Ph. Rehm, M. Schlesinger // Economic Security Index. — Washington: The Rockefeller Foundation, 2016. — 36 p.
14. The website: Trading Economics. Retrieved from [www.tradingeconomics.com](http://www.tradingeconomics.com) [in English].



**НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».**  
**Серія: «Економічні науки»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».**  
**Series: «Economic sciences»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».**  
**Серия: «Экономические науки»**

**№ 8(16)**

**Головний редактор — *Камінська Т.Г.***

**Київ 2018**

**Видано у авторській редакції**

---

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18  
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89  
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35  
E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 23.08.2018. Формат 60×84/8  
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS. Друк офсетний.  
Умовно-друкованих аркушів 7.21. Тираж 100. Заказ № 217.  
Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві  
ТОВ «Центр учбової літератури»  
вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів  
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.